

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**FEMİNİST SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA “MAKBUL” ANNE
İDEOLOJİSİNİN DIŞINDA BIRAKILAN KADINLARIN
DENEYİMLERİ**

Havva Nur KAFES

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

FEMİNİST SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA "MAKBUL" ANNE İDEOLOJİSİNİN
DIŞINDA BIRAKILAN KADINLARIN DENEYİMLERİ

Hawa Nur KAFES

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Havva Nur KAFES tarafından hazırlanan "Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında "Makbul" Anne İdeolojisinin Dışında Bırakılan Kadınların Deneyimleri" başlıklı bu çalışma, 26.04.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sema BUZ (Başkan)

Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN (Danışman)

Doç. Dr. Yunus KARA (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

09/05/2024

Havva Nur KAFES

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezele ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Havva Nur KAFES

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, makbul annelik ideolojisinin kadınları nasıl baskı altına aldığını ve deneyimledikleri baskılara karşı baş etme pratiklerini anlamaya dair bir merak sonucunda ortaya çıktı. Hayatın her alanında baskıyı ve ayrımcılığı deneyimleyen kadınların annelik pratiğinin özgürleştirici gücüne karşın annelik ideolojisinin suçlu hissetmelerine yol açabilen anlamını görünür kılmak ve sosyal hizmet uzmanlarına makbul annelik ideolojisinin kadınlar için ne kadar yıkıcı olabildiğini fark edebilmeleri; sosyal hizmet uygulamalarının güçlenme ve feminist sosyal hizmet bağlamı ile dönüşebilmesini istedim. Bu tez çalışması kapsamında desteklerini esirgemeyen pek çok kişinin varlığı bana güç oldu. Öncelikle bu kişilere buradan teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Bu tez çalışmasının gerçekleşebilmesine katkı sunan, tüm samimiyetiyle kalplerini bana aralayarak deneyimlerini benimle paylaşan görüştüğüm tüm annelere teşekkür ederim.

Tez danışmanlığı sürecinde bana her zaman destek olan, sorduğu sorular ve önerileriyle bu çalışmayı gerçekleştirmemde güç olan, bilgisini esirgemeyen sevgili danışmanım Prof. Dr. Özlem Cankurtaran'a,

Önerileriyle tezime katkı sunan saygı değer jüri üyeleri hocalarım Prof. Dr. Sema BUZ ve Doç. Dr. Yunus KARA'ya,

Lisans eğitimimden itibaren her zaman benimle olan, tezimin her cümlesini okuyarak geri bildirimlerde bulunan ve hayatımda olmasını şans olarak gördüğüm sevgili Arş. Gör. Ecem Güneş Gümüşer'e,

Her kafa karışıklığı yaşadığımda desteğini hissettiğim, bol bol danıştığım ve her danıştığım soruya uzun uzun yanıtlar vererek yanımda olan sevgili Arş. Gör. İsmail Orbay'a,

LGB ebeveyni annelere ulaşmamı ve bana referans olarak annelerin güvenini kazanmamı sağlayan sevgili Atilla Dirim ve Nedime Erdoğan'a,

Hayatımın her anında bana her koşulda destek olan, bana inançlarını hiç yitirmeyen, sevgilerini ve desteklerini her daim hissettiren sevgili aileme,

Son olarak ise bu tez çalışmasında pek çok olumlu ve olumsuz duyguyu bir arada yaşadığım, başarısızlık hissinin pekişmesi, vazgeçmeye dair düşünceler, yetişemeyeceğime olan inanca rağmen her zaman bir şekilde çalışmak için güç bulan, "yapabilirsin" diyerek bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan kendime teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

KAFES, Havva Nur. *Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında “Makbul” Anne İdeolojisinin Dışında Bırakılan Kadınların Deneyimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Ataerkil toplumda kadınlar yalnızca kadın olmalarından ötürü kimliksizleştirme ile karşı karşıya bırakılmakta; kadınların kimlik kazanımı önce eş sonra anne kimliğini elde etmesiyle değer kazanmaktadır. Araştırmanın amacı heteroseksist ataerkil yapının içine sıkışmış kadınların “makbul anne” söylemleri içerisinde topluma “faydalı” çocuklar yetiştirmek için kendi yaşamlarını feda etmelerini içerirken çocuğunun marjinalize edilmesinden ötürü yaşadığı baskılanmayı, suçlanmayı ve yaşadığı deneyimleri ortaya çıkarmaktır. Amaca yönelik olarak araştırma kapsamında 12 LGB ebeveyni anne ile görüşülmüştür. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile sürdürülmüş; annelik kurumunun nasıl inşa edildiği, annelik deneyimleri, baskıyı deneyimleme ve baskı ile baş etme süreçleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Annelerle yapılan görüşmeler deşifre edilerek MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda 3 ana tema belirmiştir: (1) Anneden Çocuğa Miras: Makbul Annelik, (2) Makbul Anneliğin Sarsılışı, (3) Anneliğin Yeniden İnşası.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı bakım sorumluluğunun yalnızca annede olmasının kadınlarda yetersizlik ve baskı yarattığı görülmüştür. LGB öznelerin annelerine açılmasıyla anneler kendilerini suçlamaya ve sorgulamaya başlamaktadırlar. Bu süreçte kadınlar sessizleşmekte, yalnızlaşmakta ve suçlanmaktan çekinmektedirler. Kendilerine yönelttikleri sorgulama ve suçlamalara ek olarak şok, inkâr, korku gibi çeşitli duyguları deneyimleyerek bu duygularla baş etmeye çalışmaktadırlar. Eşlerine açılmaktan korkma, açılmak için uygun zamanı bekleme gibi düşünceler sonucunda eşlerindense stratejik seçimlerle suçlanmayacaklarına inandıkları kişilere açılabilirler. İlk açılmanın hafiflemeyi beraberinde getirmesiyle anneler destek arayışlarını arttırabilmekte ve LGBTİ+ aile dernekleriyle tanışabilmektedirler. Derneklerden akran desteği ve profesyonel destek alarak duygusal sağaltım,

bilinçlenme, güçlenme gibi pratikleri deneyimleyerek yalnız olmamanın bilgisi ile kendilerine yönelttikleri suçlama yok olmaya başlamaktadır. Kadınlar destek alırken açılma pratikleri sürmekte ve eş, akrabalar gibi çeşitli kişilere de açılabilirler. Ayrıca güçlendikleri dayanışma pratiğine destek sunarak aktivizm yürütebilmektedirler.

Bu araştırmanın sonucunda annelik kurumunu oluşturan, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren ataerkil ideolojinin dönüştürülmesi amacıyla feminist sosyal hizmet bakış açısı kapsamında eğitim müfredatına ve sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarına dair öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Annelik, açılma, baş etme stratejileri, LGB ebeveyni kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri

ABSTRACT

KAFES Havva Nur. *The Experiences of Women Excluded From The "Ideal" Mother Ideology in The Context of Feminist Social Work*, Master Thesis, Ankara, 2024.

In a patriarchal society, women are subjected to identity erasure simply for being women; the acquisition of identity by women gains value only through obtaining the roles of wife and mother. The aim of the research is to uncover the oppression, blaming, and experiences of marginalization faced by women trapped within the heterosexist patriarchal structure, as they sacrifice their own lives to raise "useful" children for society within the discourse of the "acceptable mother," while their children are marginalized. To achieve this goal, 12 LGB parents were interviewed. The interviews were conducted using a semi-structured interview format, aiming to understand how the institution of motherhood is constructed, motherhood experiences, experiences of oppression, and coping processes. The interviews with mothers were transcribed and analyzed using the MAXQDA program. As a result of the analysis, three main themes emerged: (1) Inheritance from Mother to Child: Acceptable Motherhood, (2) Disruption of Acceptable Motherhood, (3) Reconstruction of Motherhood.

The study's findings show that pressure and feelings of inadequacy arise when women are solely responsible for providing care because of gender roles. As LGB individuals open up to their mothers, mothers begin to blame and question themselves. During this process, women become silent, isolated, and hesitant to be blamed. In addition to questioning and blaming themselves, they try to cope with various emotions such as shock, denial, and fear. Due to thoughts such as fear of opening up to their spouses and waiting for the right time to come out, they may choose to confide in individuals whom they believe will not blame them strategically. With the relief brought by the first disclosure, mothers may seek support and get acquainted with LGBTI+ family associations. By receiving peer support and professional assistance from these associations, they begin to experience emotional healing, awareness, and

empowerment practices, thereby diminishing self-blame with the knowledge of not being alone. While seeking support, women continue the practice of coming out and may confide in various individuals such as spouses and relatives. Moreover, they may engage in activism by providing support to the solidarity practice in which they have become empowered.

As a result of this research, recommendations have been developed regarding the curriculum of education within the framework of feminist social work perspective and the practices of social work professionals in order to transform the patriarchal ideology that constitutes the institution of motherhood and reinforces gender roles in society.

Keywords: Motherhood, coming out, coping strategies, LGB parent women, gender roles.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN TASARIMI	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLAR.....	7
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	8
2. BÖLÜM : KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET.....	9
2.2. AÇILMA.....	12
2.3. ANNELİK.....	16
2.3.1. LGB Ebeveyni Annelerin Açılma Süreci.....	22
2.4. FEMİNİST KURAM.....	27
2.4.1. Sosyal Hizmet Uygulaması Açısından Uygulamada Feminist Teori	29
3. BÖLÜM: YÖNTEM.....	31
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	31
3.2. ARAŞTIRMA SÜRECİ.....	33
3.3. VERİLERİN TOPLANMA SÜRECİ	34
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Soru Formunun Hazırlanması.....	34

3.3.2. Etik Hususlar.....	34
3.3.3. Araştırmanın Öznelerinin Belirlenmesi.....	35
3.3.4. Araştırmanın Özneleri.....	36
3.3.5. Görüşme Süreci.....	38
4. BÖLÜM: ANALİZ.....	40
4.1. ANNEDEN ÇOCUĞA MİRAS: MAKBUL ANNELİK.....	42
4.1.1. Makbul Anneliğin Öğrenilmesi.....	43
4.1.1.1. Makbul Anneliği Sürdüren Anneler.....	44
4.1.1.2. Makbul Anneliği Kırmaya Çalışan Anneler.....	46
4.1.2. Öğrenilen Makbul Anneliğin Pratik Edilmesi.....	48
4.1.2.1. Evlilik ve Annelik Talep Mi? Gereklilik Mi?.....	48
4.1.2.2. Gebelik ve Sonrası Duygular.....	51
4.1.2.3. Bebekle İlk Tanışma.....	58
4.2. MAKBUL ANNELİĞİN SARSILIŞI.....	63
4.2.1. Açılmanın Yansımaları.....	64
4.2.1.1. Açılmaya Dair İlk Tepkiler.....	64
4.2.1.2. Kendini “Suç”lama.....	72
4.2.1.3. Zorlu Duygularla (Yalnız) Baş Etmek.....	76
4.3. ANNELİĞİN YENİDEN İNŞASI.....	79
4.3.1. Açılma Sonrası Sosyal Destek Arayışları.....	80
4.3.1.1. Annelerin Dolaptan Çıkma Arzuları.....	81
4.3.1.2. LGBTİ+ Aile Dernekleri İle İlk Temaslar: “Çölde Su Bulmak Gibi Bir Şey”	87
4.3.2. Yapisöküme Uğrayan Anneliğin Pratik Edilmesi.....	93
4.3.2.1. Dönüşen Annelik Pratikleri.....	93
4.3.2.2. Anneliğe Atfedilen Anlamların Dönüşümü: “Çok Farklı Biri Oldum Şimdi”	96
5. BÖLÜM: SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	103
5.1. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI.....	103
5.2. SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİ VE UYGULAMASINA DAİR ÖNERİLER.....	115

5.2.1. Sosyal Hizmet Eğitime Dair Öneriler.....	116
5.2.2. Sosyal Hizmet Uygulamasına Dair Öneriler.....	117
KAYNAKÇA.....	122
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	131
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ	133
EK 3. YARI- YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	134
EK 4. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU.....	137

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı

CETAD: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği

GALADER: Ankara Gökkuşuğu Aileleri Derneği

KİH: Kadının İnsan Hakları

KİHEP: Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı

LİSTAG: LGBTİ+ Aileleri ve Yakınları Derneği

SHM: Sosyal Hizmet Merkezi

SHUDER: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TABLÖLAR DİZİNİ**TABLO 1:** Annelerin Sosyo-Demografik Bilgileri

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1: Ana Tema Haritası

ŞEKİL 2: Anneden Çocuğa Miras: Makbul Annelik Tema Haritası

ŞEKİL 3: Makbul Anneliğın Sarsılışı Tema Haritası

ŞEKİL 4: Anneliğın Yeniden İnşası Tema Haritası

GİRİŞ

Toplumunun en küçük yapı taşının aile olarak tanımlandığı ataerkil toplum yapısında aile kutsallaştırılmakta ve kadınlar ve erkekler, oğlanlar ve kız çocukları ataerkil ideolojinin sınırlarını belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde kişilerin tek tipleşmesini öğretmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil yapıyı anlamak ve tüm bu yapılar içinde kadınlık ve anneliği tartışmak feminist bir araştırma için önemli bir noktadır.

Toplumsal cinsiyet, mekâna, zamana göre değişebilen dinamik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kişileri kadın ve erkek olarak ikiye ayırmakta ve ikili cinsiyet rejimi bağlamında kişilerin doğumda atanan cinsiyetleriyle uygun kadınlık ve erkeklik rolleri içinde kalmasını beklemektedir. Dolayısıyla atanmış cinsiyetlerine uygun olarak kendisinden beklenen rol ve sorumluluklar bebeğin doğmadan önceki süreci ile giyeceği renkten, oynayacağı oyuncağa kadar belirlemekle başlamakta ve kişilerin tüm hayatlarını belirlenen rol ve sorumluluklar içerisinde geçirmesini sağlamaktadır. Kadınlığa atfedilen rol ve sorumluluklar ev ekseninde kurgulanmaktadır. Kadınlar cinsiyetlerine atfedilen roller gereği bakım vermekle ilişkilendirilirken erkekler kamusal alan ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla kadınlar için tüm hayat ev içindeki yaşlıya, engelliye ve eşe bakım vermek ve bunun dışında ise “kutsal” olan annelik ile bir yaşam şekillendirilir. Kadınlar kadın olarak değer görmediği ataerkil düzende eş ve annelik kimliği ile değer kazanmaktadır. Kadınlar için baba evinden eş evine gitmekle devam eden süreçte olmazsa olmaz bir rol annelik kimliğidir. Kadın anne olmakla değer kazanmakta ve “makbul” kadın olarak tanımlanmaktadır. Kadınlardan makbul olmalarının beklenmesi nasıl bir anne olacakları ile de ilişkilidir. Makbul anneler tüm hayatını çocuğuna ve eşine adayan, yaşamını feda eden ve dolayısıyla cinsiyetinden ötürü kendisinden beklenen rol ve sorumlulukları yerine getiren, topluma “yararlı” bireyler yetiştiren kişiler olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar makbul olarak tanımlanan tüm beklentileri karşılarsalar da çocuklarının kim olduğu, neler yaptığı ve kimi sevdiğine göre de makbul olanın dışına itilebilmektedirler. Ataerkil yapının heteroseksist ve cisseksist yapısından ötürü heteroseksüel bir ilişki dışındaki her ilişki marjinalize

edilmekte ve LGB'ler ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz bırakılmaktadır. Heteroseksist ataerkil düzen yalnızca LGB'lere değil aynı zamanda LGB ebeveyni olan ve öznelerin yanında olan ebeveynlere de baskı uygulayarak ötekileştirilmelerine ve şiddete açık hale gelmelerine alan açmaktadır. Bu bağlamda LGB ebeveyni olan kadınlar tüm hayatlarını "makbul"ün sınırları içinde geçirmiş olsalar dahi LGB ebeveyni olmalarından ötürü topluma "yararlı", "ahlaklı" kişiler yetiştirmemiş olarak damgalanmalarından dolayı suçlu hissetmekte, kendilerini sorgulamakta ve toplum tarafından utandırılmaktadır.

Bu kapsamda bu araştırma makbul olanın dışına itilen annelerin yaşam pratiklerine, yaşadıkları baskının görünür olmasına ve baş etme mekanizmalarına odaklanmaktadır. Annelerin LGB ebeveyni olduklarını öğrendiklerinde yaşayabildikleri ortak duyguların başında şok, inkâr, öfke yer almakta ve öncelikle kendi anneliklerini sorgulama ve suçlama yoluna gitmektedirler. Kadınların kendilerine yönelttikleri suçluma ve sorgulama hali toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadının her zaman yetersiz ve başarısız olma ihtimali ile iç içe geçmektedir. Dolayısı ile annelerin yaşadıkları duygular toplumsal cinsiyet ile doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak bu araştırma, feminist sosyal hizmet bakış açısıyla annelerin LGB ebeveyni olduklarını öğrendikleri andan itibaren yaşadıkları duyguları, zorlukları ve bu zorluklar karşısındaki baş etme pratiklerine odaklanarak anneliklerindeki dönüşümün görünür kılınması ile makbul anneliğin kadınlarda yarattığı baskının fark edilmesi ve kadınların özgürleşebilmesi amacıyla sosyal hizmetin nasıl konumlanması gerektiğini anlamaya çalışmaktadır. Bu araştırmanın bulguları ışığında sosyal hizmet mesleği ve disiplinine düşen görevlere dair uygulama ve eğitim düzeyinde öneriler geliştirilmiştir.

BÖLÜM I

ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Toplumsal cinsiyet kavramı dinamik bir kavramdır ve kişilerin yaşadıkları toplumdaki, zamandan etkilenerek kişileri etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri makbul kadınlık ve erkeklik rolleri çizerek kadınların ve erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının çizilen roller içerisinde kalmasını sağlar. İkili toplumsal cinsiyet sistemi, bütün insanların ya kadın ya erkek olduğunu tanımlayan sistemdir sadece iki adet atanmış cinsiyet ile uyumlu iki adet toplumsal cinsiyet olabileceğini varsayar. Bu durum beraberinde kendilerini queer olarak tanımlayanların ve intersekslerin görülmemesine yol açan cinsiyetçiliği pekiştirmektedir (LİSTAG, 2019).

Iris Marion Young' a göre, kadınları homojen bir grup olarak görme eğilimi kadınların maddeleştirilmesine, kadınların birbiri ile aynı özelliklere, düşüncelere, davranışlara sahip olması gerektirdiğini ve kadınların belirlenen bu özelliklerin, davranışların ve duyguların içerisinde kalmasını bekler (Hançer, 2018). Toplumsal cinsiyet rollerine bakıldığında kadınlardan naif olmaları, çocuk, yaşlı, engelli bakımı üstlenmeleri, hamarat olmaları gibi özellikler beklenirken, erkeklerden ise savaşçı olmaları, atılgan olmaları ve korkusuz olmaları beklenir. Toplumsal cinsiyet stereotipleri, kişileri aynılaştırma çabasında olan, belirlediği kalıp yargılar dışında kalanları dışlayarak marjinalize eden ve kişilerin nelerden vazgeçmesi gerektiğini belirleyen yani kişinin kimliğini ve varlığını şekillendiren bir kavramdır (Bora, 2008). Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan eşitsizlik ise tüm cinsiyet kimliklerini ikili toplumsal cinsiyet sistemine indirger ve sosyal hayata katılım ve haklara erişim bağlamında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere yol açmaktadır.

Sosyal bir kurum olan aile kadınların annelik yoluyla kimlik kazanmasını sağlaması bakımından önemlidir. Feminist literatürde anneliğe bakıldığında

anneliğin, ataerkil heteroseksist toplum yapısı içinde sosyo-politik, tarihsel ve ekonomik süreçlerde inşa edilen bir kurum olduğu ifade edilmektedir (Albayrak, 2019). Bu bağlamda annelik ideolojisinin, kadınların kontrol altında tutulmasını sağlayan bir araç olarak karşımıza çıkmakta olduğu söylenebilir. Albayrak (2019)'a göre kadınları kontrol altına almayı sağlamanın yolu annelik ideolojisi ile öğretilen makbul annelik kalıpları çerçevesinde eş, aile, toplum ve hâkim politikaların kadınların anneliklerini izlemesi şeklinde gerçekleşmektedir. Hâkim annelik ideolojisini sergilemeyen kadın “makbul kadın”, “makbul anne” olmanın dışına itilerek, ayıplanmakta, utandırılmakta ve yok sayılmaktadır. Ancak kadınların annelikleri üzerinden utandırılmaları, yok sayılmaları ve baskıya maruz bırakılmaları yalnızca kadının sergilediği annelikten değil, çocuğunun kim olduğu, nelerden hoşlandığı ve neler yaptığı ile de doğrudan ilişkilidir. Heteroseksizmin yeniden üretildiği bir alan olan aile kurumu toplumsal cinsiyet rollerine ‘uygun’ kişilerin yetişmesini ebeveynlere sorumluluk olarak yüklemektedir (Yıldırım, 2018). Bu bağlamda “makbul anne”, “makbul aile” gibi kavramlar ortaya çıkmakta, aile özelinde kadın bu tanımlanan idealize edilmiş aileye uygun kişiler yetiştirmediği ifade edildiğinde suçlanmakta ve ayıplanmaktadır. Bu doğrultuda LGB ebeveyni anneler toplum tarafından utandırılmakta, anneliklerini hem sorgulamakta hem sorgulanmakta ve dışlanmaya maruz bırakılmaktadırlar.

Heteroseksist ataerkil toplum yapısında kadınlık, kadınları ev üzerinden tanımlamakta ve kadınların yaşı, eğitimi ve sınıfından bağımsız olarak ele alarak cinsiyetçiliği yeniden üretmektedir (Aktaş, 2013). Bakım sunma ve annelik bağlamında kadınları özel alanda tutan ataerkil yapı “makbul kadın”, “makbul anne” söylemi dışında kalan kadınların kadınlıklarını, anneliklerini elinden alarak kadını kimliksizleştirerek ötekileştirmektedir.

Sosyal hizmet mesleği ve disiplini kendisini var ettiği zamandan bu zamana değin baskı altında olan, yoksunluk ve yoksulluk yaşayan kişilerin güçlenmesini ve hakları olan hizmetlere erişebilmesini amaç edinmiştir. Sosyal hizmet ezilen, dışlanan, ayrımcılığa maruz bırakılan ve insan onuruna yaraşmayan muamelelere maruz kalan insanlarla çalışmaktadır. Bu bağlamda LGB ebeveyni

kadınların anneliklerinin sorgulanarak değersizleştirilmesine, yakın çevrelerinden ve toplumdan dışlanmalarına sebep olabilen bu baskının görünür kılınması ve bu baskıyla mücadele edilmesi gerekmektedir.

LGB ebeveyni kadınlar ile çalışırken feminist teori önemli bir noktada durmaktadır. Feminizmin tanımına bakıldığında ise “*feminizm, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir*” (Hooks, 2016). Cisheteroseksist ataerkil toplum yapısında kadınlar ve LGBTİ+’lar ezilmekte, baskılanmakta ve hem kendilerine hem de topluma yabancılaştırılmaktadırlar. Bu noktada feminist ve queer hareketler, kadınların ve LGBTİ+’ların üzerindeki tahakküm ilişkine karşı çıkararak özgürleşme için mücadele eden hem yaklaşım hem ideolojidir. Feminist sosyal hizmet ise çeşitli kadın deneyimlerini ele alarak bu çeşitli kadın deneyimlerini analiz eden, çeşitlenen kadınlık durumlarını oluşturan ırk, cinsel yönelim, sınıf gibi statüleri sorgulayan ve değerlendiren, çeşitlenen sorunların çözümlerini arayan bir sosyal hizmet uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır (Dominelli, 2002). Bu bağlamda çeşitli kadın deneyimlerinin önemini vurgulayan feminist sosyal hizmet bakış açısı çeşitli kadın ve annelik deneyimleri ile kadınların ne şekilde ezilebileceğini görebilmemizi sağlamaktadır. Çeşitli kadınlık deneyimleri özelinde engelli kadınlar, mülteci kadınlar, lezbiyen, biseksüel, trans kadınlar ve LGB ebeveyni kadınlar, kadın olmanın yanında başka türden güç eşitsizliklerine maruz bırakılabilmektedir. Feminist sosyal hizmet uygulaması bu güç eşitsizliklerine dikkat çekerek kadınlar üzerindeki baskının sorgulanmasını sağlayan önemli bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Bu noktada da keşisimsel feminizm önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Keşisimsel feminizm en genel ifadeyle bir kadının kadın olmasının dışında engelli kadın olması, mülteci bir kadın olması ya da LGB ebeveyni kadın olmasından ötürü çoklu ayrımcılığa uğradığını ifade eden bir kavramdır (Epifani, 2017).

Özetle LGB ebeveyni kadınların “makbul anne” söylem ve pratikleri nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz bırakılarak baskılandıkları söylenebilir. Bu bağlamda heteroseksist ataerkil yapının yarattığı makbul annelik ideolojisinin, LGB

ebeveyni kadınların yaşantıları üzerinde yarattığı baskı bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Heteroseksist, cisseksist ataerkil toplum yapısında kadınlar kadın olmaktan dolayı ayrımcılık yaşamaktadır. Bununla birlikte marjinalize edilen LGB öznelerin anneleri olarak LGB ebeveyni kadınlar, yaşadıkları toplumda sosyal dışlanma ve utandırılarak yok sayılma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, makbul kadınlık ve makbul annelik üzerinden baskılanan LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimleri nasıl şekillenmektedir?
2. LGB ebeveyni kadınlar yetişkin çocuklarının cinsel yönelimlerini öğrenme sürecini nasıl yaşamışlardır?
3. LGB ebeveyni kadınlar ile hane üyeleri ve yakın çevreleri arasındaki ilişkiye dair deneyimleri nasıl şekillenmektedir?
4. LGB ebeveyni kadınların deneyimleri anneliğe bakış açılarını ve attettikleri anlamı nasıl şekillendirmektedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye'deki alan yazın incelendiğinde madde bağımlısı ebeveyni kadınların annelik deneyimlerinin (Albayrak, 2019), engelli ebeveyni kadınların annelik deneyimlerinin incelendiği görülmüş ancak LGB ebeveyni kadınların neler yaşadıkları, annelik ve kadınlık deneyimlerinin neler olduğuna dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Öte yandan, 2018 yılında yürütülen "*LGBTİ Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Gökkuşuğı Aile Grubu Örneğı*" isimli araştırmada LGBTİ+ ailelerinin deneyimlerinin ortaya çıkarılması ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının saptanması amaçlanmış ancak spesifik olarak LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerini keşfetmeyi

amaçlayan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılacak olan araştırma LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerine odaklanan Türkiye'deki ilk araştırma olması bakımından önemlidir.

LGB ebeveyni kadınların yaşam deneyimlerinin ortaya çıkarılması kadınların LGB ebeveyni anne olmalarından ötürü maruz kaldıkları dışlanma, ötekileştirilme, utandırılma ve anneliklerinin sorgulanması gibi çeşitli baskı ve ayrımcılık pratiklerinin görünür olmasını sağlayacak ve araştırma mevcut bilimsel literatüre katkı sağlayacaktır. Görünür olmayan bir alanın görünür kılınması ve baskı ve ayrımcılık içerisinde sıkıştırılmış kişilerin özgürleşebilmeleri ve güçlenmeleri için bu araştırmanın sonuçları görünmez kılınan LGB ebeveyni kadınların yaşadıkları deneyimlerin görünür olmasına ve kendilerine özgü ihtiyaç ve sorunların çözümünde bu kesişimselliklerde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezo ve makro düzeyde çalışmalar yapabilmeleri için sosyal hizmet alanına katkı sunacaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

LGB: cinsel yönelimleri lezbiyen, gey, biseksüel olan kişilerdir.

LGB Ebeveyni Kadın: 18 yaşından büyük ve LGB olarak açılan öznelerin ebeveyni olan kadınları ifade etmektedir.

LGB Ebeveyni Kadınların Annelik Deneyimleri: LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra annelerin anneliklerini suçlayan, kendilerinde hata arayan, toplum tarafından baskılanmaktan, utandırılmaktan ve suçlanmaktan korkan kadınların hem baskı deneyimleri hem de baskı sonrası baş etme pratiklerini ifade etmektedir.

Çocuk: Bu araştırma kapsamında kullanılan çocuk ifadesi annelerin kendi halihazırda kullandıkları, var olan olguya işaret etmektedir. Bu araştırmaya katılan annelerin çocukları 18 yaşından büyük, reşit kişileri ifade etmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde 18 yaşından küçük olanlar için kullanılan çocuk kavramı bu araştırmadaki LGB özneler için kullanılabilen çocuk kavramı ile aynı anlama işaret etmemekte olup; LGB özneler için kullanılabilen çocuk kavramı,

annelerin büyüttükleri, iş sahibi olmalarında destekledikleri yetişkin (18 yaşından büyük) kişiler için kullanılmaktadır.

Heteronormativite: Heteroseksüelliğin tek normal cinsel yönelim olarak kabul edilerek toplumsal yapıların bu kabul üzerinden kurulmasıdır. Bu sistemin içinde heteroseksüel olmak LGB olmaktan daha değerli olarak kabul edilerek heteroseksüel olmayanların görünmez kılınması istenmektedir.

Cisnormativite: Cisgender olmanın tek normal cinsiyet kimliği olarak kabul edilerek toplumsal yapıların bu kabul üzerinden kurulmasıdır. Bu sistemin içinde cisgender olmak trans kimliğe sahip olmaktan daha değerli olarak kabul edilerek transların görünmez kılınması istenmektedir.

İkili Cinsiyet Sistemi: Atanmış cinsiyetler üzerinden yalnızca iki adet cinsiyet olduğunu kabul eden sistemdir. Tüm insanları kadın ve erkek olarak tanımlayarak kişilere atanan cinsiyetleri üzerinden cinsiyetlerine özgü rollerde kamasını isteyen bir sistemdir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın en önemli sınırlılığı LGBTİ+ ailelerinin kurdukları derneklerin yalnızca büyük şehirlerde olması ve İstanbul, Ankara, İzmir'deki derneklere ulaş(a)mayan kadınlara erişemememdir. Yaşanılan bölgenin değişiyor olması sosyo-kültürel bakış açısı ve baskıları derinleştirebileceği ya da azaltabileceği göz önünde bulundurulduğunda görüşmenin sonucu büyük şehirlerde yaşayan, daha fazla sosyal destek mekanizmasına ulaşabilen veya ulaşma imkânı olan anneleri kapsamaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsiyet (sex) birbirinden farklı iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet, doğuştan gelen ve kişinin genetik, fizyolojik, biyolojik özellikleridir. Bu bağlamda cinsiyet demografik bir kategoridir. Ancak Fausto-Sterling (2000)'e göre cinsiyet kadın-erkek cinsiyeti üzerinden yaratılan ikilik üzerine kuruludur ve bu da ikilik dışı olanların yok sayılmasına sebep olmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise toplumdan topluma, zamana, geleneklere, sosyo-ekonomik duruma ve inançlara göre şekillenen dinamik bir kavramdır (Şahin, 2016). Connell'a göre toplumsal cinsiyet, insanın yeniden üretimini içeren üreme alanının, kimliklerden, sembolik ritüellere, ritüellerden geniş ölçekli kurumlara değin her noktadaki pratiği organize etme yoludur (Schippers, 2007). Toplumsal cinsiyet, doğuştan bizlerle gelen özelliklerin nesnel şekilde tanımlanmasından çok toplumsal olarak inşa edilmesini ifade etmektedir (Scott, 2007). Simone de Beauvoir'un "*kadın doğulmaz, kadın olunur*" söylemi atanmış cinsiyetin sosyo-kültürel ve tarihsel boyutuna işaret ederek kadın kimliğinin biyolojik boyutundan ziyade tarihsel kurgusuna vurgu yapmaktadır. Atanmış cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında oluşan "doğal" zorunlu bağın kopuşu ile kadınlık ve erkeklik ikiliği içinde kurgulanan her türlü ayrımcı söylem ve pratik biyolojik olandan çıkartılarak toplumsal olana taşınmıştır (Takak, 2023). Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet kavramı, erkekler ve kadınlar için sosyal, kültürel, ekonomik olarak inşa edilmiş, her alanda kendisini var eden roller bütünü denebilmektedir. Bu roller bütünü hayatın her alanında kadınların ve erkeklerin karşılaşabilecekleri engelleri ve yararlanabilecekleri ayrıcalıkları oluşturmaktadır. Literatürde toplumsal cinsiyet çalışmalarına bakıldığında kavramın tarihsel olarak üç aşamada önemli gelişimi olduğu görülmektedir. İlk aşamaya bakıldığında toplumsal cinsiyetin cinsiyet farklılıklarına yani özünde cinsiyeti ikili cinsiyet olarak alan kadın-erkek farklılıklarına vurgu yaptığı görülmektedir. Kadın erkek arasındaki bu farklılıklar da biyolojik farklılıklar olarak ele alınmıştır. Toplumsal

cinsiyet kavramının gelişimindeki önemli ikinci aşama toplumsal cinsiyetle beraber öğrenilen ve 'doğal' olan toplumsal cinsiyet rolleridir. İkili cinsiyet rejimi içerisinde cinsiyetlere özgü davranış, düşünce ve duygular vardır ve kişiler bunu sosyalizasyonla beraber öğrenmekte ve içselleştirmektedir. Gelişimin son aşaması olan üçüncü aşama ise toplumsal cinsiyetin aslında kurulu tüm sistemlerde merkezi bir noktada olmasıdır (Ecevit, 2011). Toplumsal cinsiyete dayalı oluşan rollere bakıldığında toplumsal cinsiyet rolleri, makbul kadınlık ve erkeklik rolleri çizerek kadınların ve erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının çizilen roller içerisinde kalmasını sağlamaktadır. Kadınlık ve erkeklik üzerinden farklılıkları tanımlayan ve birbirinden keskin bir biçimde kişileri cinsiyetlerine göre ayıran bu roller erkekleri öncelikli, kadınları ise ikincilleştiren bir konuma sürüklemektedir (Ridgeway & Smith-Lovin, 1999). Kadınlık ve erkeklikteki farklılıkları 'doğallaştıran', 'normalleştiren' ataerkil sistem, bu farklılıkları sosyalizasyon ile oluşturmakta ve kişiler tarafından içselleştirilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan ve sorgulanmayan ataerkil sistem, farklılıklardan ötürü kadının erkeğe tabi olmasını sağlamakta, kişileri sistem içine sıkıştırmaktadır. O halde denilebilir ki toplumsal cinsiyet, kişilerin özel ve kamusal alanda nerede konumlanacağına ne şekilde ve ne kadar toplumsal hayata katılacağına karar veren bir sistemdir (Ökten, 2009). Benzer şekilde Aksu Bora (2008) da toplumsal cinsiyetin bizlerin kim olduğumu, nelerden hoşlanmamız gerektiğini ve nelerden vazgeçmemiz gerektiğini belirleyen bir toplumsal yapı olduğunu ifade eder. Doğal olarak toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, kişileri aynılaştırma çabasında olan, belirlediği kalıp yargılar dışında kalanları dışlayan ve kişilerin nelerden vazgeçmesi gerektiğini belirleyen yani kişinin kimliğini ve varlığını şekillendiren bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet rollerinin edimi sosyalizasyon ile kişilere daha doğmadan öncesinde aktarılmaktadır. Kişinin sosyalizasyon süreci doğduğu ailede başlamakta ve eğitim, din, sosyal medya gibi araçlarla devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri de bu sosyalizasyon sürecinde inşa olmakta ve kişilerden 'kadın', 'erkek' olmaları toplumun norm olarak belirlediği kalıplar çerçevesinde beklenmektedir. Toplum tarafından belirlenen norm olan bu rollere bakıldığında kadınlardan naif olmaları, çocuk, yaşlı, engelli bakımını üstlenmeleri, hamarat olmaları gibi ev eksenli özellikler

beklenirken, erkeklerden ise savaşçı olmaları, atılgan olmaları ve korkusuz olmaları gibi kamusal alanla özdeşleşen özellikleri üstlenmeleri beklenir. Kadınları ev içine sıkıştıran toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların çeşitli yoksunlukları yaşamasına ve yoksulluğa karşı savunmasız kalmasında da önemli bir rol oynamaktadır (Schulz, 2017). Ortner (1974) da benzer şekilde toplumsal cinsiyet rollerinin aktarıldığı ataerkil sistemde annelik kimliği aracılığı ile çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinin kadının konumunun ev içinde kalmasına sebep olduğunu ifade etmektedir. Böylesine ikilik içerisinde kurulan ikili toplumsal cinsiyet sistemi, bütün insanların ya kadın ya erkek olduğunu tanımlayan sistemdir ve sadece iki adet atanmış cinsiyet ile uyumlu iki adet toplumsal cinsiyet olabileceğini varsaymaktadır. Kişilerin ilgi alanlarına, yeteneklerine, sosyo-ekonomik farklılıklarına, çeşitli etnik kökenlere, çeşitli cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine rağmen tüm statüleri geri plana itilerek kişiler kadın ve erkek olarak ikili bir farklılık içerisinde ayrıştırılır (Budgeon, 2014). Bu durum beraberinde kendilerini queer olarak tanımlayanların ve intersekslerin yok sayılmasını kabul eden cinsiyetçiliği yeniden üretmektedir (Ankara: LİSTAG LGBTİ+ Aileleri ve Yakınları Derneği., 2019). Pekiştirilen ve hayatın her alanında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından doğan ve güçlenen cinsiyetçilik, ataerkil sistem ile kadınları, mültecileri, LGBTİ+'ları, yaşlıları, engellileri, çocukları ve diğer 'azınlık' olarak atfedilen grupları değersizleştirmektedir. Değersizleştirilen kadınlar yalnızca kadın olmalarından ötürü toplumsal hayata katılımı engellenmekte, eğitime, istihdama katılımında önüne set çekilmektedir. Kadınlar yalnızca evlenip çocuk sahibi olmasıyla değer kazanmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadına atfettiği en 'önemli', en 'kutsal' sorumluluk anneliktir (Cankurtaran & Kelebek Küçükarslan, 2021). Annelik bu noktada önemli bir kurumdur çünkü toplumsal cinsiyet rolleri, kadının annelik ruhuna sahip olduğunu ve anneliğin kutsal olduğunu dayatarak kadınların ev içinde kalmasında meşru bir zemin hazırlamaktadır (Pekel, 2019). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerine göre, kadının ev içinde kalması ve tüm bakım işlerini, ev içi işlerini yapması gerekirken, erkeklerin ise eğitime, istihdama, kamusal alanda çalışmaya ve siyasete katılmaya 'hakkı' ataerkil sistem tarafından verilmektedir.

Toplumsal cinsiyetin iş hayatına yansımalarına bakıldığında neoliberalizmin etkisiyle birlikte kadınların çalışma hayatına girdikleri ancak bu çalışma hayatında kadınların ya düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kaldıkları ya da aynı statüde çalıştıkları bir erkeğe oranla daha düşük maaş almak zorunda kaldıkları söylenebilmektedir (Pekel, 2019). Hem kamusal alanda çalışan hem de özel alanda çalışmaya devam eden yani çocuk ve yaşlı bakımı, ev işleri ile ilgilenen kadın ataerkil sistem içerisinde ikincil konumda kalmaya devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine göre kadının birincil işi olan çocuk bakımında eğer ki yetiştirdiği, büyüttüğü kişi marjinalize edilen, 'farklı' olarak damgalanan bir kişiye örneğin engelliye, madde bağımlıysa veyahut LGBTİ+ ise kadın suçlanmakta ve toplum tarafından ötekileştirilmektedir. Benzer şekilde Cankurtaran ve Kelebek Küçükarslan (2021) da ataerkil, heteroseksist, cisseksist toplum yapısının kadının suçlanması ve ötekileştirilmesinin meşru bir zemine oturtulduğunu ifade etmektedir. Bu sistemde bir kadın, kadın olması dolayısıyla çocuğu ile ilgili ortaya çıkan türlü sorunun temel sorumlusudur.

2.2. AÇILMA

Ataerkil, heteroseksist, cisseksist toplum yapılarında kişiler, cisgender (trans olmayan kişiler) ve heteroseksüel olarak varsayılmaktadır. Herkesin cisheteroseksüel olduğu varsayımı üzerine kurulan toplum yapılanması, LGBTİ+'lar üzerinde baskı ve güç kullanarak kişilerin cisheteroseksüel olmasını dayatmaktadır. Ayrımcı ve nefret pratikleri dolayısıyla da kişiler kimliklerini gizlemek hatta inkâr etmek durumunda kalabilmektedir (Kabacaoğlu, 2015). Kişiler LGB olarak açıldıklarında ise cinsel yönelimlerinden dolayı toplum tarafından 'normal', 'doğal' olanın dışında olarak damgalanmaları dolayısıyla yeniden ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. LGB'lerin deneyimledikleri ayrımcılık pratikleri yaşadıkları çevrede sosyal, psikolojik ve gelişimsel olarak olumsuz pek çok problemle karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır.

Pickett'e göre 1930'lu yıllarda açılma (coming out) kavramı LGBTİ+'ların LGBTİ+ topluluğuna dahil olması anlamında kullanılırken, II. Dünya Savaşı sırasında

argo bir kavram olarak kullanılmış ve 1960'lar itibari ile de LGBTİ+'ların kendilerini kabul etmeleri ile beraber başkalarına da cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini açmaları olarak kullanılmaya başlanmıştır (Kabacaoğlu, 2015). Tüm baskı ve ayrımcılığa karşı açılmak (dolaptan çıkmak), LGBTİ+'ların ilk olarak kendilerini kabul etmelerine, daha sonra kendi belirledikleri çevrelerindeki kişilere cinsel yönelimlerini ve/veya cinsiyet kimliklerini açmaları olarak tanımlanmaktadır (Kara, 2021). Benzer şekilde açılma LGBTİ+'ların kendi cinsel yönelimlerini ve/veya cinsiyet kimliklerini inkâr etmekten çıkararak kendilerinin bir parçası olarak kabullenmesi ve çevrelerinde güvendikleri kişiler ile paylaşımlarıdır (Gattamorta & Quidley-Rodriguez, 2018). Cisgender ve heteroseksüel olmanın dayatıldığı ve norm olduğu toplumsal yapıda cisheteroseksüeller 'normal' kabul edilirken LGBTİ+'lar kimliklerinden ve yönelimleri dolayısıyla var oluşlarından ötürü dışlanmakta ve 'anormal' ilan edilmektedir. Bu nedenle kişilerin açılma ya da açılmama istekleri kişiden kişiye değişmekte ve açılma süreci de bu nedenle kişiye özgü, biricik bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Açılma kişinin öncelikle kendisini kabullenmesi ile başlayarak kime, ne zaman ve nasıl açılacağına karar verdiği ancak bu sürecin yaşam boyu birçok alanda sürdüğü bir süreçtir (Johnston & Jenkins, 2003). Greenfield'e göre LGBTİ+'ların cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini tanıdıkları ve bunu seçtikleri kişiler ile paylaştıkları süreç olan açılma süreci, kişilerin kimlik gelişimi bakımından son derece önemli bir noktada durmaktadır (Gattamorta & Quidley-Rodriguez, 2018). LGBTİ+'ların var oluşlarını kabul edip, özgürce yaşayabilmeleri açılma süreci ile başlamakta ve tüm bu süreç çoğu zaman çok uzun bir sürede gerçekleşebilmektedir (Kara, 2022). Açılma sürecinin çoğu zaman çok uzun sürmesinin veya açılmama iradesinin temel sebebi ise toplumsal normlar ve önyargılar sebebiyle kişilerin duygusal sorun veya bazen de şiddetin yaşanabildiği yıkıcı pek çok faktörü içinde barındırmasıdır. LGBTİ+'ların açılmaya dair motivasyonları, dini ve kültürel inançları, LGBTİ+ toplumu ile ilişkisi, ailenin yapısı ve kişinin açılmak istediği kişiyle ilişkisi ile doğrudan ilişkilidir. Kişilerin açılma ya da açılmama motivasyonunda pek çok faktöre bağlı değişiklik gösteren bu süreç için belirli bir yaş aralığı içinde başlayan ve sona eren, kesin çizgileri

olan ve LGBTİ+'lar için benzer süreçleri içerdiğini söylemek mümkün değildir (Güdül Özge et al., 2017). LGBTİ+'ların açılma süreci ilgili literatürde pek çok model ve teori bulunmaktadır. Bu model ve teorilerde genellikle gey ve lezbiyenlerin açılma süreci ele alınmış olsa dahi sonradan geliştirilen modellerde diğer cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi ile ilgili açılma süreçleri de çalışılmıştır (Kara, 2022).

Bu araştırma lezbiyen, gey, biseksüel (LGB) ebeveyni olan kadınlarla gerçekleştirildiği için Cass'ın modeli temel referans alınacaktır. Cass geliştirdiği modelde, lezbiyen, gey, biseksüellerin benlik kavramıyla tamamen bütünleşebilmesi için tüm lezbiyen, gey, biseksüellerin altı gelişim aşamasından geçebildiğini öne sürmekte ve bu gelişim aşamalarının süresinin kişiden kişiye değiştiğini ifade etmektedir (Cass, 1979). Kimlik gelişimi sırasında basamaklar arasındaki sürenin kişiden kişiye değişmesi kişinin yaşadığı çevre ve bu çevrede yaşadığı problemler ile ilişkilidir.

Cass geliştirdiği modelde altı temel aşama sunmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla; kimlik karmaşası, kimlik karşılaştırması, kimlik toleransı, kimlik kabulü, kimliğin yüceltilmesi ve son olarak kimliğin sentezidir.

Kimlik karmaşası basamağında kişiler medyada, toplumda, eğitimde, sosyal ve birçok alanda LGBTİ+'larla ve LGBTİ+'lar hakkında pek çok bilgiyle karşılaşmaktadırlar. Kişiler karşılaştıkları bilgilerle ya da kendi duygularını, davranışlarını sorgulamaya başladıklarında yani cinsel yönelimleri hakkında farkındalık geliştirmeye başladıklarında kendilerini lezbiyen, gey, biseksüel olarak tanımlayabileceklerini öğrenmektedirler. Cass'e göre bu basamakta kişiler çoğunlukla "ben gey/lezbiyen/biseksüel miyim?", "ben kimim?" sorularını kendilerine yöneltmektedirler (Kara, 2022). Bu aşama kişinin heteronormatif toplum yapısına uymadığı ile karşılaştığı, iç kargaşa ve kafa karışıklığı yaşadığı ve dolayısıyla çoğunlukla kimliğini reddetmeye çalıştığı bir süreç olabilmektedir (Degges-White et al., 2000). Kişinin yaşadığı iç kargaşa ve kendisine yabancılaşma süreci olabilen bu birinci aşama kişinin içine kapandığı bir dönemi

de beraberinde getirebilmektedir. Benzer şekilde kimliğin reddi veya uyumsuzluk hissi nedeniyle kimliğin gizlenmesi gerektiği düşüncesinden kaynaklı olarak Kara (2021)'ya göre bu basamakta kişilerin çevresine açılması çok nadir görülmektedir.

Kimlik karşılaştırması basamağında kişiler lezbiyen, gey, biseksüel olabileceklerini kabul etmeye başlamaktadırlar (Cass, 1979). Ancak bu kabul ben ve öteki şeklinde bir karşılaştırmaya yol açmaktadır. Bazı kişiler diğerlerinden 'farklı' olabileceği fikrini daha kolay kabul edebilirken bazı kişiler 'farklı' olmaktan çekinmekte ve bunu reddetmeyi sürdürmek istemektedir. Bu basamak özellikle kişilerin kendi cinsel yönelimleri hakkında bilgi sahibi olduğu ancak genellikle kamusal alanda heteroseksüelliği performe ettiği bir süreci içermektedir (Degges-White et al., 2000). Kimliğin tam reddi olmadığı bir kabul sürecinde ise LGB'ler bu ikinci aşamada hissettikleri yabancılaşmayı ve iç kargaşayı azaltabilmek amacıyla diğer LGBTİ+'larla ilişkilenmeyi isteyebilmektedirler (Cass, 1984).

İkinci basamağın sona ermesiyle üçüncü aşama olan kimlik toleransı aşamasında kişiler, LGB kimliklerinden emin olmasıyla beraber yalnızlaşmaktan kurtulmak için LGBTİ+'larla ilişkilenmeye başlamaktadırlar. Ancak burada önemli olan LGB'ler hala tam olarak kimliği kabul etmiş değillerdir, yalnızca cinsel yönelime bir tolerans geliştirmişlerdir (Kara, 2022). LGBTİ+'larla sosyalleşirken hem cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dair olumlu tutumlara sahip kişilerle hem de olumsuz tutuma sahip kişilerle sosyalleşebilmektedirler. Olumlu tutumlara sahip kişilerle sosyalleşmek kişiyi kimlik gelişiminde dördüncü basamağa taşıırken, olumsuz tutuma sahip kişilerle sosyalleşmek kişiyi kimlik kabulünden uzaklaştırmaktadır (Degges-White et al., 2000).

Dördüncü aşama olan kimliğin kabulü aşamasında kişiler deneyimlediği olumlu ilişkilenmelerle de birlikte bu aşamada kendilerini LGB olarak kabul etmekte ve ilk aşamada sorduğu "ben kimim" sorusuna yanıt verebilmektedirler. Kara (2022)'ya göre bu aşamada LGB'ler kimliklerini ifade etmeye başlayabilmekte

ancak toplumdaki LGBTİ+ fobiden dolayı kimliğini kime açacağı konusunda seçici davranmaktadır.

Beşinci aşama kimliğin yüceltilmesi aşamasıdır. Bu aşamada LGB'ler pozitif benlik algısı geliştirmekte ve kendileri ile gurur duyabilmektedirler. Bu aşamada ayırt edici olan nokta LGB'ler biz (LGBTİ+ özneler) ve ötekiler (heteroseksüeller) olarak kutuplaşma hissetmektedirler (Kara, 2022). Cass (1984) bu aşamada olan LGB'ler için heteroseksizmin dayatmasına ve sonucu olan nefret ve ayrımcılığa karşı içlerinde yoğun bir öfke olduğunu ifade etmektedir.

Son basamak olan kimlik sentezi aşamasında LGB'ler bir önceki aşamada biz ve onlar olarak hissettikleri kutuplaşma sona ermeye başlamakta ve LGBTİ+'ları kabul eden ve etmeyen insanların olduğunu içselleştirmektedir (Kara, 2022). Bu aşamada kişinin öfkesi önceki aşamaya göre biraz daha azalmış ve ayrımcılık ve nefrete karşı destekleyici heteroseksüellerle çoğunlukla daha fazla temas içinde olabilmektedirler.

Kendini reddetmeyi bırakıp kabullenmeye çabalamakla başlayan açılma süreci, kişiden kişiye, toplumdaki topluma ve çevresel diğer etmenlere göre değişiklik gösterebilen uzun ve bitmeyen bir süreçtir. Kendine açılmayı, güvenilen akrana ve/veya akranlara açılmayı ve aileye açılmayı içerebilen ve her tek kişi özelinde biricik bir süreç olan açılma süreci, heteroseksist ve cisseksist ataerkil toplum yapısı nedeniyle başta yaşam hakkı ihlali olmak üzere pek çok hak ihlaline sebep olabilmektedir. Buna ek olarak, heteroseksist ve cisseksist ataerkil toplum yapısı LGBTİ+'ların kendilerini reddetmelerine ve var oluşlarını gizlemek zorunda kalmalarına da yol açabilmektedir. Yaşanan tüm hak ihlallerine boyun eğmeyerek var oluşları için mücadele eden LGBTİ+'lar için bu nedenle açılmak hem var oluş mücadelesi hem de politik bir eylem niteliğindedir.

2.3. ANNELİK

Alan yazın incelendiğinde annelik için pek çok bakış açısı bulunmaktadır. Ancak anneliğin belirleyici unsurları arasında ortaklaşan, çocuğun bakımı, beslenmesi

ve yetiştirilmesi olduğu görülmektedir. Gelişen, dönüşen ve değişen sosyal hayat, ekonomik ve politik söylemler farklı anneliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Timurturkan, 2019). Söylemlere göre değişen annelik algısına rağmen kadının yaşı, sosyo-ekonomik durumu, etnik kökeni, engellilik durumu fark etmeksizin kadınlık için en önemli rol annelik olmaya devam etmiştir (Timurturkan, 2019). Annelik kimliği, kadınların kadınlık için en önemli rol olan annelik kimliği üzerinden statü kazandıklarının simgesel gösterimidir. Anneliğe ilişkin beklenti ve deneyimleri ele alan çalışmaların bazılarında, anneliğin “içgüdüsellik” vurgu yapılmakta; çocuk bakımının kadınların içten gelen varoluşsal bir özelliği olduğu iddia edilmektedir. Heteroseksist ataerkil toplum yapısında toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı değersizleştirilen kadın, evlilik ve daha sonrasında annelik yolu ile değer kazanmakta, statü elde etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiği bir sosyalizasyon ortamında kız çocukları daha çocukken oyuncak bebeklerle oynamaya başlamakta ve bu bebeklere bakım vermeyi öğrenmektedirler. Çoğunlukla kız çocukları büyüdükçe ev içindeki ev işlerini bölüşmeye ve küçük kardeşlerine bakmaya başlamaktadırlar. Böyle bir sosyalizasyon sonucunda ‘normal’ olanın kadının ev içinde ev işleriyle ilgilenmek, evlenmek ve çocuk sahibi olmak olduğu pekiştirilmiş olmaktadır. Tüm bu içselleştirilen ve yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rolleri Parsons tarafından oluşturulan izole çekirdek aile kavramı ile de ebeveynlik, aile ve sorumluluklar noktasında sınırları oldukça net bir iş bölümü sunmak noktasında toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine katkı sunmaktadır. İzole çekirdek aile kavramına göre, eve para getiren ve evin ekonomik sağlayıcısı olan kişi erkek iken evin düzeninin sağlanması, çocukların bakımı kadının sorumluluğundadır (Leira, 2011). Kadının ev içi rollerinin yanı sıra üretilen biyolojik rolü, toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla kadınlığın annelik ile iç içe olduğunu ve dolayısıyla kadının yalnızca kadın olarak değerlendirilemediği, kadının eş ve anne kimliği ile değerlendirildiği toplumsal bir yapıya sebep olmaktadır (Gezer Tuğrul, 2019). Leskosek (2011), ataerkil yapı içinde kadınlara yüklenen rollerin kadınları zihinsel ve fiziksel olarak güçsüzleştirdiğini ifade etmektedir. Leskosek’e göre, kadın duygusal olarak erkekten “güçsüz”, fiziksel

olarak ise daha da “güçsüz”dür. Bu güçsüzleştirme, kadını erkeğe göre tanımlamakta ve değersizleştirmektedir. Güçsüzleştirilen dolayısıyla değeri daha düşük olarak atfedilen kadının değer kazanacağı tek yeteneği üreme yeteneğidir (Leskošek, 2011). Dolayısıyla kadın üreme yeteneği ile yani annelik kimliği ile artı değer elde etmektedir.

Annelik kavramına bakıldığında anneliğin şefkat, kendini adama, sevecenlik anlamlarının olduğu görülmektedir (Kesen, 2019). Türk Dil Kurumu’nun anne kavramı tanımlamasına bakıldığında çocuğu olan kadını ifade etmek için kullanıldığı, annelik kavramı için ise anne olma durumu, anneye yakışan davranış olarak kullanıldığı görülmektedir (Türk Dil Kurumu, 2022). Tanımlamalardan da yola çıkılarak anne kavramının çocuğu olan ve bakımını üstlenen kadın olarak tarif edildiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla tüm ataerkil sistem kadınların çocuk doğurmasını merkeze alır ve kadının temel sorumluluğu çocuk ekseninde gelişir. Buradaki kilit nokta “makbul” anne olarak tarif edilen kadınların, heteroseksüel evli kadınlar oluşudur. Tek ebeveyn anneler, eşcinsel kadınlar makbul olanın dışında bırakılmaktadır (Leskošek, 2011). Böylesine bir ortam kadının üzerindeki baskıyı arttırmaktadır (Gezer Tuğrul, 2019). Benzer şekilde Bayraktar (2011)’a göre bir kategori olan annelik, hali hazırda kamusal ve özel alanda var olan hiyerarşik ilişkilenelemelere ve baskıya yol açan toplumsal cinsiyet rollerini meşrulaştırmaya yaramaktadır.

Ataerkil toplum yapısı anneliği kutsallaştırarak kadınların özel alanda kalmasını sağlamaktadır. Kutsallaştırılan annelik ekseninde kadınlara nasıl “makbul anne” olacakları öğretilmektedir. Örneğin makbul annenin ne olduğunun öğretilme çabası ve kimin ‘makbul’ olmadığı belirlenmesi kamu politikaları tarafından açıkça ‘iyileştirme’ adı altında yapılmaktadır. Bayraktar’ın yürüttüğü araştırmanın sonuçlarına göre, kamu politikaları sosyo-ekonomik seviyesi düşük mahallede yaşayan kadınları makbul olmayan olarak varsaymakta ve bu nedenle de sosyo-ekonomik seviyesi düşük mahallede yaşayan kadınlara “Anne-Çocuk Eğitim Programı”nı sunarak kadınların anneliklerini ‘iyileştirmek’ için çalışmalar yürütmüştür (Bayraktar, 2011). Makbul olan anneliğin ne olduğuna bakıldığında

makbul anne olmak, kadının tüm hayatını çocuğuna ve ailesine adadığı, görev ve sorumluluklarını aksatmadığı dolayısıyla kadınların hayatlarının merkezine evini, çocuğunu ve eşini aldığı bir yapıda kaldığı durumda söz konusudur. Dolayısıyla annelik toplum tarafından inşa edilen sosyal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Anneliğin getirdiği görev ve sorumluluğun en başında ise gelecek nesli dünyaya getiren, büyüten ve çocuğun ahlaki gelişimini sağlayan yegâne kişi olması bakımından da kadın anne olmakla beraber yüceltilmektedir (Gezer Tuğrul, 2019). Anneliğin “öğretildiği” eğitim programları, sosyal medya ve toplumsal normlar kadının gebe olduğunu öğrendiği ilk andan itibaren devreye girmektedir. Nasıl sürdürüleceği açıkça “öğretilen” annelik pratikleri kapsamında öncelikli olarak annenin sağlığına dikkat etmesi gerektiği vurgulanarak bağımlılık yapıcı tüm maddelerden uzaklaşması yönünde kadının yaşamı kontrol altına alınmaktadır. Gebeliğin sonlandığı ve bebeğin dünyaya geldiği andan itibaren ise kadınların emzirme yükümlülüğü altında bebeği kaç ay emzirdiği üzerinden bir baskı ortaya çıkmaktadır. “Yeteri kadar” emzirmediğini düşünen ve bu düşüncüyü aşıl原因an toplum ve tıp bilgisi kadının yetersiz hissetmesine ve sonuç olarak suçlanabilmesine yol açmaktadır (Tokdemir, 2023).

Kadının anne olmakla birlikte yüceltilmesinin tarihsel gelişimine bakıldığında yirminci yüzyılın başlarında çocukların fiziksel, ahlaki, zihinsel ve entelektüel gelişimden sorumlu ana kişinin anne olduğu kabulü ile annelik yeniden üretilmiştir (Sharky, 1998). Pek çok bilim insanına göre de makbul annelik tartışmaları ulus devletlerin kuruluşlarıyla bağlantılı olarak yirminci yüzyılın başlarında başlamıştır (Bayraktar, 2011). Feminist literatürde anneliğe bakıldığında anneliğin, ataerkil heteroseksist toplum yapısı içinde sosyo-politik, tarihsel ve ekonomik süreçlerde inşa edilen bir kurum olduğu ifade edilmektedir (Albayrak, 2019). Literatür aynı zamanda bir kurum olarak inşa edilen anneliğin yanı sıra deneyim olarak anneliğin önemini de ele almaktadır (Timurturkan, 2019). Dolayısıyla deneyim olan annelik kadına özgü güçlendirici deneyimi ifade edebilirken kurum olan annelik baskıyı içermektedir. Kurum olarak anneliğe bakıldığında annelik ideolojisinin, kadınların kontrol altında tutulmasını sağlayan bir araç olarak karşımıza çıkmakta olduğu söylenebilir. Kadınları kontrol altına almayı

sağlamanın yolu hem doğum kontrol yolları ile kadının cinselliğini ve doğurganlığını kontrol altına almak hem de annelik ideolojisi ile öğretilen makbul annelik kalıpları çerçevesinde eş, aile, toplum ve hâkim politikaların kadınların anneliklerini izlemesi şeklinde gerçekleşmektedir (Albayrak, 2019). Tarihin her aşamasında kadınların yeniden üretimi kontrol ve düzenleme konusu olmuştur (Leskošek, 2011). Makbul annelik ideolojisini sergilemeyen kadın ‘makbul kadın’, ‘makbul anne’ olmanın dışına itilerek, ayıplanmakta, utandırılmakta ve yok sayılmaktadır. Ancak kadınların annelikleri üzerinden utandırılmaları, yok sayılmaları ve baskıya maruz bırakılmaları yalnızca kadının sergilediği annelikten değil, çocuğun kim olduğu, nelerden hoşlandığı ve neler yaptığı ile de doğrudan ilişkilidir. Heteroseksizmin yeniden ve yeniden üretildiği bir alan olan aile kurumu toplumsal cinsiyet rollerine ‘uygun’ kişilerin yetişmesini ebeveynlere sorumluluk olarak yüklemektedir (Yıldırım, 2018). Bu bağlamda ‘makbul anne’, ‘makbul aile’ gibi kavramlar ortaya çıkmakta, aile özelinde kadın bu tanımlanan idealleştirilmiş makbul aileye uygun kişiler yetiştirilmediği düşünüldüğünde suçlanmakta ve ayıplanmaktadır. Bu doğrultuda LGB ebeveyni anneler hem kendi anneliklerini sorgulamakta ve suçlamakta hem de toplum tarafından utandırılmakta, annelikleri sorgulanmakta ve dışlanmaya maruz bırakılarak sessizleştirilmektedirler.

Albayrak (2019)’a göre, geleneksel ataerkil sistem içerisinde kadınlar anneliği öğrenmekte ve öğrendikleri anneliği uygulamaktadırlar. Dolayısıyla toplumun dayattığı “makbul anne” modelini kadınlar da benimseyerek ‘makbul’ davranışlar içerisinde ‘makbul anne’ olarak anneliği pratik etmektedirler. Geleneksel ataerkil heteroseksist toplum yapısında yetişen kadınlar ve anneler de kadınlıklarını ve anneliklerini ‘kabul edilen’ davranışlar şeklinde performe etmektedirler (Sutherland, 2010). Dolayısıyla denilebilir ki kadınlar anneliklerini performe ederken dahi kadına yüklenmiş olan annelik rolü, kadının kendi başına anne olmasına izin vermemekte, toplumun dayattığı ve tek tipleştirdiği “makbul anne” kalıp yargıları şeklinde annelik sürdürülmektedir. Kadınlara dayatılan “makbul anne” kalıp yargılarına kadınlar uymadığında veyahut yetiştirdiği çocukları

toplumun istediği 'ahlaklı', 'iyi' kişiler olarak benimsenmediğinde kadınlar dışlanmakta ve suçlanmaktadır.

Kadınların anneliklerinden dolayı suçlanmaları ve ayıplanmalarına tarihsel olarak bakıldığında bu suçlamanın günümüz dünyasında ortaya çıkan bir fenomen olmadığı, aksine annelerin makbul anne olamamalarından ötürü 1940'lardan itibaren suçlandıkları görülmektedir (Albayrak, 2019). Tarihsel sürece bakıldığında 1940'larla beraber ikinci dünya savaşı sırasında kadınların kamusal alana çıkmaları ve çalışmak zorunda kalmaları sonraki süreçte ise kadınların formel ve enformel istihdamda yer almaları kadına atfedilen geleneksel kadınlık rollerine 'uymamaları' ya da geleneksel kadınlık rollerini dönüştürmeye başlamaları ile birlikte toplum tarafından kabul edilmeyen yani 'ahlaklı', 'iyi' kişiler yetiştiremeyen kadınlar kadınlıkları ve sergiledikleri annelikleri dolayısıyla suçlanmışlardır (Albayrak, 2019). O halde söylenebilir ki ikinci dünya savaşı anneleri suçlamanın popülerleştiği bir dönemdir. Çünkü savaşla beraber kadınların kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıktığı görülmekte ve rollerin dışına çıkma durumu ise kadın düşmanı bir tepkiye dönüşmüştür (Terry, 1998). Reilley'in yaptığı çalışmada, 1960'larda ergenlerdeki madde bağımlılığın 'makbul anne', 'ideal aile' olamamanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir (J. M. Smith & Estefan, 2014). Yine aynı yıllarda Terry (1998)'e göre, anneler çocuklarının şizofren olmasından ve LGB özne olmasından baş sorumlu kişiler olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Chaplan'a göre ise, 1970-1980 yılları arasındaki psikoloji dergilerinde yapılan araştırmalarda annelerin yetmiş iki birbirinden farklı sorun için toplum tarafından suçlandıkları ifade edilmiştir (Albayrak, 2019). Molly Ladd-Taylor ve Lauri Umansky yüzyıllardır kadınların 'kötü anne' olarak sınıflandırıldığını ve bu sınıflandırmanın da üç ayağının olduğunu ifade etmişlerdir (Albayrak, 2019). Bu sınıflandırmaya göre ilk olarak 'kötü annelik' olarak nitelendirilen durum eve ekmek getiren erkek ile evde ev işlerini yapan kadın sınıflamasındaki cinsiyete dayalı iş bölümünün sağlandığı bir evin çocuklara sağlanamamış olması 'kötü annelik' göstergelerinden bir tanesidir. İkinci 'kötü annelik' nitelendirmesi çocuklarını istismardan, kazalardan yani dıştan gelen tehlikeden koruyamadığı durumda kadınlar 'kötü anne' olarak

sınıflandırılmaktadır. Son 'kötü annelik' sınıflandırması ise çocuklarının toplum tarafından 'kabul edilmeyen' kişiliğe, ahlaka ve davranışlara sahip olmasıdır. Yani LGB ebeveyni anneler, madde bağımlısı ebeveyni anneler 'kötü anne' olarak sınıflandırılmaktadır (Ladd-Taylor & Umansky, 1998). Walters'e göre annelerin yaşadıkları suçluluk ve utanç içsel bir şey olarak kabul edilse dahi bu suçluluk ve utanç hissi, toplumun beslediği ve büyüttüğü normlarla pekiştirilmektedir (Albayrak, 2019). Toplum tarafından suçlanan, utandırılan ve annelikleri değersizleştirilen kadınlar yetiştirdiği ve büyütürken çoğunlukla tek başına tüm yükü üstlendiği kişilerin LGB olmasından dolayı suçlu bulunmakta ve hem sorunun kaynağı hem de çözümün kaynağı olarak atfedilmektedir. Annelerin yetiştirdiği ve büyüttüğü kişiler 'toplum yapısına aykırı' olarak toplum tarafından damgalandığında annelerin annelik pratikleri sorgulanmaya başlanmaktadır (J. Smith, 2015). LGB özneler annelerine açıldıklarında anneler öğrendikleri ve içselleştirdikleri utandırılma karşısında tıpkı LGB'lerde olduğu gibi dolaba girerler. Seven Kaptan'a göre açılma süreci LGB özneler için dolaptan çıkma sürecini ifade ederken anneler için dolaba girme süreci başlamaktadır (Özkan, 2015).

2.3.1. LGB Ebeveyni Annelerin Açılma Süreci

Ataerkil, heteroseksist, cisseksist toplumsal düzen, toplumdaki her tek kişiyi ikili cinsiyet rejimi bağlamında kadın veya erkek olması yönünde baskılamaktadır. Kişiler atanmış cinsiyetine 'uyan' kişiler olsa dahi kurulan baskıcı sistem, 'doğal' olarak tanımlanan heteroseksüel olmak noktasında kişilerin cisheteroseksüel olmasını beklemektedir. Heteroseksüel veya cisgender olmayan her kişi ise dışlanmaya, ötekileştirilmeye ve yok sayılmaya maruz bırakılmaktadır. O halde denilebilir ki LGB özneler yalnızca var oluşlarından ötürü ayrımcılık ve dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadır. Kamusal ve özel alanda şiddeti meşrulaştıran heteroseksist ataerkil yapı benzer şekilde LGB özneleri yok saydığı gibi LGB ebeveyni anneleri de yok saymakta, utandırmakta ve sindirmeye çalışmaktadır.

LGB ebeveyni anneler çeşitli duygu, düşünce ve deneyimler yaşayabilmektedir. Beeler & Diprova (1999)'ya göre LGB özneler annelerine açıldıklarında, annelerin

yaşamlarında da marjinalleşme ve damgalanma ile karşılaşacaklarını ve ataerkil toplumsal yapı sebebiyle bununla mücadele etmek durumunda kalacaklarını düşünebilmektedirler. Toplumsal cinsiyet stereotiplerine göre annelik ile kutsanan kadın, anneliğini 'doğru' yapamadığı gerekçesi ile suçlanmaktadır. Kadının yalnızca kadın olmasından ötürü baskılandığı ataerkil sistem ayrıca kadını norm dışı kişi yetiştirdiğini ifade etmesi dolayısıyla da baskılamaktadır. Yetiştirdiği kişi LGB olarak açılmadan önce evli ve çocuklu olarak makbul kabul edilen kadın, aynı sistem tarafından yalnızca artık LGB ebeveyni olduğu için makbul kadın, makbul anne kabulünün dışına itilmektedir.

LGB özneler için LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı pratiklerin yoğun bir şekilde yaşandığı toplumlarda açılmak endişe verici olabilmektedir çünkü özneler açıldıklarında ailelerinden gelecek olan olumsuz tepkiden korkmaktadırlar (Willoughby et al., 2008). LGB özneler toplumun heteroseksist yapısının tepkilerinden korksalar dahi bir süre sonra ailelerine açılabilirler. Savin-Williams'ın 2003 yılında yaptığı araştırmaya göre, LGB'lerin %40-%75'inin annelerine açıldığı, %30-%55'inin babalarına açıldığı görülmüştür (Willoughby et al., 2008). Benzer şekilde 2002'de yürütülen bir araştırmada 117 LGB ile görüşülmüş ve 117 LGB'nin %84'ünün annelerine, %67'sinin babalarına cinsel yönelimlerini açtıkları bulunmuştur (Maguen, Floyd, Bakeman & Armistead, 2002). Benzer şekilde Williams'ın 1989'da yaptığı çalışmanın önemli sonuçlarından biri, çoğunlukla lezbiyen ve geylerin babalarından ziyade annelerine daha rahat açılabilirlerdir (Savin-Williams, 1989). Schafer 1976'da Batı Almanya'da lezbiyen kadınların ailelerine açılma deneyimleri ile ilgili yaptığı araştırma sonucu; katılımcıların beşte üçünün annesinin anlayışla karşıladığını, beşte ikisinin babasının anlayışla karşıladığını göstermektedir (Schafer, 1976).

Anneler yaşanan baskı ve ayrımcılıktan ötürü LGB özneler kendilerine açıldıktan (dolaptan çıktıktan) sonra kendileri gizlenebilmektedirler (dolaba girebilmektedirler). LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında anneler marjinalleştirilme, suçlanma ve damgalanma duyguları ile mücadele edebilmek zorunda kalabilmektedirler. 2009 yılında Tayvan'da LGB öznelerin annelerine

açılması sonrasında annelerin tepkilerini ölçen nitel bir araştırma yapılmış ve araştırmanın sonuçları arasında annelerin LGB öznelerin cinsel yöneliminden ötürü kendilerini sorumlu hissettikleri bulunmuştur (Lin & Hudley, 2009). Bu bulgu Tayvan'da halen daha geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun cinsiyetlendirilmiş iş bölümünün devam ettiğinin (Lin & Hudley, 2009) ve kadının yetiştirilen, büyütülen çocuğundan 'sorumlu' olduğu ön kabulü ile 'toplum yapısına uygun olmayan' bir kişi 'yetiştirmenin' kadının kendisini suçlaması ile sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra annelerin en başta nasıl tepki verdikleri ve sonrasında LGB öznelerin var oluşlarıyla nasıl barıştıklarına bakıldığında yaygın olarak en başta şok, inkâr, reddetme, duymamazlıktan gelme gibi olumsuz tepkilerden sonra LGB öznenin yönelimi ile barıştığı, bunun geçici veya özenilen bir durum olmadığını kabul ettiği uzun bir süreç yaşayabildikleri görülmektedir (Willoughby et al., 2008). Benzer şekilde Kara (2021)'ya göre, LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonraki süreçleri birbirinden tamamen farklı, biricik olsa dahi Elizabeth Cobler'in çerçevesini oluşturduğu yas sürecine benzer bir süreç yaşayabilmektedirler.

Cobler'in oluşturduğu yas sürecine bakıldığında ilk aşamada inkâr, ikinci aşamada müzakere ve pazarlık, üçüncü aşamada depresyon ve son aşamada 'kabullenme' yaşadıkları ifade edilebilir (Kara, 2021). Dolayısıyla söylenebilir ki ebeveynler ve ebeveyn özelinde çocuktan 'sorumlu' olarak görülen anneler LGB öznelerin kendilerine LGB olarak açılmasından sonra genellikle bir aile krizi yaşanabilmekte ve/veya aile içerisinde ve kişiler özelinde duygusal sıkıntılar yaşanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet stereotiplerinin kadınlara dayattığı 'kutsal' olan annelik görevlerinden kaynaklı olarak çocuk bakma yükümlülükleri dolayısıyla LGB ebeveyni olduğunu öğrenen anneler için yaşadıkları yas süreci, özünde benimsedikleri heteroseksist yapı nedeniyle bir yas olabilmekle birlikte heteroseksist ataerkil toplumun çizdiği katı sınırların dışında kalan her tek kişinin uğrayacağı ayrımcılık ve şiddet bilgisi ve deneyiminden ötürü anneler çocuklarının fiziksel, psikolojik ve sosyal, ekonomik iyilik hallerinden endişe

duyabilmektedirler (Conley, 2011). Ben-Ari (1995)'ye göre, daha önce çeşitli araştırmacılar tarafından yürütülen LGB ebeveynlerinin davranışlarına yönelik yapılan araştırmalarda, LGB öznelerin ebeveynlerine açılması sonrasında çocuk odaklı ve ebeveyn odaklı çeşitli kaygılar yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu kaygılara bakıldığında çocuk odaklı kaygılar arasında okuttuğu, iyi bir meslek kazanması için çabaladığı, kurulu bir düzen kurmasını sağladığı ve artık annelik sorumluluklarının azalacağını düşündüğü zamanda çocuğunun yalnız yaşlanacağı, çocuk sahibi olamayacağı ve toplum tarafından ayrımcılığa ve şiddete uğrayacağı yönündedir. Ebeveyn odaklı yaşanan kaygılara bakıldığında ise heteroseksüel olarak varsayarak büyüttüğü kişinin cinsel yöneliminden ötürü torun sahibi olamayacağı ve ebeveyn olarak başarısız olduğunu hissetme olduğu ifade edilmiştir. Çocuğun büyümesi ve yetiştirilmesi sorumluluğu toplumsal cinsiyet rollerinden ötürü kadına annelik rolleri ile bırakılması tam olarak Ben-Ari'nin LGB ebeveynlerde ebeveynlerin yaşadığı kaygılarda bahsettiği başarısız hissetme duygusu kadının hem kendi ebeveynliğini suçladığı hem de toplumun kadının anneliğini suçladığı bir mekanizma yoluyla kişinin içselleştirdiği bir bilgi olarak deneyimlenmektedir.

LGB öznelerin açılma süreci için Cass'ın geliştirdiği modele benzer bir süreç annelerin açılma sürecinde de işlendiğini söylemek mümkündür. LGB öznenin anneye açılmasının ardından ilk aşamada annenin çoğunlukla şoka girdiği ve inkâr ettiği görülebilmektedir. LGB öznenin var oluşunu anne kazara öğrendiyse ihanet, öfke ve utanç hissedebilmektedir. Ancak LGB özne annesine açıldıysa çoğunlukla annenin kendisini suçlu hissetmesi ve kendisinde 'hata' araması görülebilmektedir. 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, bazı anneler LGB öznelerin kendilerine açılmasından sonra destekleyici tepkiler vermelerine rağmen ki bu oranlara bakıldığında gey olduğunu öğrenen annelerde %32, lezbiyen ve/veya biseksüel kadın olduğunu öğrenen annelerde %44 olumlu tepki vermişlerdir. Ancak sonuçlara göre annelerin büyük bir çoğunluğunun ilk anda verdikleri tepkinin inanmama, reddetme, cevap vermeme gibi olumsuz tepkiler verdikleri tespit edilmiştir. Öznelerin annelerine açılması sonrasında gey erkek olduğunu öğrenen annelerin %68'i, lezbiyen ve/veya biseksüel kadın olduğunu

öğrenen annelerin %55'i bahsedilen olumsuz tepkiler vermişlerdir (Savin-Williams & Ream, 2003).

İkinci aşamaya geçildiğinde yani anne çocuğu ile müzakere ve pazarlık aşamasına geçtiğinde anne LGB var oluş ve hakları hakkında bilgiler edinmeye başlamakta ve bunu sınırları koruyarak nasıl konuşabileceğini öğrenmeye çalışmaktadır. LGB olmanın geçici ve özenilen bir şey olduğu düşünölebilmekte ve LGB özne ile ilişkilerini çok bozmadan öznenin kime açılıp açılmayacağına, nasıl giyineceğine, kimlerle görüşeceğine dair özneyle müzakere ettiği, bir şekilde kendi yaşamına yön verebilen bir yetişkinin hayatına müdahale ettiği bir süreci içermektedir.

Anneler yetiştirdikleri ve artık evlenip torun sahibi olmayı beklediği çocuklarının LGB olduğunu kabullense dahi içselleştirdiği cisheteroseksist yapının bilgi ve dayatmaları nedeniyle 'bu durumla nasıl baş edeceği' noktasında sorular sormakta ve endişelenmektedir. Çoğunlukla anneler bu üçüncü aşamada duygularını yoğun bir şekilde yaşayabilmekte, durgunluk, iştahsızlık, uykusuzluk gibi semptomlar görölebilmektedir.

Son aşamaya gelindiğinde LGB öznenin var oluşuyla barışıldığı, reşit bir kişi olarak LGB öznenin sınırlarının kabul edildiği ve cinsel yönelimin sır olarak kalmasına gerek olunmadığının kabulünü içermektedir. Anne oğlunun/kızının cinsel yönelimine dair endişelerini azaltsa dahi toplumun LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı tutum ve düşüncelerinden kaynaklı endişelenme devam edebilmektedir (Kara, 2021).

LGB öznelerin annelerine açılmasından sonraki süreçte cinsel yönelimin özenilen, geçici bir durum olduğu kabulünden uzaklaşması annelerin LGBTİ+ ebeveynleri ile sosyalleşmesi ve yalnız olmadıklarını bilmesi ile daha kolay aşabilmektedirler. Ben-Ari (1995)'nin yürüttüğü araştırmaya göre benzer biçimde LGB öznelerin annelerine açılmaları sonrasında annelerin (%77,7) nispeten olumlu iyi ebeveyn tepkileri verdikleri gözlenmiştir. Buradaki olumlu iyi ebeveyn

tepkinin ortaya çıkması Ben-Ari tarafından annelerin LGBTİ+ ebeveyn destek gruplarına katılması ile açıklanabileceği ile ifade edilmiştir. Bu noktada ailelerle çalışma önemli bir sosyal hizmet uygulamasıdır. LGB ebeveyni annelerle grup çalışmaları yapmak annelerin LGB var oluşuna dair kendi ayrımcı tutum ve yanlış bilgilerini aşabilmeleri ve LGB'lerin var oluşları ile barışabilmeleri için son derece önemlidir. Annelerin içine doğduğu cinsiyetlendirilmiş toplum, toplumsal cinsiyet stereotiplerini içselleştirmelerini sağlamakta ve bu nedenle yetiştirdiği kişinin LGB oluşu büyük bir kayıp ve yas olarak deneyimlemelerine sebep olabilmektedir. Bu nedenle LGB ebeveyni annelerle başta toplumsal cinsiyet tartışmaları yürütmek annelerin güçlenebilmeleri için önemli bir noktada durmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı bu noktada uygulama sırasında güçlenme ve baskı karşıtı bir yaklaşım ile uygulamasını planlaması, anneler için değil anneler ile yapısal baskıya karşı çıkabilmek için önce sorunun LGB var oluştan ziyade toplum yapısının heteroseksist olduğu yönünde bireysel bir güçlenmenin sağlanması noktasında önemlidir. O halde güçlenme ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımı LGB ebeveyni kadınlarla çalışırken önemli yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. FEMİNİST KURAM

Tahakküm ilişkisine karşı özgürleştirici bir hareket olan feminizmin tanımına bakıldığında cinslerin eşitliğine önem veren bir hareket olduğu görülmektedir (Buz, 2009). Hooks'a göre ise feminizm, *cinsiyetçiliğe, cinsiyetçi sömürüye ve baskıya karşı mücadele eden dinamik bir harekettir* (Hooks, 2017). Feminizm özünde kadınların yalnızca kadın olmalarından ötürü yaşadıkları baskıyı, ikincilleştirilmeyi, özel alana hapsedilmelerini, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmalarını, emeklerinin ve bedenlerinin sömürülmesini inceleyen hem hareket hem bilim alanıdır.

Feminist hareketin hareketliliğine tarihsel olarak bakıldığında, feminizm algısının 18.yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıkmış olduğu ve 1792 yılında yayınlanan Mary Wollstonecraft'ın "A Vindication of the Rights of Women" adlı eseriyle ise

akademik alan içerisine girdiği görülmektedir. İnsan haklarını kendisine temel dayanak alan her insan hakları savunucusu gibi feminist teorisyenler de insanların sırf insan olmalarından ötürü sahip oldukları temel insan haklarının olduğunu, kadınların erkeklerle eşit olduğunu, aynı derecede insan haklarından yararlanabileceklerini ve bu hakların gelişmesini talep edebileceklerini dile getirmişlerdir. 17. ve 18.yüzyıllar boyunca kadının yalnızca eş ve annelik görevi olduğu dolayısıyla eve ait olduğu ön kabulü evrensel olarak kabul gören bir düşünce olmuştur. Bu yüzyılları takiben gerçekleşen tarihsel olaylar, özellikle sanayi devrimi, evin içini ve dışını özel alan ve kamusal alan olarak net bir şekilde ayırmıştır. Bu ayırım esasen kamusal alanı akılcılıkla birleştirmiş ve dolayısıyla erkeğe ait bir alan olarak inşa etmişken özel alanı ise akıl-dışılık ve ahlak ile işkillendirerek kadın özel alana sıkıştırılmıştır (Donovan, 2001). 1980'lere gelindiğinde ise hem neoliberal ekonomik politikaların etkileri hem de kadınların ve LGBTİ+'ların hak mücadeleleri geleneksel ataerkil ideolojinin sorgulanmasına doğrudan yol açmıştır. Küreselleşme, modernleşme ve beraberinde gelen yoksullaşma kadınların hali hazırda erişemediği insan haklarına erişmesine daha fazla ket vurmuştur (Aktaş, 2013). Kadınlığın toplumsal hayattaki görünümüne bakıldığında kadın olmak ev içinde olmak, çocuk bakmak, ev işleri yapmak şeklinde ev ekseninde gelişmiş ve değişen dünyaya rağmen ev ekseninde gelişmeye devam etmektedir.

Feminist kuram özünde kadın deneyimini merkeze almaktadır. Dolayısıyla ev içine sıkıştırılmış kadınlar bakımından ev ve ev işleri kadınların ortak deneyimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktaş (2013)'a göre geleneksel ataerkil toplum yapısında dünyaya gelen kız çocuğu babasına ve evdeki diğer oğlan çocuklarına hizmet etmekle yaşamı şekillenmekte ve sonrasında evlendirilerek evlendirildiği erkeğe hizmet etmesi beklenmektedir. Kız çocukları için biyolojik ailenin evinde başlayan baskı ve tahakküm evlendirildiği/ evlendiği erkeğin evinde de devam etmektedir. Tahakküm ilişkisine dayalı toplum düzeni içinde yetişen kadınlar için bu toplumsal düzen kadınların insan haklarına erişmesine engel olmaktadır. Bundan ötürü feminizm yalnızca hukuk düzeni içinde cinslerin eşitliğini değil toplumsal hayat içerisinde de eşitliği savunmaktadır (Aktaş, 2013).

2.4.1. Sosyal Hizmet Uygulaması Açısından Uygulamada Feminist Teori

İnsan haklarının gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi ile sosyal adaletin sağlanmasını kendisine referans alan sosyal hizmet mesleği ve disiplininde sosyal hizmet uygulaması, danışanın gereksinimlerinin bu gereksinimlere uygun kaynaklarla bir araya getirilmesini içermektedir. 1970'lere değin sosyal hizmet uygulaması heteroseksist, cisseksist, ataerkil yapı doğrutusunda üretilmiş ve sürdürülmüş olmasından kaynaklı erkeklerin bakış açısıyla erkek sorunları tüm herkesin sorunu olarak görülmüş ve çözüm yine erkekler tarafından üretilmiştir.

Feministler, sosyal hizmet teori ve uygulamasının cinsiyet körü olduğunu ifade etmişler (Buz, 2009) ve sosyal hizmet uygulamasının kadın ve LGBTİ+ danışanlar açısından özel olarak ele alınmadığını, dolayısıyla kadın ve LGBTİ+'ların yaşadıkları sorunların çözümünde toplumsal cinsiyet stereotipilerini yeniden ürettikleri yönünde eleştirmişlerdir. Sosyal hizmet teori ve uygulamasının 'müracaatçının bulunduğu yerden başlamak' ilkesine de bağlı kalarak kişilerin yaşam deneyimlerinin biricik olduğu ve cinsiyetlerinden, cinsel yönelimlerinden, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadelerinden dolayı kadınların ve LGBTİ+'ların özel ihtiyaçlarının olabileceğinin görülmesini dile getirmişlerdir. Eleştirilen geleneksel sosyal hizmet uygulaması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele eden alternatif bir uygulama ve teori olarak sosyal hizmete yeni bir bakış açısı getirmiştir. Feminist sosyal hizmet yaklaşımı, feminist teorinin bilgisi ile sosyal hizmet mesleği ve disiplininin değer ve ilkelerinin tamamlayıcı unsurlarının bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur (Lundy Marta, 1993). Dominelli'ye göre feminist sosyal hizmet uygulaması, kadınların deneyimlerinin başlangıç noktası olarak alındığı, kadının kamusal ve özel alandaki ilişkilerine dolayısıyla bu iki alandaki değerine odaklanan, özel sorunlarının olabileceğini gören ve dolayısıyla özel ihtiyaçlara özel çözümler geliştiren, yatay ilişkinin uygulama sırasında kurulabildiği bir sosyal hizmet uygulamasıdır (Buz, 2009). Barker'in feminist sosyal hizmet tanımına bakıldığında ise cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunlara karşı kişilerin güçlenmesini sağlayacak bilgi, beceri ve değerlerin bir araya gelmesi olarak tanımlanmıştır (Kara, 2018).

Başka bir tanımlamaya göre ise feminist sosyal hizmet, uygulaması sırasında meydan okuma, sosyal ve yapısal ilişkilerin dönüşümünü sağlama yoluyla kişilerin güçlenmesine katkı sunmaktadır (Orme, 2009).

İnsan onuruna yaraşır bir yaşam hakkının her tek kişi için sağlanabilmesi için mücadele eden sosyal hizmet uygulamasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı her tür türlü ayrımcılık ve şiddetin farkında olmak, kadınların ve LGBTİ+'ların farklılaşan gereksinimlerini gözetebilmek sosyal hizmetin kendisini var edebilmesi bakımından uygulamada feminist perspektifi benimsemek önemlidir. Bu nedenle feminist sosyal hizmetin değerlerini içselleştiren sosyal hizmet uzmanları uygulama sırasında 'kişisel olan politiktir' ilkesi gereği kişilerin bireysel deneyiminin yapısal sorunlar ile bağlantısını fark ederek bu yapısal sorunları dönüştürmek üzere çalışmakta; eşitlikçi ilişkiler kurulması ve kadınların güçlenmesini hedeflemektedirler.

Feminist sosyal hizmet uygulaması kadınların çeşitliliğini gören, homojen bir kadın tanımı yapmayan bir uygulamadır. Kadınların yaşlarına, cinsel yönelimlerine, engellilik durumlarına, mültecilik statüleri gibi pek çok statülerine göre birçok ayrımcılığı birlikte deneyimlediklerini gören ve yapısal şiddete karşı mücadele eden bir uygulama biçimidir (Kara, 2018). Kadınların kadın olmalarının yanında ayrımcılığa ve ötekileştirilmeye pek çok statüden dolayı maruz bırakılmaları kadınların LGB ebeveyni olması durumunda da ayrımcılık ve şiddet artmaktadır. Bu nedenle LGB ebeveyni kadınlarla çalışırken de feminist teori önemli bir noktada durmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırma süreci, verilerin toplanma süreci, katılımcıların bilgileri ve analiz süreci bulunmaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Nitel araştırma, araştırma yapılacak konu hakkında derin bir bilgiye ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de araştırmacı literatürde ifade edilen anlamdan ziyade kişilerin konu hakkında sahip oldukları anlamı ve deneyimleri öğrenmeye odaklanmaktadır. Nitel araştırma bütüncül bir açıklama çabasına sahip olmasından ötürü araştırılan konunun karmaşık yapısını anlamaya ve geliştirmeye çalışır. Dolayısıyla karmaşık yapıyı anlama yani derin bilgiye ulaşma çabası katılımcıların öznel bakış açılarına ve deneyimlerine önem verilerek yapılmaktadır (Creswell, 2014). Bu bağlamda LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerinin incelenebilmesi, derin bir bilgiye ulaşma çabasını gerektirdiğinden ve kadınların kendi deneyimlerine, öznel bakış açılarına odaklanılarak yaşantılarının anlaşılmasına önem verildiğinden bu araştırmanın yöntemi nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın özelliği olan keşfedici yön araştırmacının araştırmada konu ile ilgili bilinmeyen, keşfedilecek olan yönleri ortaya çıkarmasında önemli bir özelliktir (Neuman, 2014). Nitel araştırmanın özelliği olan bu keşfedici rol araştırmacıya kâşif rolü yüklemektedir. Bu sebeple de araştırmacı katılımcıların bakış açılarını anlamak için derinlemesine görüşmeler yapar ve araştırmanın her aşamasında yeni yaklaşımlar geliştirebilmektedir. Nitel araştırmanın bu özelliği, LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerini araştırırken farklılaşan özgün deneyimlerin derinlemesine biçimde değerlendirilmesini mümkün kılması bakımından bu araştırmanın yöntemi olarak belirlenmiştir.

Feminist metodoloji, merkeze erkek bakış açısını koyan, özneyi erkek nesneyi kadın olarak gören anlayışı reddetmekte ve kadınların deneyimlerine

odaklanarak deneyimi anlama ve anlamlandırmaya çalışmaktadır (Tansel İlic & Yıldırım, 2018). Kadınların deneyimine odaklanan bir araştırmacının amacı neden sonuç ilişkisini açıklamaktan ziyade deneyimin biricikliğine vurgu yaparak özneliği ön plana çıkartmaktır (Çilmi, 2020). Kadınların deneyimlerini ve tecrübelerini görünür kılan, güçlenmelerine katkı sunan feminist metodolojinin dört özelliğinden (Hammersley, 1992) bahsedilebilmektedir. Bunlar; feminist araştırmalarda feminist bakışın her alanda kullanılmış olması, kişisel deneyim ve tecrübelerin bilginin kaynağını oluşturması, araştırmacı ve özne arasında hiyerarşik ilişkiden ziyade eşitlikçi bir ilişkinin olması ve son olarak kadınların özgürleşmesidir. Feminist metodoloji ile tasarlanan ve temel amaçlarından biri olan kadınların özgürleşmesi, kadınların deneyimledikleri baskının ortadan kaldırılabilmesi için medyayı, hâkim söylemleri ve mevcut politikaları etkilemeyi sağlamaktadır (Albayrak, 2019). Söylenebilir ki feminist metodoloji hâkim söylem ve mevcut politikaların erkek merkezli oluşuna karşı kadınların güçlenmesini temel alarak kadınların hem sosyal hayattaki görünmezliği hem de sosyal hayattaki deneyimlerinin değersizleştirilmesine karşı kadınların deneyimlerini merkeze almaktadır (Öztañ, 2015).

Anlatı kavramı, yaşanmış ve tecrübe edilmiş deneyimlerin olay örgüsü bağlamında kronolojik olarak aktarılmasını ifade etmektedir. Anlatı araştırması ise anlatının kavramsal tanımına yaslanarak kronolojik olarak anlatılan hikâyenin dinlenerek analiz edilmesi sürecidir (Uğuz Arsu & Tekindal, 2021). Riessman'a göre anlatı araştırmasını kullanan araştırmacılar, katılımcılardan kendi hayatlarını anlatmalarını istemektedir (Creswell, 2014). Akademik bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet uygulamasında uzmanlar danışanların hikayelerine odaklanarak yaşadıkları hak kayıplarını anlayarak çözüm üretmek ve yaşadıkları hak kayıplarının görünür olmasını sağlamaktadırlar. Dolayısı ile sosyal hizmet araştırmasında anlatı araştırması önemli bir konumda durabilmektedir (Riessman & Quinney, 2005). Bu bağlamda LGB ebeveyni kadınların yaşadıkları deneyimlerin anlaşılması ve yaşanan baskının görünür kılındıktan sonra mücadele mekanizmalarının üretilmesi için nitel araştırma desenlerinden anlatı araştırması seçilmiştir. Araştırılacak konunun tüm boyutlarını detaylıca ele

alan ve genelde açık uçlu soruların sorulduğu nitel araştırma tekniği olan derinlemesine görüşme bu araştırmada seçilen nitel araştırma tekniğidir. Bu araştırmanın derinlemesine görüşme tekniği ile yapılacak olmasının sebebi derinlemesine görüşme tekniğinin özelliği olan katılımcının duygularının, gözlemlerinin ve deneyimlerinin elde edilebilmesine olanak sağlamasıdır (Tekin, 2006). LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimleri ve deneyimleri sırasında ve sonrasında ortaya çıkan duyguların öğrenilebilmesi, baş etme mekanizmalarının anlaşılabilmesi derinlemesine görüşme ile mümkündür.

3.2. ARAŞTIRMA SÜRECİ

Lisans öğrenimimin son senesinde KAOS GL Derneğinde staj yapmaya başlamam LGBTİ+ dernekleri ile tanışmamı sağladı. Derneklerin LGBTİ+'lara, psikososyal ve hukuki destek sunduklarını ve bu desteklerin yapılandırılmış, alanında uzman kişilerce düzenli bir şekilde verildiğini gözleme fırsatı da buldum. Sunulan destek yani saha oldukça gelişmiş ve gelişmeye açık olmasına rağmen akademik olarak LGBTİ+'lar ve sosyal hizmetin zayıf kaldığını da gözlemledim. LGBTİ+'lar özelinde kimlikler arttıkça örneğin mülteci bir LGBTİ+ veya engelli bir trans kadın söz konusu olduğunda akademik olarak mülteci veya engelli alanında var olan pek çok kaynağın LGBTİ+'ları kapsamadığını gözlemledim. Benzer şekilde annelik çalışmalarına baktığımda alan yazının çok gelişmiş ve pek çok annelik çalışmasının var olduğunu gözlemledim. Çeşitli annelik deneyimleri üzerine yapılan araştırmalarda annelerin çeşitlenen deneyimlerinde yaşadıkları baskı ve ayrımcılıklar ele alınarak toplumsal değişimin sağlanabilmesi için öneriler getirilmiş, sosyal hizmet uzmanlarına düşen sorumluluklar dillendirilmiştir. Ancak çeşitliliğin bir parçası olan ve baskılanan LGB ebeveyni kadınların annelik deneyimlerinin çok da görülmediğini fark ettim. Tüm bu fark edişler hem LGBTİ+ alan yazınına hem de annelik alan yazınına katkı sunma isteğimi oluşturmuş ve tez konumu feminist sosyal hizmet bağlamında "makbul anne" ideolojisinin dışında bırakılan LGB ebeveyni kadınların anneliklerine odaklanmamı sağlamıştır. Tez çalışmamın temel hedefini LGB ebeveyni kadınların yaşadıkları baskının görünür kılınması yoluyla sosyal

hizmetin LGB ebeveyni kadınların yaşadıkları problemleri görmesi ve bu alanda çalışmalar yürütmenin neden önemli olduğunun görünür kılınmasıdır.

3.3. VERİLERİN TOPLANMA SÜRECİ

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Soru Formunun Hazırlanması

Yüksek Lisans Programına başlamadan öncesinde çalışmak istediğim -dert edindiğim- konunun makbul annelik ideolojisi içerisinde kadınların sıkışmışlığına karşı annelik pratiklerinde kadınların güçlendiğini görüyor ve düşünüyor olmamdı. Ancak kadınların kalıp yargılardan ötürü annelik pratiğinden ziyade annelik ideolojisi içerisinde annelik deneyimleri yaşamasını ve bu deneyimler içerisinde pek çok alanda maruz bırakıldıkları baskılara dair yüksek lisans derslerimde okumalar yaparken ve gerekli dönem sonu makalelerini hazırlarken tez konuma fayda sağlayabilecek geniş konuları çalışmaya başlamam ile kuramsal çerçevemin ana hattını kafamda çizmeye başlamıştım. Bahar döneminde yüklendiğim seminer dersinde tez konuma dair ders sorumlusu hocamın yönlendirmeleri ile kuramsal çerçeveme hazırlık yapmaya başlamış, araştırmanın sorununu ve amaçlarını belirlemiştim. Tez dönemine geçtiğimde akademik danışmanımla alan yazında karşılaştıklarımıza istinaden problemime ve amaç sorularıma uygun olacak şekilde yarı yapılandırılmış bir soru formu hazırladık. 1 pilot görüşme yaparak soruların uygunluğunu test ettikten sonrasında akademik danışmanım ile bir kez daha konuşarak soru formunun son halini verdik.

3.3.2. Etik Hususlar

Etik Onay için başvuru kısmı kuramsal çerçevemin tamamlanması ve alan yazına olabildiğince hâkim olmayı beklememden ötürü Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na 11.01.2023 tarihinde başvurumu tamamlayabildim. 09.02.2023 tarihinde etik açıdan uygun olduğuna dair onay aldım. Onay aldığımı öğrenmem ve sahaya çıkmam maalesef 6 Şubat depremlerine denk gelmesinden ötürü sekteye uğradı. Hem benim duygusal olarak kendimi toparlayıp tez sürecime geri

başlayabilmem hem görüşme yapacağım kişilerin “normalleşmeye” başlaması için bir süre görüşmelere başlayamadım. 31 Mart tarihinde sahaya çıkabildim. Görüşmelerin ısınma aşamasında görüşme hakkında ayrıntılı bilgi vererek etik açıdan uygun olduğuna dair belgeyi aldığımı aktararak görüşmenin üçüncü bir kimseyle paylaşılmayacağı, paylaştıkları deneyimlerin anonimleştirileceği, istediği an görüşmeden çıkabileceği, görüşmeyi tamamladıktan sonra da içine sinmezse görüşme verilerini imha etmemi talep edebileceği ve izni doğrultusunda ses kaydı alacağımı aktarmam ile geçti. Katılımcı Onam Formunu da ayrıca imzalamalarını talep ederek görüşme sonrasında kafalarına takılan herhangi bir soru, sorun üzerine hem benimle hem de akademik danışmanımla iletişime geçebileceklerini aktararak onam formunda numaralarımızın ve mail adreslerimizin olduğunu da aktardım. Görüşmelerde 11 anne ses kaydı almama izin verirken 1 anne ses kaydını kabul etmedi. Ses kaydına izin vermeyen anne için görüşme başlamada öncesinde izni olursa kâğıda not almak istediğimi aktarmam üzerine not tutmama izin vermesi ile görüşme sorularına başladım.

3.3.3. Araştırmanın Öznelerinin Belirlenmesi

Araştırma öznelerinin belirlenme sürecinde GALADER (Gökkuşluğu Aileleri Derneği)'den tanıdığım, bireysel ilişkilerimin olduğu bir anne ve bir baba ile tez sürecimi paylaşmam ve araştırma kapsamında görüşeceğim annelerin bulunması noktasında tüm LGBTİ+ ebeveynlerinin olduğu bir WhatsApp grubuna hazırladığım tez çağrı davetini paylaşmalarını rica etmem ile başladı. Hem WhatsApp grubundaki çağrıya istinaden numaramı arayıp destek olmayan isteyen anneler hem de LGBTİ+ Aile Derneklerinin mail adreslerine, sosyal medya hesaplarına yazarak dönüş yapan anneler ile araştırmamın öznelerini belirledim. Ayrıca araştırmamın öznelerini belirlerken kullandığım ve bahsettiğim metotlar dışında GALADER'den bir anne çevresindeki diğer annelerin izinlerini alarak numaralarını benimle paylaştı. Aldığım numaralara istinaden annelere ulaşmaya çalıştım. Bir anne yazdığım mesajı ve aramama geri dönüş yapmadı. Bir diğer anne ise uzun süre (birkaç hafta) sonra mesajıma dönüş yapmıştı ve Word dosyası halinde soruları iletirsem yanıtlayabileceğini onun dışında

görüşmeye sıcak bakmadığını belirtmişti. Akademik danışmanım ile Word dosyası halinde soruları atıp atmamayı tartıştıktan sonra anne ile dosyayı paylaştım ancak sonrasında benimle iletişime geçmedi. Annelere ulaşma çabamda 2 anne ile iletişimim sonuca ulaşamadı. Feminist bir araştırma olarak tasarladığım bu araştırma annelerin konuşmaya, deneyimlerini paylaşmaya hazır hissetmelerini önemsediğim; konuşmaya hazır olamamanın da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olduğunu bilerek annelerle yeniden iletişime geçmedim. Son olarak ise bu süreçte çağrı metninde araştırma öznelerine dair belirlenen koşulun LGB ebeveyni anneler olarak yazmama ve bunun sebebinin açıklamama rağmen trans ebeveyni anneler de paylaştığımız çağrı metnine dönüş yapmış ve görüşmek istediklerini belirtmişlerdi. Araştırma amacına yönelik özne belirleme gerekliliğinden ötürü iletişime geçen annelere özne seçimimi anlattığım ve kırmamaya çalıştığım bir süreç yaşadım.

3.3.4. Araştırmanın Özneleri

Bu araştırmanın özneleri Türkiye’de LGBTİ+ ailelerinin ve yakınlarının bir araya gelerek oluşturduğu ebeveyn dernekleri ve grupları arasından belirlenmiştir. Araştırmanın öznelerini oluşturan kişilerin dahil olduğu oluşumlar; GALADER, LİSTAG (LGBTİ+ Aileleri ve Yakınları Derneği) ve İzmir Aile Grubu’dur. Bu üç oluşumdan 12 anne ile görüşülmüştür. Tablo1’de görüleceği üzere annelerin sosyo-demografik bilgilerinde benzerlikler çoğunlukta olmak üzere farklılıklar da söz konusudur.

Görüşülen annelerin sosyo-demografik özelliklerindeki benzerlikleri açıklayacak olursam, eğitim düzeylerine bakıldığında annelerin 5’i lise mezunu, 5’i lisans düzeyinde üniversite mezunu, 1’i ilkokul, 1’i ortaokul mezunudur.

Annelerin medeni durumlarına bakıldığında 5’i evli, 1’i dul ve 6’sı boşanmıştır.

Annelerin beyanına göre öznelere 7'si gey, 4'ü lezbiyen, 1'i biseksüeldir. Toplumdaki lezbiyen ve biseksüel görünmezliğin LB ebeveyni annelere ulaşılmasını da zorlaştırdığı ifade edilebilir.

Görüşmeye katılan annelerin yaşlarına bakıldığında, iki katılımcı 35-45 yaş aralığında, on katılımcı ise 46-61 yaş aralığındadır.

Görüşmeye katılan annelerin evlilik yaşlarına bakıldığında ise, 18 yaş altı evlenen 2 kadın, 18-25 yaş arası evlenen 4 kadın, 25 yaşından sonra evlenen ise 6 kadın vardır. Kadınların çocuk sayılarına bakıldığında ise 1 çocuğu olan 5 kadın, 2 çocuğu olan 6 kadın ve 3 çocuğu olan 1 kadın vardır.

Annelerin katılımcı rumuzları, araştırma kapsamında görüşme sıralarına göre sayılar verilerek oluşturulmuştur.

TABLO:1 Annelerin Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcı Rumuzu	Yaşı	Yaşadığı Şehir	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Çalışma Durumu	Evlilik Yaşı	Çocuk Sayısı	LGB Öznenin Yönelimi
G1	56	Ankara	Lisans	Boşanmış	Emekli	23	1	Gey
G2	42	Ankara	İlkokul	Boşanmış	Çalışıyor	16 (1 yaş büyütmüşler)	3	Gey
G3	49	Ankara	Lise	Evli	Çalışıyor	18	2	Gey
G4	61	Ankara	Lise	Evli	Emekli	33	1	Lezbiyen
G5	51	Eskişehir	Lisans	Evli	Çalışıyor	28	2	Gey
G6	53	Tekirdağ	Lisans	Boşanmış	Çalışmıyor	31	1	Lezbiyen
G7	50	İzmir	Lise	Boşanmış	Çalışıyor	26	2	Gey
G8	37	İstanbul	Lise	Evli	Çalışmıyor	17	2	Lezbiyen
G9	56	Ankara	Lisans	Boşanmış	Çalışıyor	24	1	Gey
G10	59	İzmir	Ortaokul	Dul	Çalışmıyor	26	2	Gey
G11	50	İzmir	Lisans	Boşanmış	Çalışıyor	28	1	Lezbiyen
G12	60	Eskişehir	Lise	Evli	Çalışıyor	22	2	Biseksüel

G1, uzun yıllardır bir aile derneğinde gönüllü akran desteği sunmakta ve LGBTİ+ hakları alanında aktivizm yürütmektedir.

G2, oğlunun açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

G3, uzun yıllardır bir aile derneğinde gönüllü akran desteği sunmakta ve LGBTİ+ hakları alanında aktivizm yürütmektedir.

G4, kızının açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

G5, oğlunun açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, gönüllü akran desteği sunmakta ve LGBTİ+ hakları alanında aktivizm yürütmektedir.

G7, oğlunun açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

G8, kızının açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, gönüllü akran desteği sunmakta ve LGBTİ+ hakları alanında aktivizm yürütmektedir.

G9, oğlunun açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

G10, oğlunun açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

G11, kızının açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, gönüllü akran desteği sunmakta ve LGBTİ+ hakları alanında aktivizm yürütmektedir.

G12, kızının açılması sonrasında bir aile derneği ile tanışmış, güncelde hala akran desteği almaktadır.

3.3.5. Görüşme Süreci

Etik Hususlar kısmında da bahsettiğim üzere 09.02.2023 tarihinde etik komisyondan etik açıdan uygun olduğuna dair onayı aldım. Ancak bu tarih 6 Şubat depremlerinin hemen sonrasıydı. Hem kendimi hem de katılımcıların kendisini toplaması ve çalıştığım kurumda o dönem çok yoğun şekilde Ankara'ya gelmiş depremden etkilenmiş kişilerle çalışmalara başlamış olmamdan ötürü ilk görüşmeyi 31.03.2023 tarihinde gerçekleştirebildim. Görüşmelere 31.03.2023 tarihinde başlayarak 31.05.2023 tarihinde tamamladım. Görüşmeler yaklaşık olarak 75-100 dakika arası sürdü. Görüşmelerin tamamı Zoom platformu üzerinden gerçekleşti. 12 görüşmeden yalnızca bir görüşmede internet

problemleri sebebi ile zorlandık. Görüşmelerin genel olarak çok verimli geçtiğini ifade edebilirim. Görüştüğüm annelerin çok büyük bir kısmı hem bir LGBTİ+ derneğinde sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmaktan ötürü hem de GALADER'de bir anne ve babanın araştırmamı yaygınlaştırmasından dolayı onlara güvendikleri için bana da güvendiklerini belirtmelerinden ötürü deneyimlerini oldukça rahat bir şekilde paylaştıklarını belirtebilirim. Görüşmeler sırasında annelerin çok büyük bir kısmı ilk anda çocuklarının isimlerini söyleyip sonrasında isimlerini söylemek istemediklerini ifade etmelerinden ötürü görüşmelerin deşifre kısmında paylaştıkları isimlere dair çocuklarına kendi ifadelerinde cinsiyet atıyorlarsa “oğlum”, “kızım” olarak ve genellikle “çocuğum” olarak değiştireceğimi ne kendilerinin ne de geçirdikleri herhangi bir ismin paylaşılmayacağını ifade ettikten sonra rahat bir şekilde, diledikleri gibi paylaşmak istediklerini paylaştıklarına alan açıldı.

BÖLÜM IV

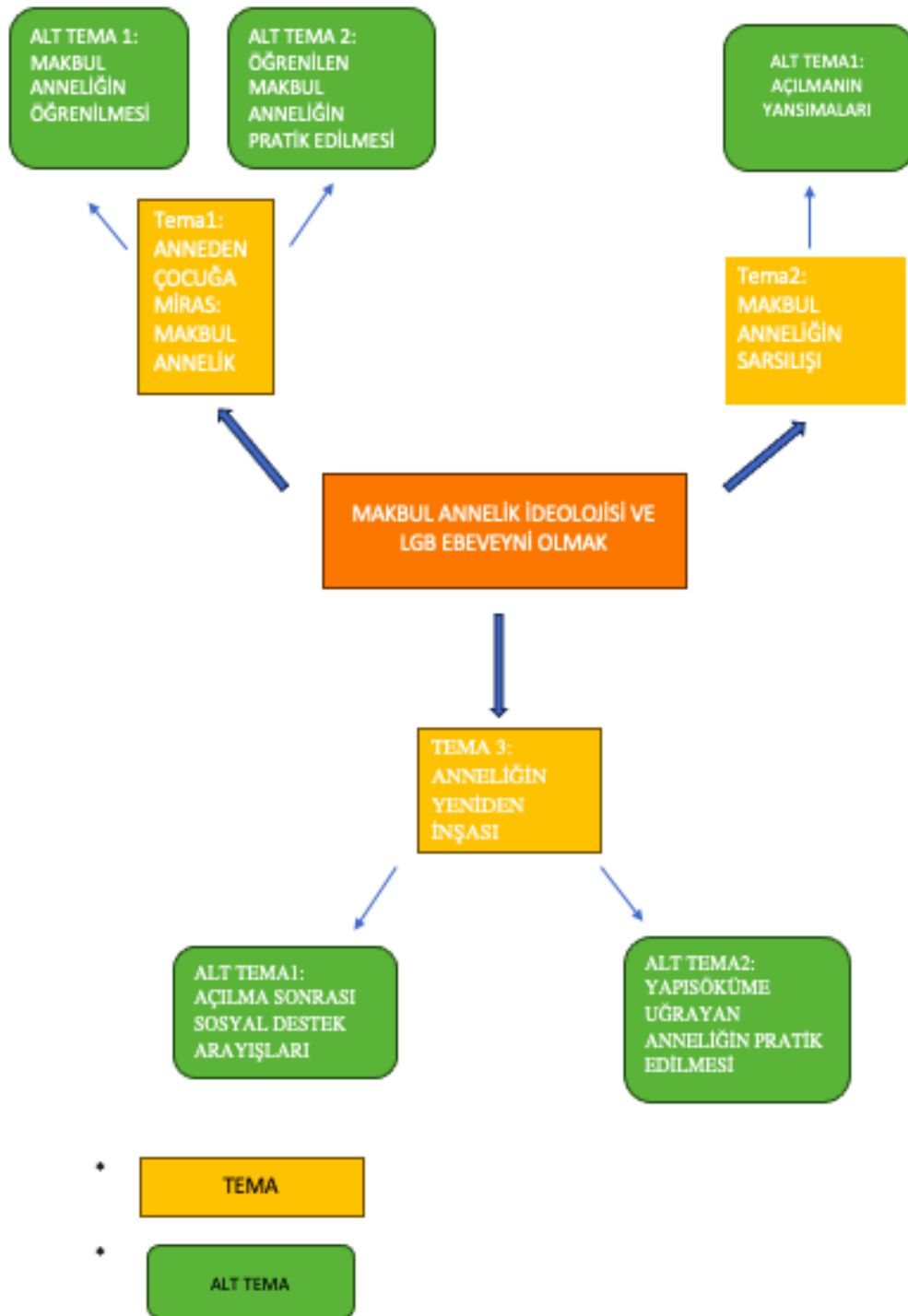
ANALİZ

Görüşmelerim bittikten sonra Kasım 2023 tarihinde analiz için çalışmaya başladım. Bir feminist araştırmacı olarak analiz sürecimde araştırma sürecindeki konumlanışıma en uygun yol haritası olduğundan her görüşmemin sonunda yaptığım görüşmelerimin deşifre metinlerini Braun ve Clarke (2006)'ın refleksif tematik analiz yöntemi ile analiz ettim. Braun ve Clarke (2006)'ın tematik analiz aşamalarından ilki olan verilere alışma sürecimde görüşmelere tekrar hâkim olabilmek adına tüm deşifrelerimi tekrar tekrar okudum. Okudukça kodlar kategoriler belirginleşmeye başladı ve ikinci aşamada sistematik bir şekilde kodlanarak birincil kodlarımı belirledim. Belirlediğim birincil kodlarla ilişkili potansiyel temalarımı belirleyip tüm veri setiyle birlikte gözden geçirdim. Öncelikle Word üzerinde kodlamalarımı toparlayıp sonrasında MAXQDA programına geçiş yaptım. Böylece tematik haritamı oluşturdum. Beşinci aşama kapsamında 12 kategori, 5 alt tema ve 3 tema tanımladım. Tanımladığım 12 kategori, 5 alt tema ve 3 tema kapsamında ortaya çıkan sonuçları araştırma sorularım ve kuramsal çerçevem ile gözden geçirerek analiz raporumu tamamladım (Braun & Clarke, 2006).

İlk temada annelerin makbul anneliği öğrenme deneyimleri araştırılmıştır. Görüşülen annelerin kendi anneleri ile olan ilişkisine, annenin, anneliğin o dönemler kendileri için atfettiği anlamlara, tüm herkesin heteroseksüel varsayıldığı bir düzende evlenme ve çocuk sahibi olmaya doğru giden süreçleri incelenmiştir. İkinci temada, LGB özneler annelerine açıldıktan sonra annelerin ilk duygularının ve tepkilerin, yaşanan içsel yolculuğun anlaşılması ele alınmıştır. Bu tema altında annelerin kendilerini suçlama, sorgulama pratikleri ve bir başkası ile paylaşmak isteme, istenmesine rağmen paylaşılamama ve paylaşılmak istenmemenin sebepleri üzerine de durulmuştur. Üçüncü tema ise, LGB özneler annelerine açıldıktan sonra annelerin sosyal destek arayışları, kendilerinin açılmaya başlamaları, LGBTİ+ aile dernekleri ile tanışıklık, mücadele bağlamında

makbul anneliğin yok oluşu bağlamında incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen 12 kategori, 5 alt tema ve 3 tema aşağıdaki gibi görselleştirilmiştir.

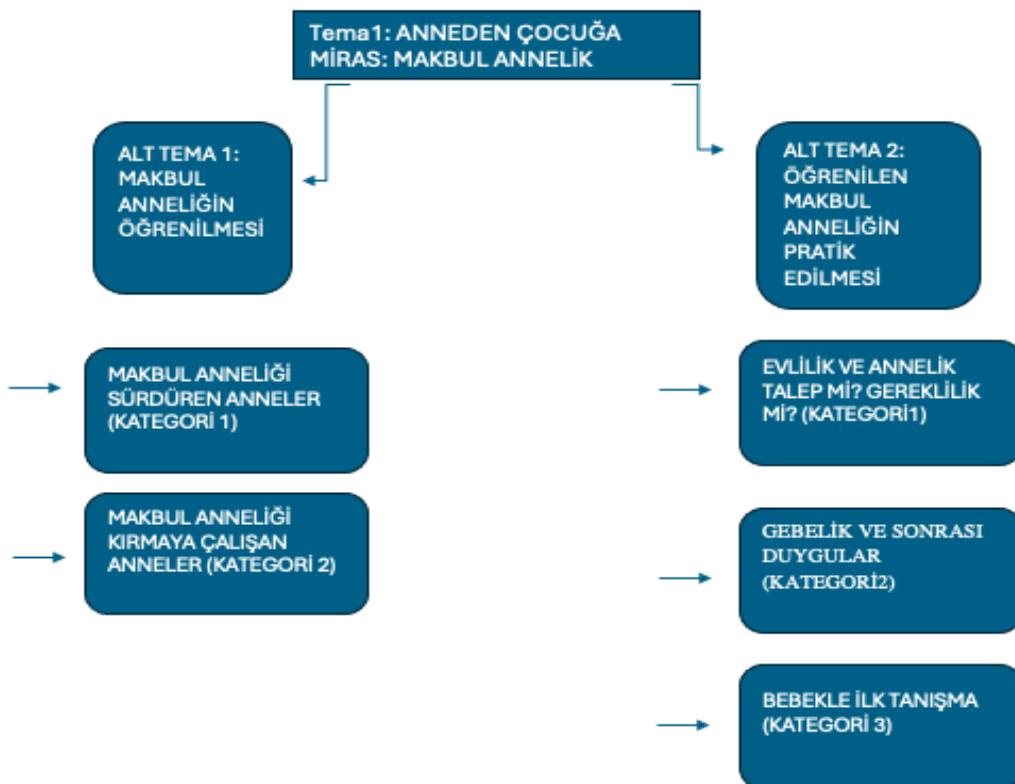
Şekil 1: Ana Tema Haritası

4.1. ANNEDEN ÇOCUĞA MİRAS: MAKBUL ANNELİK

Makbul annelik, kız çocuklarının anneleri ile ilişkileri aracılığıyla öğrendikleri bir kadınlık, annelik algısı ve bu algıyı sorgulamadan sürdürme çabası toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve kız çocuklarına yüklediği rollere dendir. Bu tema, görüşülen kadınların ilk olarak kendi anneleri ile ilişkisi, annelerinin nasıl bir anne olduğunu hatırlamaları bağlamında gelişim sürecine eş zamanlı olarak heteronormativitenin dayatması olan herkesin heteroseksüel varsayıldığı kimlik inşasında kadınların evlenme ve çocuk sahibi olma süreçlerini ele alacak şekilde Makbul Anneliğin Öğrenilmesi ve Öğrenilen Makbul Anneliğin Pratik Edilmesi olarak iki alt temada ele alınmıştır. Aşağıda bu ilk temanın alt temaları ve kategorilerini de içeren bir tablo sunulmaktadır.

Şekil 2: Anneden Çocuğa Miras: Makbul Annelik Tema Haritası

4.1.1. Makbul Anneliğin Öğrenilmesi

Toplumun en küçük yapı taşı olarak nitelendirilen aile, yalnızca geleneksel olarak insanların biyolojik üremesinin gerçekleştirdiği yer olmanın ötesinde aynı zamanda geleneksel sosyal ilişkilenmelerin yeniden üretildiği en küçük toplumsal yapıdır (Lefaucheur, 1992). Toplumsal cinsiyet rolleri aile sistemi içinde ebeveynlerden çocuklara aktarılmaktadır. Kız çocuklarına pembe, oğlan çocuklarına mavi kıyafet giydirilmesi ile başlayan süreç, kız çocuklarının “narin” yapısından ötürü duygu, derin, çiçek gibi isimlerle hayatlarına başlarken oğlan çocukları aslan, cihan, fatih gibi “güçlü” isimlilerle hayatlarına başlarlar. Söylenbilir ki çocuklara atanan isimlerde kız çocuklarının oğlan çocuklarına göre fiziksel ve duygusal olarak daha “zayıf” olduğu mesajı ile toplumsal cinsiyet rollerinin varlığı hissettirilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine bakıldığında yaş ve cinsiyet rollerinin bir arada ele alındığı görülmektedir (Vatandaş, 2011). Kız çocuğu olarak dünyaya gelmiş bir bebekten beklenen hayatının ilk beş yılında pembe giymesi, bebeklerle oynaması, sevecen olması, uslu olmasıdır. Kız çocuk büyüdükçe ev içindeki rolleri artar ve yemeğin hazırlanması, evin temizlenmesi gibi konularda anneye “yardım” etmesi beklenir. Kız çocuk bu yaşlarda annesinin anneliğini gözlemler ve kadınlığın ve anneliğin nasıl bir şey olduğunu öğrenir. Çoğu zaman sosyalizasyon yoluyla aktarılan rollere bağlı olarak nesilden nesile devam eden cinsiyet rolleri bazı durumlarda kırılmaların yaşanmasına yol açabilir. Örneğin kadını yetiştiren annenin “kötü” olarak nitelendirilmesi anneden çocuğa aktarılan özelliklerin dışında başka bir kadın ve anneliğin imkanını oluşturabilir.

Bu alt tema iki kategori ekseninde ele alınmıştır. İlk kategori toplumsal cinsiyet rollerinin doğrudan aktarıldığı geleneksel makbul anneliğin sürdürüldüğü bir annelik inşasını ele alırken, ikinci kategori makbul anneliğin kırılmaya çalışıldığı bir annelik inşasını ele almaktadır.

4.1.1.1. Makbul Anneliği Sürdüren Anneler

Kişilerin sorumlu tutulduğu cinsiyet rolleri, kişilerin atanan cinsiyetinde ve cinsiyetine özgü belirlenmiş rollerinin içinde sıkışmasına sebep olmaktadır. Kadınlardan beklenen cinsiyet rolleri ev ekseninde gelişmekteyken erkekten beklenen roller kamusal alandadır. Kadınların özel alana sıkışmaları evi içi işler yapmalarına, sosyalleşebilecekleri bir alanın olmayışına sebep olmaktadır. Sosyalleşebileceği, farklı bakış açılarını görebileceği ortama sahip ol(a)mayan kadınlar, kadınlığa, anneliğe dair kimliklerini ancak gözlemleyebildikleri kendilerini yetiştiren anneden ve diğer ailedeki kadınlardan öğrenebilmektedir. Böyle bir öğrenme ise var olan düzenin devam etmesine yol açmaktadır. Geleneksel kadınlık rollerine bakıldığında, evi çekip çevirme, çocuğa bakma, eş, yaşlı ve engelli ile ilgilenme gibi sorumluluklar görülmektedir. Kadının bakım verme sorumlulukları ise kadınlığın ve anneliğin bakım verme ile tanımlanmasına neden olmaktadır. Görüşülen kadınlar annelerinin; fedakâr olduğunu, hayatlarını bir başkasına adadıklarını, sevgiyi göstermeyi bilmediklerini; sevgi gösteriminin yedirip içirmekle eş değer olduğunu, ilişkilerinin yüzeysel olduğunu ifade etmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet stereotipleri, kadınların cinsiyetlerinden ötürü duygusal, naif, verici olarak görülmelerine yol açmakta; anne olduklarında anne olarak kendini çocuğuna, kadın olarak kendini eşine adamasını beklenmektedir. Kadının kimliğinin değerli olması anne olması ile başlamakta dolayısıyla anne kimliği kadında baskıya yol açmaktadır. Kadın, ev içinde çocuğa, eşe, ilgilenilmesi gereken yaşlı ve engelliye, misafirperver olması gerektiği akrabalara hep sorumlu konuma gelmektedir. Bu sorumluluklar kadının hayatı boyunca bitmek bilmeyen bakım görevini üstlenmesine yol açmaktadır. Kadının her an bakım veriyor oluşu, “fedakâr” kadının kendini yok ederek hep bir başkasına adamasını dayatmaktadır. Badinter (2011) bu durumun Durkehim’den beri bilinen bir gerçek olduğunu ifade eder. Bu gerçeklik, evlilik kurumunun kadınları tahakküm altına alarak ezilen konumuna hapsettiği, erkekleri ise gücü elinde bulunduran, ezen ve kayıran bir konuma yerleştirdiğidir.

Tarla vardı, bahçe vardı işte inekler vardı, koyunlar vardı derken bizimle pek fazla ilgili olamadı açıkçası. Genellikle işleriyle uğraşır... Her gittiğimde, gittiğimizde zaten eskileri anlatır. Tarlada, bahçede çalıştığını anlatır. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Annem çok aşırı fedakâr bir anne. Okuma yazması dahi yok ama bütün hayatını çocuklarına adanmış bir anne, yani hâlâ her şeyimizi biz çocukmuş gibi bize sunmaya, yapmaya çalışan bir annedir. (G6; 54 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Annem geldiğinde yani babamın resmi bir eşi varmış. Babam o eşini kaybettikten sonra annemle resmi nikah yapabilmişler. Annem önce onun eşine, sonra kayınvalidesine, sonra da babam hastalandı babama baktı. Babamın da ilk çocuğuyum ben. O ilk eşinden çocuğu olmamış. Babamın ilk eşi de yatalak bir kadıncağızmış yani annem o kadar şeyin arasında doğmuşum ve hani annemle ilgili ben hani kendi çocukluğumla ilgili çok fazla bir şey hatırlayamıyorum. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Kadınların anne olmanın dışında ev işleriyle, akraba, kayınvalide, eş gibi pek çok kişi ve bunların yanı sıra tarla, bahçe, aile işletmesi gibi yerlerde ücretsiz çalışıyor oluşu, durup dinlenmesine, çocukla bağ kurarak sevgiyi büyütmesine alan vermemektedir. Badinter (2011)'de toplumdaki sınıfların tamamında yeterince sevilmeyen ve ilgilenilmeyen, tek başına bırakılan dolayısıyla yalnızlaştırılan pek çok çocuğun varlığından söz etmektedir. Dolayısıyla çocuk ve anne arasında yüzeysel bir ilişki ortaya çıkabilmektedir. Benzer şekilde araştırmaya katılan kadınların birçoğu annelerine dair hatıralarını ve ilişkilerini sevgiyi hissetmekten uzak olarak tanımlamıştır.

Annemle ilişkim aslında her Türk ailesinde olduğu gibi aslında. Sıradan, derinliği olmayan, biraz daha günlük stresler üzerinden ilerleyen yüzeysel bir ilişki olarak tanımlıyorum. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Geleneksel Türk annesi mutaassıp, yani dindar. Köyde yetişmiş bir insan ya. Türkiye'deki genel anlamda hani annelerin çoğunluğun olduğu gibi. Çok fazla sohbet edemezdik. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Annemle yani hiç doğru düzgün bir ilişkimiz olmadı bizim. Canım lafını ben annemden daha yeni yeni duyuyorum. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; lezbiyen annesi)

Bakım vermenin beden bulmuş hali olarak anneler, sevgiyi de ancak bakım vererek gösterebilmektedirler. Duygusallıktan uzaklaşarak eylemliliğe yapılan

vurgu kadınların çocuklarını sevme biçimlerini de etkilemektedir. Araştırmaya katılan anneler de kendi annelerine ilişkin aralarındaki sevgi ilişkisini bu şekilde tanımlamıştır.

Sevgisini daha çok hizmetiyle gösteren bir kadın. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Annem çok böyle sevgisini gösterebilen bir insan değildi... Yemek içme konusunda falan düşküdü bize. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Kutsallaştırılan annelik, her daim iyi olmayı, sevecen olmayı, şefkatli olmayı ve başarılı olmayı işaret etmektedir (Tokdemir, 2021). Anneliğe atfedilen tüm bu anlamlar annelerin “süper”, “mükemmel” olduklarına işaret etmekte dolayısıyla makbul kabul edilmekte ve eğer anne eleştirilecek bir konumdaysa eleştirilememesine yol açmaktadır. Anneliğin bu denli ağır bir duygusal sorumluluk taşıyor olması, kadınlarda baskıya sebep olmaktadır. Böylesi bir düzende insanların hata yapma hakkı varken annenin hata yapma imkânı bile yoktur. Dolayısıyla bazı kadınlar anne olmanın ağırlığı karşısında kadını anne olarak değil insan olarak niteleyebilmektedirler.

Anne olarak değil de insan olarak daha böyle düşünüyorum... Çok mükemmel bir anneydi diyemiyorum. Çok kötü bir anneydi diye de düşünmüyorum. İnsan olarak sadece düşünüyorum. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

4.1.1.2. Makbul Anneliği Kırmaya Çalışan Anneler

Anneliğin tanımlandığı, tanımlarla sınırlandırıldığı bir ideolojide Chodorow, kadının kişiliğinin parçalarında bakım ve beslemenin olduğunu ifade eder (Bayraktar, 2011). Tanımlarla sınırlandırılan annelik, tüm hayatın feda edilmesine rağmen yetememeyi, yetersizliği ve kusurluluğu içinde barındırmaktadır. Yetememe hali, kadınların anne olarak kendilerini değersiz görmesine ve toplum tarafından da değersizleştirilerek “kötü” anne olarak damgalanmasına yol açmaktadır. Stella (1982) annelik tartışmasını, “iyi”, “kötü” anne tartışması dışında anne ile çocuğun iyi veya kötü uyumu şeklinde ele alındığında kadınların

suçlanmasının tek taraflılığının yok olabileceğini ifade eder. Anne çocuk arasındaki uyumun iyiliği ise geleneksel olmayan bir ilişkinin ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Araştırmaya katılan annelerin bir kısmının kendi anneleri ile olan ilişkiyi iyi ve sevgiyi hissettikleri bir ilişki olarak tanımladığı görülmektedir.

İyi ilişkilerimiz. Benimle de dertleri konusunda çok haşır neşirdi. Yani ben çocukluğumdan beri ailenin sıkıntılarıyla hemhal olmuşumdur. Biraz dominant bir aileye geleneksel bir evlilik tabi dominant bir aileye gelmişti. Onun için yeterince kendini ifade ettiği bir hayat sürmemişti. Ama benim ilişkilerim iyiydi. Mesela çok güvenirdi ve beni dışarıya hep adapte edip örneğin Zonguldak'tan çıkmam gerektiğini hep bana empoze ederdi, çok becerikliydi. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Benim annem tam bir Osmanlı kadınıydı...Benim annem beni çok severdi. (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

Benim arkadaşlarım keşke benim annem de senin annen gibi olsa derdi. Benim annem hani kültür olarak fazla hani okumuş bir insan değildi ama annelik olarak yani müthiş bir anneydi. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Araştırma kapsamında görüşülen annelerin bir kısmı, kendi anneleri ile olan ilişkilerinin iyi olmadığını, kendileri ile yeteri kadar ilgilenmediklerini ve sevgiyi hissetmediklerini dile getirerek bu ilişkilene biçimini ilerde kendi çocukları ile devam ettirmeyeceklerine karar kıldıklarını aktarmışlardır.

Yani zamanla annenize benzediğiniz yanları görüyorsunuz tabii ne kadar eleştireniz de psikolojide öyle bir şey var reddettiğinize benziyorsunuz. Ama inanın onunla da yüzleşerek savaşıyorsunuz. Yani eskiden bazen çocuklarıma bağırdırken, kızarken aman ya rabbim annem gibi oldum falan diyordum böyle hani görüyordum onu küçük nüanslarla bile yakalyorsunuz. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Ne istemediğinizi bilmek ben aslında içsel olarak doğru bir yerden başlamışım. Annelik deneyimime hani hep anneme senin gibi anne olmayacağım demiştim. Ben de daha sevgi dolu, sevgisini gösterebilen, çocuğuna dokunan, sarılan falan hani bunu geçiren ve çocuğunu seven hani ve sevdiğini gösterebilen bir anne olmak istedim. Ve bunu hep kendim gibi yapmak istemişim. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Kadınların çocukluklarında anneleri ile kurdukları ilişki esnasında ve genç yetişkinlik dönemlerinde kendi annelerinden öğrendikleri anneliği sürdürme ya da sürdürmeme talebi, kadınların varoluşlarında anneliğin ne derece merkezi olduğunu göstermektedir. Badinter (2011) bu merkeziliğin sebebinin, kadınların

çocukluklarının ilk yıllarında oyuncak bebeklere bakmaya başlamasıyla beraber annelik görevinin kendisinin var oluş biçimiyle eşleşmesine yol açması ile ilişkilendirir.

4.1.2. Öğrenilen Makbul Anneliğin Pratik Edilmesi

Cinsiyetler arası dikatomik ilişkinin varlığı, belirli kadınlık ve erkeklik rollerinin devamlılığını sağlamakta ve kişileri kadın ve erkek kimliklerinin yükümlülükleri içine sıkıştırmaktadır. Kadınlar geleneksel kadınlık rollerinin sorumlulukları olan doğumdan itibaren bakım ile ilişkilenebilir başlayarak fedakarlığı ve anneliği kendi kimlikleri ile ilişkilendirmektedir. Kadının varlığını aile içine sıkıştırarak bireysel bir yaşam kurmasına alan açmadan baba evinden evlendi(rildi)ği kişinin evine gitmesini nesilden nesile öğreten heteroseksist ataerkil yapı, atanmış cinsiyeti kadın olan her tek kişiyi heteroseksüel kadın olarak varsayarak kadını eş ve anne üzerinden tanımlar (Karaman & Doğan, 2018).

Bu alt tema üç kategori ekseninde ele alınmıştır. İlk kategori, evlilik ve annelik statüsünün kadınlar için tercihe bağlı bir statü olup olmama hali tartışılmıştır. İkinci kategoride evlendikten sonra gebe kalan kadınların gebelik sürecinde ve doğum sonrasında yaşadığı duygu ve yaşam deneyimlerine odaklanılmıştır. Üçüncü kategoride ise kadınların anneliğe atfettiği anlamlar üzerinde durulmuştur.

4.1.2.1. Evlilik ve Annelik: Talep mi? Gereklilik mi?

Bu çalışmada araştırmaya katılan kadınların anlatıları üzerinden kadınların genç yaşta dahi ileride nasıl bir anne olmak istediklerini tahayyül ettikleri söylenebilir. Bunun sebebi Hançer (2018)'e göre, anneliğin her kadının sahip olmak isteyeceği bir olgu olarak yeniden ve yeniden üretilerek sürdürülmesidir. Hâkim cisheteroseksist ataerkil düzende yeniden üretim, neslin devamlılığı, dini bir görev ve içgüdü olarak kadınların üzerindeki bir sorumluluktur (Badinter, 2011).

Dolayısıyla kadınlar küçük yaştan itibaren toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak ilerideki cinsiyetine özgü sorumluluğa hazırlanmaya başlamaktadır.

Yoktu yani etrafımdaki annelikleri çok tasvip etmemiştim ama hep şey istemişim böyle hani birbirimizin duygusundan, düşüncesinden yararlanabileceğimiz, birlikte bir ortaklık kurabileceğimiz bir ilişki sistemimiz olsun isterdim. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Öyle belli bir anne modelim yoktu kafamda. Ben sadece çocuğumu çok sevmek ve onu sevdiğimi sürekli dile getirebilmek istiyordum. Çocuğumun bana karşı her konuda açık olmasını istiyordum. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Çocuk sahibi olmak kişinin içsel motivasyonu olabileceği gibi bu içsel motivasyon aynı zamanda politiktir. Elçi Özcan (2020)'a göre, anne olmak istemedeki motivasyon bireysel içsel motivasyon olsa da buradaki motivasyonun köklerindeki öğrenilmiş toplumsal cinsiyet rol ve kalıpları yadsınamaz düzeydedir.

Araştırmaya katılan kadınların büyük bir bölümü ileride anne olacaklarını, hatta nasıl bir anne olacaklarını tahayyül ederken evlenmeyi düşünmediklerini, hür iradeleri ile karar vermediklerini dile getirmişlerdir. Özünde bir kadın için var olabilmek, evlenmek ve sonrasında çocuk sahibi olmak ile mümkündür. Evlenmeye karar vermek kadınlar için genelde kendi aldıkları bir karardan ziyade çoğunlukla ailenin karar verdiği, görücü usulü bir süreç olarak işlemektedir. Kandiyoti (1988) de kadınların kimi zaman henüz dünyaya gözlerini açmadan, yani kadınların ne istediklerini, hayattan ne beklediklerini keşfetmeden ve öz bilinç gelişmeden evlendirildiklerini ifade eder. Benzer şekilde Karaman ve Doğan (2018) da kadının bireyselliğinin yok edilmeye çalışıldığı toplumlarda, baba evinden evlendi(rildi)ği kişinin evine gönderilen kadınlar için kendi hayatlarına dair herhangi bir karar almanın mümkün olmadığını ifade ederler.

Ya evlenmeye aslında bilmem nasıl karar verdim bilmiyorum. Yani o da şöyle alakalı sanırım bulunduğunuz coğrafya ile ilgili bir şey. Oradaki insanların belli bir yaşa geldikten sonra evlenme yaşı gelir ve en uygun seçenekler arasında şu vardı bununla evlenmek doğru olur diye düşündüğünüz zaman öyle bir evlilikti. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Evlenmeye ben hiç karar vermedim. Evdekiler karar verdi. Çalışıyordum ve hiç evlenmeyi düşünmüyordum. Abimin arkadaşıydı o vesile ile oldu. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Kadınların kendi hayatlarını ele aldıkları bir ortam ancak ataerkil toplum yapısından görece daha az etkilenmiş ailelerde büyümek ve çocuğun kendi kararlarını verebileceği ortamların sağlanması ile mümkündür. Araştırmaya katılan katılımcılardan iki kişinin, muhafazakâr bir ailede büyümemenin bir getirisi olarak evlenme konusunda kendi kaderini tayin edebildikleri ifade edilebilmektedir.

Hani ben çok çok sevdiğim bir insanla evlendim. Yani hiç kimseye de bir şey sormadım. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Hep kendi kararımı verdim. Evlenme teklifini ben yaptım. Böyle pat diye ne zaman evleniyoruz biz falan dedim öyle evlendik yani. (G11; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Evliliğe karar vermek bazı durumlarda tercih gibi görünse dahi arka planında aile içi şiddetten kaçmak olduğu da ifade edilebilir. Bora ve Üstün (2005)'e göre evlilik, kadınların bağımsızlaşması için bir yol olarak görüldüğünde, ev içinde şiddet olsun ya da olmasın kadınlar evlerinden çıkabilmek, özgür olabilmek için evliliği "tercih" olarak görerek bir zorunluluğun içine düşebilmektedirler. Dolayısıyla bağımsızlaşabilmenin, yetişkin olabilmenin ve ev içindeki şiddetten kaçabilmenin tek yolu olarak evlenmek kadınların yapabildikleri tek eylem olarak ortaya çıkabilmektedir.

Bir kaçıştı, şiddetten kaçıştı. 17 yaşındaydım, 18 yaşına 3 ay vardı evlendiğimde. Babadan kaçtım kendimce. Yağmurdan kaçarken doluya tutuldum. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

2005'te Bora ve Üstün'ün yaptıkları araştırmaya göre, şiddetten kaçan ve/veya bağımsızlaşmak için aile evinden ayrılarak evlenen kadınlar dahil olmak üzere evlilik içinde kadınların şiddet ve baskı yaşadıkları ortaya konmuştur (Bora & Üstün, 2005). Dolayısıyla söylenebilir ki kadınlar eril bir şiddetten kaçarken yeni bir şiddet sarmalının içinde kendilerini bulabilmektedirler.

Badinter (2011) 1970'ler ve öncesinde çocuğun evliliğin 'doğal' bir sonucu olduğunu ifade eder. Çocuk sahibi olmanın bu 'doğal'lığı, kadınların kadın olarak değer görmediği ataerkil toplumsal düzende evlenmek ve sonrasında çocuk sahibi olmakla elde edilen statü ile yakından ilişkilidir. Bu düzen, kadınlığın anneliğe, anneliğin kadınlığa indirgenmesine yol açmaktadır (Timurturkan, 2019). Dolayısıyla kadınların evlendikten sonra çocuk sahibi olması, 'doğal' bir sonuç olarak görülmektedir.

Gebe olduğumu öğrendiğimde mutluydum tabi ki. İsteddiğimiz bir şeydi bu. İlki daha çok evlilikten sonra olması gereken, insanların, el alemin beklentilerine cevap verecek bir şeydi. Dolayısıyla sizi de ilgilendiren bir durum. İstemediğiniz bir durum değil de sizin de bulunduğunuz coğrafyada insanlarla, topluluklarla ilgili. O durumun içinde olduğunuz için doğal olarak gelişen bir şeydi. (G3; 49 yaş; lise mezunu, evli; gey annesi)

Araştırmaya katılan annelerden G3'ün de ifade ettiği gibi, kadınların gebe kaldıklarını öğrendiklerinde yaşadıkları sevinç hem içsel hem de dışsal motivasyondan kaynaklanabilmektedir. Ancak çocuk sahibi olmakla ilgili önemli vurgulardan biri, gebe kaldıktan sonra bebeği dokuz ay boyunca bedeninde taşıyacak ve her türlü bakımından sorumlu olacak kadının öznelliğinin önemsenmediği; çocuk sahibi olmanın öznel dışındaki herkes tarafından konuşulduğu bir süreç olduğudur.

4.1.2.2. Gebelik ve Sonrası Duygular

Kadınların içgüdüsel olarak anne olmaya ve anneliğin getirdiği sorumluluklara uygun olduğuna dair geçmişten gelen yanıltıcı öğretiler ile kutsallaşan annelik, özünde hâkim dönemin konjonktürel yapısına bağlı olarak şekillenmektedir. Dolayısıyla bireysel, bedensel bir süreç olan gebelik, sosyopolitik bağlamdan etkilenmektedir (Özcan Elçi, 2020). Gerçekliğin dışında bir kutsallaştırma ile çocuk sahibi olan çok az sayıda kadının ve çiftin çocuk sahibi olmadan önce çocuğa dair artı ve eksileri, yarar ve sıkıntıları, acıyı ve mutluluğu dikkate alarak gebeliği planladığı ifade edilmektedir (Badinter, 2011). Planlanmayan bir gebelik kadınların doğal olarak fizyolojik ve duygusal olarak bazı zorluklar

deneyimlemesine yol açmaktadır ve bu zorluklar yalnızca planlanmayan gebelikte değil planlı gebeliklerde de ortaya çıkabilmektedir. Hem gebelik süreci hem de doğum sonrası süreç düşünüldüğünde bir bütün olarak doğum süreci kadınları fizyolojik ve psikolojik olarak etkilemektedir (Özel et al., 2021). Çalışma kapsamında görüşülen anneler fizyolojik olarak yaşadıkları zorlukları şu şekilde aktarmışlardır:

Gebeliğim hep çok zor geçti. Çünkü bende miyom varmış. Ben gebe olunca anladım. Doktorlara falan gidince doktor da şaşırmişti bu miyomla nasıl hamile kalabildiniz diye. Ben hep kontrole gidişimde hastaneye yatıyordum. Kızım erken doğum oldu benim çünkü miyom durdurmuyordu kanamam çok oluyordu (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Hatta düşük tehlikem vardı. 4 ay sırt üstü yatmıştım ve sürekli hani yani onun kıvılcıdamasını bekliyordum. (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

Pelvik kemiğim dar olduğu için son 5 dakikaya kadar normal doğum diye gidip, sezeryana aldılar. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Bana sancıyı geçirmek için serum veriyorlardı ki ben bunun için hastaneye yattım ama serumu çıkarttıkları an maalesef işte sancılar başlıyordu. Onun için evet, yani çok hastaneye gittim. Birçok kez ve birçok kez de yattım yani. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Kadınların tahakküm altına alınmasını, zorunlu değilse kamusal alanda çalışmamasını, kamusal alana yalnız başına çıkmamasını söyleyen ve kadınların ev ekseninde bulunmasını namus üzerinden tanımlayan ataerkil yapı, gebelik sürecinde yaşanan fizyolojik zorlukların yanı sıra yaşanan pek çok baskıyı da yeniden üretmektedir. Feminist politika ve Amargi dergilerinde anneliğin ele alınış biçimlerinin araştırıldığı bir araştırmada (Kesen, 2022), erkeklerin ezen kadınların ezilen olduğu sosyo-kültürel normlar aracılığıyla şekillenen yapay bir rol olarak anneliği kadınların kamusal alandan olabildiğince soyutlanmasını içeren bir süreç olarak ele alır. Gebeliği bir tahakküm aracı olarak deneyimleyen bir katılımcı, gebelik sürecinde yaşadığı toplumsal sorunları şu şekilde aktarmıştır:

Gebelik süreçlerim çok kötüydü. Yürüyüş alanım yoktu. Dışarı çıksam yürüsem işte kaynana, kayınço var. İşte dışarıya gidersem sen yürüyüşe gidiyorsun ama onların aklı, düşünceleri farklı. İkinci çocuğumda biraz yürüdüm. Eşim otelde çalışıyordu geceleri de geç geliyordu. Bazen

vardiyaya kalıyordu. Ben o gelene kadar görmesin diye gelene kadar yürüyüş yapıyordum yolda kış günü. Ondan sonra öbürleri de öyleydi. Hani yürüyüş alanı olmayınca tabii doğurmak da zor oluyor tabii ki. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

İlk kez doğum yapacak kadınlar doğum korkusu yaşayabilmekte ve bu korkuyu hafifletebilmek için çevrelerindeki doğum yapmış kadınlarla konuşarak bu korkuyu hafifletmeye çalışmaktadırlar (Özel et al., 2021). Ancak kadının bedenine müdahale her alanda olduğu gibi doğum konusunda doğrudan müdahale edildiği söylenebilmektedir. Normal doğuma atfedilen anlamlar kadınlarda baskı yaratmakta ve bu nedenle kadınlar doğum hakkında konuşmaya da çekinebilmektedirler.

Korku vardı. Yani ilk doğum olunca hani nasıl doğum yapabilirim, doğum nasıl olacak sonra işte bunun bakımı var. Bir de birinci çocuk olunca insan her şeyden korkuyor. Doğumunu, hastaneye gidişini her şeyini düşünüyor... (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Türkiye Anne Ruh Sağlığı Farkındalık Birliğine göre, kadınlar gebelik döneminde her zaman endişeli olma ve kaybetme korkusu yaşayabilmektedir. Her iki duygunun temelinde de sürekli bebeğe kötü bir şey olacağına dair düşünceler yer almaktadır (Türkiye Anne Ruh Sağlığı Farkındalık Birliği, n.d.). Bu çalışmaya katılan katılımcılardan G11 de benzer şekilde kaybetme korkusu yaşadığından bahsetmiştir.

Ben kaybetme korkusunu çok yüksek yaşadım. Annemi, kardeşimi, eşimi ve kızımı karnımda özellikle tekmelerken hatırlıyorum hani. Gece uyanıp böyle daralıp hani sevdiğim birini kaybedeceğim korkusunu. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Söylenebilir ki bakım yükünün tamamen kadında olması, 'içgüdüsel' olarak her şeyi bildiğine dair hâkim söylem karşısında bakım verme pratiklerini bilmeyişi, sosyal destekten ve doğru bilgiye erişimden yoksun oluşu kadınlarda büyük bir baskı yaratmakta ve bu baskı kaygı ve kaybetme korkusunu beraberinde getirebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı kadının sorumluluğu olarak görülen bakım emeği, evdeki yaşlıya, engelliye, eşe bakım vermek ve

ayrıca doğum sonrası tüm süreçte bebeğe bakım vermeyi içermektedir. Buna ek olarak ise bakım vermek özel alanın meselesi olarak nitelenmektedir (Bütün, 2010). Özel alan içinde pek çok kişiye bakım sorumluluğu olan yeni doğum yapmış kadın var olan sorumlulukların artışından ötürü endişe yaşayabilmektedirler. Kadının kendisine ayıracak zaman ve alanının kalmıyor oluşu kadında şok korku ve kaygı yaratabilmektedir. Araştırmaya katılan kadınlar hamilelik sürecinde ve doğum sonrasında yaşadıkları duyguları sorumluluk ağırlıklı ifade etmişlerdir.

Şimdi mesela işte beslerken işte kendimi içimdeki canlıya, çocuğuma da iyi geldiğimi düşünüyordum böyle bir sorumluluk ağırlık bir duygum vardı. Sorumluluk ağırlıklı bir şeydi hamilelik... Hakikaten mesela bir kedi yavrusu gibi değil bıraktığında bir biçimde belli süre geçtikten sonra ayakta kalabilsin. Uzun süre sana ihtiyacı var ve o hakikaten insanın üstüne büyük sorumluluk bindiriyor. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Bir şey hissedemedim ki. Ona bakmakla sorumlu oldum. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Daha çok sorumluluk duygusu. Bir şeyin sorumluluğunu almak yönü daha yoğundu. Kaygı ilk andan başladı... daha çok sorumluluğunu taşıyabilecek miyiz, iyi yetiştirebilecek miyiz gibi ilk andan itibaren hep okumaya, araştırmaya çalıştım. Nasıl bir anne, ebeveyn olunur bunun üzerine yoğunlaştım. Mutlulukla beraber sorumluluk hissiyatı diyeyim. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Doğum sonrası aileye yeni bir bireyin gelmesi, bebeğin sorumluluğu, bebekle anne arasındaki ilişki, ev içindeki sorumlulukların artması gibi sonuçlar kadınların duygu ve davranışlarında değişime yol açabilmektedir (Yavuz & Bilge, 2022). Üzerindeki baskının artması, değişen duygu ve davranışların bir sonucu olarak kadınlar anne olarak yetersiz hissedebilmektedir. Gücü elinde barındıran, başarılı ve atılgan bir erkeğin karşısında sessiz, duygusal, uyumlu, kısmen başarılı ve çoğu zaman başarısız olarak tanımlanarak toplumsallaşan kadınlar (Altun, 2022) annelik deneyiminde de yetersiz hissedebilmektedir.

Bir şeyi yaratıyorsun ve hani fakat onun sorumluluğu biraz ağır. Çünkü bu sadece senin üzerinden ve senin kararlarından ilerleyen bir süreçse o biraz kendimi de belki yetersiz bulmamdan da kaynaklı olabilir. 20'li yaşlarda henüz bir şey bilmiyorum, ben kimim arayışlarının olduğu dönemlerdir ya o döneme de denk geldiği için bir şeyi eksik mi yapıyorum, yetersiz mi

yapıyorum ne biliyim eşimin fikirlerine çok güvenmiyordum çocukla ilgili. İşte dışarıdan gelen şeylere de çok güvenmiyordum. Dolayısıyla tek kendime güveniyordum görünüşte. Ama bir yanıyla onun getirdiği sorumluluk nedeniyle ağır geliyordu bana. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Daha mahrem daha seninle çocuğun arasında olan daha yani çıplak kaldığınız bir alan. Anlatabiliyor muyum yani çok ideolojik olabilirsiniz çok teorik ve çok donanımlı da olabilirsiniz. Hangi çevreden olursanız olun ama annelik alanında çıplaksınız. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Hani annelik kimliğinin doğalında zaten yetersizlik var. Yani hiçbir zaman yetmiyor. Kadına göre o annelik hiçbir zaman yeterli değil. Hep bir şey eksik gibi ya veremedim mi? Şunu öğretmedim mi o bunu öğretmiş. Ben bu duyguyu da yaşadım hani annelik kimliğim içinde. Ya insanlar çocuklarına neler öğretmişler. Allah Allah. Ben hiç öğretmedim böyle bir şey dedim. Yani orada gene işte yetersizlik duygusuna giriyorsunuz. Yani ben girdim. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Ebeveynliği çiftlerden birinin ya da her ikisinin sosyal hayatlarının bittiği, sağlıklı ilişkilenmelerin yok olduğu bir buhran dönemi olarak nitelendiren Cowan, yeni ebeveynlerin bebekle olan ilişkisinde, kendi aralarındaki ilişkide, kendi ebeveynleri ile olan ilişkilerinde ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde anlamsal değişiklikler yaratabildiğini ifade eder (Kılıçaslan, 2007). İlişkilenmelerdeki bu belirgin değişiklikler, doğum sonrası yaşamın farklılaşmasına yol açmaktadır. 1985 yılında bebeğin doğumundan sonra eşlerin ilişkilerini araştıran bir çalışmada, eşlerin bebeğin doğumundan sonra duygusal ilişkilendenmeden çok gündelik konuları konuştukları, yüzeysel bir ilişkilenenmenin başladığı görülmüştür (Belsky & Isabella, 1985). Eşlerin birbiri ile etkileşiminin tamamen değişebilmesine yol açan doğum sonrası dönem için araştırmaya katılan kadınlar bebeğin doğumundan sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını ifade etmiştir.

Ondan önce bir siyasi partide çalışıyordum çok hareketliydi. Orada yönetimdeydim. Hani sürekli toplantılar bilmem ne oluyordu. Birdenbire sanki başka bir statüye evrildi hayatım. O gençliğin ve hedeflerin ve coşkunun verdiği şey birdenbire üzerimde bir baskı yarattı. O dönem böyle bir çünkü eşimle de arkadaş gibi hala öğrenci evi ilişkisi devam ediyor gibiydi ilişkimiz. Birdenbire bana kadınlık, annelik, evli bir kadınlık statüleri geldi. O statüler biraz ağır geldi doğrusu. Onları hep reddetme yolunda kendi içimde bir yer edindiğim için birden onlara aslında teslim olduğum ve onun bir parçası olduğum gerçeğiyle beni yüzleştirdi bebek. Çünkü birdenbire evimize genellikle yaşlılarımızın geldiği bir yerken artık eşimin geniş akraba çevresinin geldiği, uzun süre kaldığı, birden evin atmosferinin değiştiği bir

ortama dönüştü bebekle birlikte. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Yatmazdık. Hiç yatmazdık sabahlara kadar. Eşimle hiç yatmazdık. Uyumazdı yani çocuğum. 10-15 dakika uyur hemen uyanırdı. Böyle bir sürecimiz geçti çocuğumla. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Hakikaten hayatımız eksen değiştiriyor. Yani hani hiçbir şekilde eski hayatınız olmuyor artık, yani eski derken anlatabiliyorum dimi? Benim kastettiğim yani yaşam şekli değişiyor. Pozisyon alıyorsunuz, ona göre dışarı çıkıyorsunuz, ona göre içeri giriyorsunuz. Ben ilk 6 ay emzirirken dışarıya bile gidemedim. Yani siyam ikizi gibiydik. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Anneliğe atfedilen kutsallık, kadının gebe olduğunu öğrendikten sonra başlayan bir kutsallaştırma sürecine tekabül etmektedir. Şiddet döngüsü içinde olan kadınlar için gebe kalmak şiddet döngüsünün bir aşaması olan balayı döneminin (Kelleci, 2023) başlaması gibi bir süreçtir. Kadınlar gebe olduktan sonra eşinin şiddetine maruz kalmamakta ya da şiddetin oranı azalabilmektedir.

Hatta hamile olduğum için dayak yemiyordum. (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

Gebe kaldıktan sonra kadının bedeni üzerinde kadın dışında herkesin söz sahibi olmaya başlaması, kadınların doğum ve sonrasında performe ettikleri anneliklerine kadar tüm alanın kamusallaşmasına yol açmaktadır. Tüm sürecin kamusallaşması kadınların doğum anının da kutsallaşmasına, mucize olarak nitelenmesine yol açabilmektedir. Doğum anına ilişkin duygulara dair alan yazın incelendiğinde, doğumun eşsiz bir olay olduğu ve kadının hayatında olumlu izler bıraktığı ifade edilmektedir (Reyhan Aktaş & Dağlı, 2022). Toplumsal olarak doğum anının eşsiz olarak niteleniyor oluşu çoğu zaman kadınların doğum anını mucize olarak nitelenmesine yol açabilmektedir. Araştırmaya katılan kadınların bir kısmının doğum anlarına ilişkin tanımları da bu şekilde olmuştur.

Yani bir kere müthiş bir başka sevgi, yaratmak tanrı gibi hissediyorsun kendini hakikaten müthiş bir güç veriyor insana. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Narkozdan ayılırken karnım ağrıyor diye ağlıyordum ve annem bana şimdi kızını görünce her şey geçecek dedi. Gerçekten de kızımı kucağıma

verdikleri anda bıçak keser gibi bütün ağrı sızı her şey bitmişti. Yani çok farklı bir duygu. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Hem bu çalışma kapsamında hem de *Kadınların Anneliğe İlişkin Görüşleri* (Uçakçı Asalıoğlu et al., 2020) adlı araştırmada kadınların bebeğin ilk hareketini hissettiklerinde anneliğe dair yoğun duygu yaşadıkları görülmüştür. Mucize olarak nitelenen doğumun sonrasında bebeğin kucağa alınması, ilk fiziksel temas ile mucizenin arttığını vurgulayan bir katılımcı bebek ile ilk teması şu şekilde ifade etmektedir:

Valla ben şeyi hiç unutmuyorum doğmadan önce akrabalarımıza gitmiştik doğumuma 2-3 gün kala. Orda da eşimin akrabası yeni doğum yapmıştı çocukları vardı. Bebeği elime verdiler bak senin de yakında olacak tut dediler. Tutamadım bebeği. Fakat benim çocuğum doğdu hiç kimseye elletmiyorum. Küçük doğmasına rağmen gayet tecrübeli ve rahat davrandım mesela. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Camla dokunuyorum, seviyordum falan ama sonra işte bunu duyduğumda çocuğa karşı bir öfke oldu bende bebeğe karşı. İşte babası benim yanıma gelirken kaza oldu, bizim yüzümüzden öldü gibi. Ama ondan sonra işte onu kucağıma alınca bir kere emzirdiğimde yani dedim ki bana 1000 tane daha eş verseler kızımın tırnağı etmez diye düşündüm. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Kadınlar arasında anneliğe atfedilen anlamlardaki değişimler ve dönüşümler, gebeliğe, doğum anına bakış açısının çeşitlenmesine olanak sağlamaktadır. Benzer şekilde araştırmaya katılan kadınların ikisi, anneliği mucize olarak atfetmenin dışında içsel motivasyonla anne olmaya karar verdiğini ifade etmiş ve doğum anlarını bir mucizeden farklı şekillerde deneyimlediklerini aktarmışlardır.

Ben çok klasik ay dünyalar benim oldu, ay anne olunca şunları hissettim gibi şeyler yaşamadım yalan değil. Güzeli tatlı, sevimli bi şeydi yani bana ait olup olmadığını bile zamanla anladım... Hani yok lohusalığım şöyle oldu yok doğdu böyle oldu işte kucağıma aldım şöyle hissettim gibi çok duygular tanımlayamayacağım. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Bu çeşitlenen deneyimler toplumun norm olarak belirlediği davranış, düşünce ve duygunun dışına çıktığında kadınlar ilk önce hem kendilerine hem de anneliklerine dair bir hata arayabilmektedirler. Araştırma katılımcılarından G11

de çeşitlenen annelik deneyimi karşısında “normal”in dışında olmaktan ötürü kendi anneliğini sorguladığını ifade etmiştir:

Ben kızımı ilk doğurduğumda gerçekten biyolojik anneydim. Sonra sonra ilişkim gelişti. Bana demişlerdi ki, kucağına aldığı anda işte şöyle olacak, böyle ya yok olmadı. Ben de acaba normal değil miyim ben dedim yani. Acaba bende o anne ilk duygusu gelişmemiş mi yok mu bende? Hayır. Herkes farklı yaşıyor onu. Herkes farklı bir annelik deneyimi yaşıyor. Öyle toplumun pompaladığı öyle kutsal bir hani tek tip bir annelik de yok. Annelik de kutsal değil zaten yani. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

4.1.2.3. Bebekle İlk Tanışma

Araştırma sorularından olan “annelik size göre ne demek”, “anneliği nasıl tanımlarsınız” sorularına araştırmaya katılan kadınların her biri birbirinden farklı yanıtlar vermiştir. Bunun sebebinin anneliğe atfedilen anlamlardaki değişimlerin çok çeşitli olmasıdır. Burada önemli olan feminizmin söylediği kişisel olanın politik olduğu vurgusudur (Özcan Elçi, 2020). Çeşitlenen tüm annelik deneyimlerinde ortak bir nokta olduğu; ortaklaşılan bu noktanın ise makbul kadınlık ve annelik rollerinin sürdürülmesi olduğu ifade edilebilir.

Anne ne demektir? Anne çocukların karnını doyurmaktı karınlarını doyuruyordum. Benim için pek fazla bir şey değildi. Yani bilinçsiz olduğumdan mı bilmiyorum pek ifadesi olmuyordu. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Örneğin anneliği bakım üzerinden tanımlayan G2'nin söylemi diğer annelerin söylemlerinde bulunmazken özünde bakımın kadınların üstüne bırakılmış bir sorumluluk olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla bu bölümdeki bireysel yanıtlar politik yanıtları da beraberinde getirmektedir.

Anneliğe atfedilen anlamlardan birisi de şüphesiz kadınların var oluşlarının “fedakâr”, “naif”, “ince ruhlu” olarak tanımlanmasıdır. Böylesine bir tanımlamanın bir sonucu ise kadınların bebekleri için kendi canını feda edebilecek kadar fedakâr olmalarını beraberinde getirmektedir.

İnsanın kendine kendinden bir varlık dünyaya getirmesi çok özel bir duygu. Bir de hani gerçekten koşulsuz hani nasıl bir şey bilmiyorum. Yani elin içi hani canını verebileceğin bir şey, çok ilginç bir şekilde çok büyük bir sevgi yani hani öyle söyleyebilirim. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Tek başına bir kimlik olarak görülmeyen kadınlık, ön koşulları sağlandığında yani evlenip çocuk sahibi olunduğunda kazanılan bir kimlik olsa da kadın artık kadın olarak tanımlanmaktan ziyade eş ve anne kimliğinin ön plana çıktığı bir süreci deneyimlemektedir. Annelik kadının kimliğinin bir parçası, parçasının büyük bir bölümü olarak görüldüğünde kadın için çocuk yaşamın anlamı, varoluşun sebebi olarak görülebilmektedir. Araştırmaya katılan katılımcılardan G7'nin de ifade ettiği üzere kadının var oluşunun çocuk ile iç içe olması, çocuk üzüldüğünde daha çok üzülmeyi, çocuk için olumsuz deneyimleri kendi gerçekliğinde daha derin yaşamayı beraberinde getirebilmektedir.

Anne olmak aslında nedir biliyor musun? Acı çekmek. Başka bir şey değil. Yani onun üzüldüğünü gördüğünde sen daha çok acı çekiyorsun. Onun bir arkadaşı ya da biri küçümsediğinde ya da bir olumsuz bir şey yaşadığında sen daha kahroluyorsun, hep acı çekiyorsun. Yani anne olmak acı çekmektir. (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

Ataerkil heteroseksist ideolojinin dayatması olan toplumsal cinsiyet rolleri nesilden nesile aktarılmaktadır. Söz konusu “kadınlık” ve “annelik” olduğunda bu aktarım oldukça önem taşımaktadır (Alparslan, 2020). Nesilden nesile aktarılan bu bilgi, değer ve tutumlar kadınların kendi çocukları olduğunda da doğrudan aktarıldığı öğrenilmiş bir dizi eylemi beraberinde getirmektedir. Araştırmanın katılımcılarından G3 de benzer şekilde anneliği doğrudan annesinden ve çevresinden öğrendiğini ifade ederek bu aktarıma işaret etmiştir.

Ya anneliği ben ilk zamanlarda değil de bu son 8 yılda öğrendim anneliğin ne olduğunu. Annelik aslında doğduğu zaman değil de hakikaten hiçbir koşul gözetmeden koşulsuz sevmekmiş çocuğunu annelik... İlk çocuğunuzda zaten öğrendiğiniz, öğrenmiş olduğunuz bir annelik var. Annenizden öğrendiğiniz bir annelik var, çevrenizden öğrendiğiniz bir annelik olduğu için o yüzden öğrenmiş annelikle biraz daha galiba şey farklı davranabiliyorsunuz. İkincisi çok daha farklı geliyor. Öğrenmişlik anneye sonraki kendi öz anneliğinizi devreye soktuğunuzda farklı geliyor. Hangisi sizin için daha iyi dediğiniz zaman ikinci çocuğunuzda daha rahatsınız. Birincisinde biraz daha anneliği öğrenmeye çalışıyorsunuz, ikincisinde öğrenmiş oluyorsunuz. Yani kendi anneliğinizi devreye sokuyorsunuz.

Öğrenmişlik anneliğinizi değil de kendi deneyiminizi katıyorsunuz. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Annelik literatürü incelendiğinde idealleştirilen anneliğin dönem dönem değiştiğini ancak değişmeyen tek ortak özelliğin her dönemde annenin yetebileceğinden fazla sorumluluğun altında oluşu olduğu görülmüştür. Timurturkan (2019)'a göre, son dönemde çocuk merkezli olan ideal/yoğun anne tiplmesi popüler kültür tarafından dayatılmaktadır. Tıp, eğitim, sosyal medya tarafından dayatılan bu yeni ideal “makbul anne” çocuklarının bakımı ve gelişimi için sürekli araştırmakta ve okumakta, mümkünse çocuğunu ilk sıraya koyarak tüm zamanını çocuğuna adamaktadır. Kadınların çocukları için araştırmacı hale bürünmesi yeniden tüm hayatlarını çocukları ekseninde ne derece feda ettiklerini de göstermektedir. Bunun sebebi tıp, eğitim, sosyal medya tarafından pek çok çocuğa ne yedirileceği ne yedirilmeyeceği ne giydirileceği, hangi dönemde hangi hareketi yapabileceği anlatılırken kadının kendine özgü ihtiyaçlarına dair önemli bir bilgi yığını görülmemektedir. Bu da yine kadının anneliği üzerinden tanımlanması ve önemli olanın kadın değil annelik olduğunu göstermektedir. G9'un aktarımlarından da görüldüğü üzere kadınlar çocukları doğduğu an popüler kültürün dayatması olan anneliğin nasıl icra edileceğine yönelik birçok kaynak bulunmakta ve kadınlar bu kaynakların çevresinde çocuk yetiştirmeye, “iyi anne” olmaya çalışmaktadırlar.

Ben çocuk olunca hani bebek kitabı aldım, kocaman bir ansiklopedi onları okuyorum ama hani neyi tam yemeliyim falan o konuları çok bilmeden birazcık karbonhidrat tarzı çok iştahım açıldı. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

“Makbul anne” olarak sunulan yoğun annelik ideolojisi kadınlardan çocuk merkezli bir yaşama geçilmesini talep etmektedir. Kadının tüm hayatının çocuk odaklı olması “makbul anne” olarak kabul edilmeyi beraberinde getirmektedir. Uzogara (2015)'ya göre, yoğun anneliğin kadınlardan talep ettiği tüm yaşamın geride bırakılıp tüm hayatın çocuğa yönelik dizayn edilmesine uy(a)mayan anneler açısından suçluluk ve yetersizlik de beraberinde gelmektedir. Dolayısıyla tüm bu talep ve beklentilere yetişemeyen kadınlar suçlulukla birlikte baskıyı da deneyimlemektedirler. Araştırmaya katılan kadınlardan üçünün “makbul anne” olmanın koşulu olan mümkünse işten ayrılıp tüm yaşamı çocuk eksenli yeniden

kurma şartını yerine getiremedikleri görülmüştür. Çocukla olan ilişkilerine dair zamansızlıktan, bilgisizlikten dolayı bir ilişkiyi tam kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Çocukla olan ilişkiye dair kendi yetiştirdikleri dönemle şu anki dönem arasında kıyaslama yaptıklarında farklılıklar olduğunu dile getirmişlerdir.

Hani çalıştığım için eve biraz geç geldiğim için, geç geldiğimden değil de otobüs ancak köyde olduğumuz için 7'de Ulus'tan kalkıyordu 8'de ancak evde oluyordum. Pek fazla çocuklarımla hani ilgilenmedim. Anca öyle yani. Bilgisizlik, bilinçsizlik, onlarla gülp oynamak isterdim. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Hani biraz, işe git eve gel sonra şey ya hani işle ilgili şey yeme evdeki yemek evdeki şey düzeni falan. Hani böyle ona çok çok vakit ayırabilecek öyle o anlamda bir zamanım çok olmadı. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Ya şimdiki annelere baktığım zaman tabii ki biz şimdiki anneler kadar çok böyle birebir ilgilenmezdim. Yani daha çok işte evin işleri. Onlar evi çekip çevirme falan olunca... İşte o zamanlar biraz daha bilmiyorsun çoğu şeyi mesela, yani çocuklarla böyle birebir vakit geçmeyi, eğlendirmeyi, onlara daha çok böyle bazı şeyleri verebilmeyi bilmiyordum. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

2020 yılında Balıkesir'de yaşayan 40 anne ile annelik deneyimleri üzerine yapılan bir araştırmada (Saritaş & Bozkurt, 2020) güncel durumda kadınların anneliklerinin ve anneliğe bakış açısının değişmeye başladığı görülmüştür. Değişim gözlenen bakış açılarından bir tanesi de annenin çocuk ile olan ilişkisidir. Benzer şekilde bu araştırmaya katılan annelerden bir kısmının da anneliğin getirdiği ağır sorumluluğu bakım vermenin dışına çıkararak anneliği ilgi üzerinden tanımladıkları ve çocukları ile olan ilişkisinde rollerin değiştiği görülmüştür. Yeni rollerin ilişkinin bakım üzerinden tanımlanmasından ziyade ilişkinin birlikte vakit geçirmek, sevgiye ve arkadaşlığa dayalı ilişki olarak tanımlandığı görülmüştür.

Biz muhatap alınmayan bir nesiliz. Ben kendimi öyle görüyorum 80 sonrası çocuklar kuşağı kayıp yani çok kayıp ve muhatap alınmamış bir nesiliz hem devlet tarafından hem aileler tarafından görülmeyen bir kuşağız. Ben onun tahlilini çok yaşayarak yapan bir insanım. O yüzden kendi çocuklarımı muhataplık üzerinden gittim aslında her şeyde onları muhatap aldım kızgınlıklarını, öfkelerini, sevgilerinde, isteklerinde dinlemeye çalıştım. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Benden bir şey saklamasını istemiyordum. Çünkü bir şeyler gizlendiği zaman hataya daha çok sebebiyet verdiğini düşünüyorum. Çünkü çocuk aklıyla bir şeyin yanlış olduğunu anlamayabilir ama bir annenin yönlendirmesiyle ya da bir büyüğün yönlendirmesiyle daha doğruyu bulabilir diye düşünüyordum. O yüzden onu büyütürken de daha küçükken de hep söylüyordum. Benden hiçbir şeyini gizleme. Gizleme ki bir şey olduğunu ben sana yardımcı olabilirim diyordum. O da benden çok fazla bir şey gizlemez. Genelde böyle şeydir, açıktır, konuşuruz. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Yaşanan rol değişimleri beraberinde kadınların hayata bakış açılarını da etkileyebilmektedir. Örneğin G5 çocuğu olmadan ve olduktan sonraki yaşama bakış açısına dair büyük bir değişiklikten bahsetmiştir. Anneliği sevgi ve büyütme üzerinden tanımlaması değişikliğin kaynakları olarak gösterilebilir.

Kendi çocuğum olduğunda şunu daha iyi anladım gerçekten en önemli şey insanın yaşam hakkıymış yani. Belki önceden daha radikal yanlarımız vardı vur de vuralım öl de ölelim işte şu mücadele için şu ideolojik için ölünür ya ne olur falan gibi böyle çok yüzeysel yanlarımız vardı gençlikte. Ama gördüm ki hayır yani bir evlat kolay yetiştirilmiyor gerçekten. Analık olgusu biraz farklı bir emek süreci istiyor o beni biraz daha barışçıl yaptı aslında. Yani daha insana yakın daha zaten empatisi olan insanlarız ama merhametle daha çok bütünleştirdi. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük yaşama ne derece sirayet ettiğinin ve kadınları baskılayıcı biçimi olarak kutsallaştırılan anneliğin gelecek nesillere nasıl aktarıldığının anlaşılmasını hedefleyen bu tema anneliğin inşası ve bu inşanın sürekliliğini göstermesi bakımından önemli bir perspektif sunmaktadır. Kadınların anneliği nasıl deneyimleyeceği, hangi edimleri yaparsa “makbul anne” olacağı ataerki tarafından yeniden üretilmekte ve devamlılığı sağlanmaktadır. Dolayısıyla Gezer Tuğrul (2019)’un da ifade ettiği gibi çocuğun yaşayacağı her türlü problem kadının suçu olarak görülmekte; toplumun istediği tek tiplleşmenin dışında çocuğu olan kadınlar suçlanmakta ve annelikleri sorgulanmaktadır. Dolayısıyla bu tema sonraki temalara ışık tutacaktır.

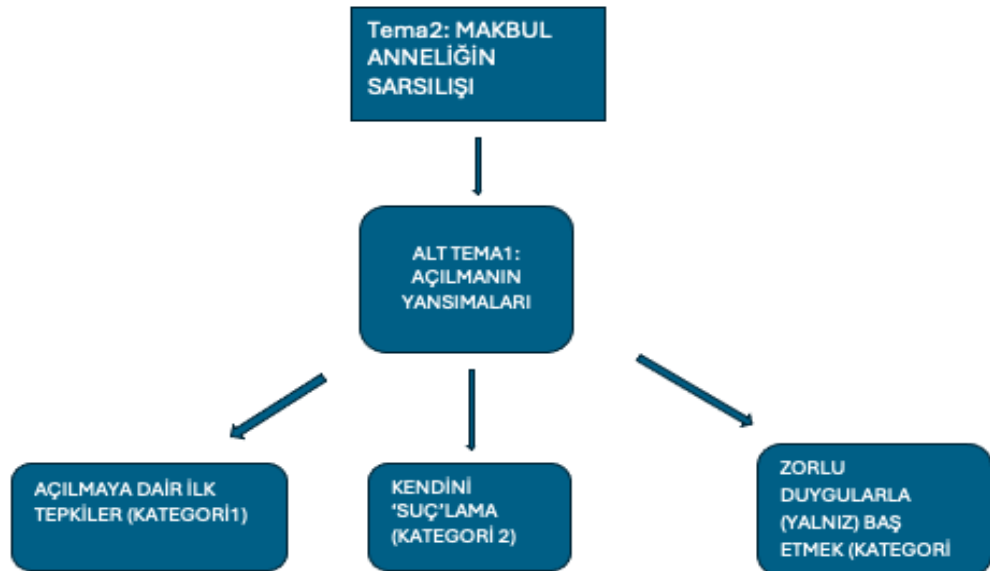
Birinci tema, annelerin toplumsal olarak inşa edilen ve bir kurum olan makbul anneliği nasıl öğrendikleri ve kendi annelik pratiklerinde geçmişten gelen öğretileri nasıl sürdürdükleri ya da sürdürmemek için çabalarını ele almıştır. Makbul annelik ideolojisi kadınlardan tüm zaman, ilgi ve emeklerini çocuklarına

sunmalarını beklemektedir. Ancak makbul annelik ideolojisi bağlamında hayatını tıpkı anneleri gibi kendi çocuklarına feda eden araştırma katılımcıları, yetiştirdikleri çocuklarının kim olduğu, neler yaptığı ve kimleri sevdiğine göre makbul olarak tanımlanan annelik kabulünün dışında bırakılmaktadırlar. Makbul anneliğin dışına itilen kadınların yaşam deneyimleri bir sonraki temada ele alınmıştır.

4.2. MAKBUL ANNELİĞİN SARSILIŞI

Bu temada, LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra “makbul olmayan” olarak nitelenen bir öznenin annesi olmanın getirdiği duygusal yükler ve bu yüklerin kadınlardaki yansımalarına odaklanılmıştır. LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra verdikleri ilk tepkileri, kadının anneliğini suçlama pratikleri ve yalnızlaşmasını, sessizleşmesini, izolasyonunu ele alacak biçimde “Açılmanın Yansımaları” isimli tek alt tema altında incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda ikinci temanın alt teması ve kategorileri yer almaktadır.

Şekil 3: Makbul Anneliğin Sarsılışı Tema Haritası

4.2.1. Açılmanın Yansımaları

Makbul annelik, toplum ve toplumun sağlık ve eğitim gibi kurumlarının anneliğe dair kuralları içindedir. Bu kurallarla kadın hiç bitmek bilmeyen bir bakım emeği içine girer ve toplum yapısına uygun “ahlaklı” kişiler yetiştirmekten sorumludur. Bu bağlamda, makbul anneliğin gereklilikleri olan bir davranıştan uzaklaşma, makbul olmayan annelik için yapılabilecek en temel tanımdır. Makbul olan içerisinde kalmak kadınlar için ince bir çizginin üstünde mücadele vermektir. Molly Ladd-Taylor ve Lauri Umansky (1998) makbulün dışında bırakılarak “kötü anne” damgası ile karşı karşıya kalan kadınların her zaman ve her koşulda çocuklarına zarar veren, onları korumayan anlamına gelmediğine dikkat çeker. Makbul annelik ideolojisinin önemli baskı biçimlerinden birisi de kadının büyüttüğü, yetiştirdiği çocuğu üzerinden değerlendirmektir. LGB ebeveyni anneler toplum tarafından dışlanmakta ve makbul olmayan olarak “kötü anne” ilan edilebilmektedir.

Bu alt tema üç kategori altında incelenmiştir. Birinci kategori LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra annelerin yaşadıkları ilk tepkilerin derinlemesine incelemesini içerirken, ikinci kategori duyguların sonucunda kadınların kendisini dolayısıyla anneliğini suçladığı ve sorguladığı bir süreci ele almaktadır. Son kategoride ise yaşanan duygularla baş etme yolları üzerine durulmuştur.

4.2.1.1. Açılmaya Dair İlk Tepkiler

LGB öznelerin açılma süreciyle birlikte ailelerin geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından ve ikili cinsiyet rejiminden ötürü birçok olumsuz duyguyu yaşadıkları ifade edilebilir. Lasala (2000)'ya göre LGB öznelerin açılması ile birlikte ebeveynler şok, korku, inkâr, reddetme, öfke, üzüntü gibi duygular yaşamaktadır. Ataerkil toplum yapısına sahip Türkiye’de de LGB öznelerin ilk açıldıkları kişiler anneler olabilmekte; annelerin yaşadığı olumsuz atfedilebilecek duyguların özünde norm dışılığın getirdiği korku ve suçluluk yatabilmektedir. Bu araştırma kapsamında görüşülen annelerin çok büyük bir kısmının LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra ilk tepkilerinin ağlama, şok, inkâr ve duymazdan

gelme gibi tepkiler verdikleri görülmüştür. Örneğin LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında anneler ilk olarak şok tepkisi verdiklerini; hayal kırıklığı, öfke ve üzüntü hissettiklerini ifade etmişlerdir.

İlk açıldığında tepemden kaynar sular döküldü. Anne gey oğlun olsa napardın diye sordu. O an çok kötü oldum. Yani ilk önce kendimi toparlayamadım tabi ki. Koltuğa oturdum. O dizime yattı. O ağladı ben ağladım. O ağladı ben ağladım. Sonra işte kafama kaynar sular döküldü başımdan aşağıya. Beni aldı koltuğun üstüne götürdü. O dizime yattı, ikimiz ağladık tabi ki. Ben ağladığımı hissetmesin diye içimden içimden ağlıyorum o dizime yattı öyle ağlıyor. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Söylediğinde de zaten vize sınavları sonrasında tatile gelmişti. Gitmesine 1 gün kala söyledi. Beni tepe takla etti... Aniden söyledi artık söylediği günün akşamı biz çok yakın arkadaşımıza oturmaya gidecektik. Çünkü ertesi gün kızım üniversiteyi okuduğu yere gidecekti. Söylediği sırada hamur işi yapıyorduk oturmaya giderken götürelim diye. Birden söyledi. Nasıl yani dedim. İşte ben böyle böyleyim dedi. Böyle bir şey olmaz dedim ya. Ondan sonra ben hiç soru sormadım bir iki kelime söyledim. Ama benim dünyam değişti. O hamur işini yapıyorum ama nasıl yaptım nasıl ettim hatırlayamıyorum... (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Ben böyleyim dedi. Şimdi o ağlıyor, ben ağlıyorum ve bayağı bir. Ya nasıl olur böyle bir şey yani sen bu muydun? Bana yapacağın bu muydu? Sen nasıl böyle bir şey istersin? Hani tamam bir ayağının olmamasını bir kolunun olmamasını ister misin? Yani böyle mi istiyorsun yani sen yaşayacağın zorlukları bilmiyor musun? Tarzında bir konuşma geçti aramızda. Gerçekten çok üzüldüm. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

Görüşmeye katılan annelerden G12 ise kızının cinsel yönelimini ilk öğrendiğinde duymak istemediğini, konuşmayı sürdürmediğini ifade etmiştir. Görüşmenin ilerleyen aşamalarında G12 kızının biseksüel olması karşısında hala şok ve inkâr yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir:

Ama oğlumdan torunum oldu işte benim. Ve ben torunumun olmasına bile şey yapmadım. İlk başta benim kendi içimde yaşadığım duygular... Hani o kadar yoğun bir acı yaşadım ki. Hani hiçbir şey yapamıyorum ki. Atsan atamıyorsun, satsan satamıyorsun. Çok ciddi bir şey yaşadım ve artık çocuk sahibi olmak pek çok alanı düşünmek gerekiyor ve bu acıyı da hani olmasaydı çok şeyim de olmazdı o boyuta gelmiştim. Yani o boyutta hep düşüncelerim tabii. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

LGB öznelerin annelerine açılmaları sonrasında anne için her yeni bir kişi artık heteroseksüel varsayılmamaktadır. Bu örnekte annenin bahsettiği gibi

çocuğunun yönelimine dair yaşadığı şok, hayal kırıklığı ve acı ile yeni doğan torununa mutlu olmakta zorlanması arasındaki ilişki homofobinin bazen içselleştirilen ve içinden çıkılamayan bir fobi olabildiğini göstermektedir.

LGB öznelerin annelerine açılmaları ile beraber annelerin bunu tehlike olarak anlamlandırmaları, psikolojik şokun olası tepkileri olan kaçma ve donma (Yatkın, 2022) tepkilerine yol açabilmektedir. Ancak Behary (2023)'e göre kişilerin tehlike olarak niteledikleri bir şey ile burun buruna gelmeleri üç tepki biçimini ortaya çıkarmaktadır. Kişilerin tehlike anında verdikleri tepkilerin savaşıma, kaçma ya da donma olduğunu ifade etmektedir. Behary bu üç tepki biçiminin de kişilerin deneyimledikleri olumsuz durumların tehlike tehdidi varlığında kişileri ele geçirmemesini sağladığını ve her birinin baş etme pratiği olduğunu vurgulamaktadır. Savaşabilmek başka bir gücün varlığını beraberinde getirebilmekte ve dolayısıyla sıklıkla şok anı için kaçma veya donma tepkileri daha yoğun görülebilmektedir. Heteroseksist ataerkil dayatma dolayısıyla cisheteroseksüel varsayılan anneler, tıpkı kendilerini heteroseksüel varsayan ebeveynleri ve toplum gibi çocuklarını doğar doğmaz cisheteroseksüel varsayabilmektedirler. Dolayısıyla LGB öznelerin annelerine açılmaları anneler için yeni ve beklemedikleri bir bilgi ile karşılaşmalarına sebep olmakta; öğrendikleri bilgi şaşırtıcı olabilmektedir. Yaşanan şokla birlikte verilebilecek tepkiler çok çeşitlidir. İlk tepkiler arasında üzüntü ve yok sayma sıklıkla görülmektedir. Bu çeşitliliğin bir yansıması da donma, tepkisiz kalmadır.

Yatağıma bir mektup bırakmıştı. O mektupta anne ben eşcinselim falan diyordu. O mektubu alınca beynimde yıldızlar uçuştı. Yani hakikaten dedim ki bu beni yönlendirenler ne kadar haklıymış. Onlar görmüşler, ben görmemişim. Ben hep görsem bile onun sanatçı yanına, estetik beğenilerine falan bağlamıştım ya da kaçmıştım bu gerçekle karşılaşmamak için. Ama o mektup beni çok etkilemişti. Öyle beynimin uyuştüğünü hissetmişim yani. Hani çizgi filmlerinde olur ya yıldız yıldız yıldız öyle kafama çarpmıştı. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Aslında çok böyle bana açılmadan öncelerde de fark edip çok da önemsemeyip yani önemsemeyip demiyim de yok saymak, görmemezlikten gelme durumu yaşadım. Bu durum, arafta kalma durumu çok yorucuydu. 4-5 yıl sürdü neredeyse... Çok üzücüydü benim için, çok yorucuydu. Hakikaten çok mutsuz eden bir dönemdi. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Bir süre sonra kendisi yanıma geldi anne bir şey konuşmak istiyorum dedi. Çok düşündüm, çok araştırdım bunu ancak seninle paylaşabilirim ben kızlardan hoşlanmıyorum ben kendi cinsimden hoşlanıyorum onlara bir şey hissetmiyorum dedi. Tabi ilk duymak nasıl oldu yani şaşırttı. İlk hani soğuk duş etkisi yapıyor sizde. Yani o zaman şunu hissettim aslında bunu duymaya hazırlanmışım içten içe gibi. O verileri belki bilinç altında yorumladım. Bir şeyler var ama kendimce adını koyamadım, kondurmak istemedim daha doğrusu. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Az çok hazırlıklı gibiydim yani ama çocuğuma hiçbir zaman gidip de sormadım yani. Ta ki bir gün işte telefonunda böyle çıplak erkek resimleri falan gördüm. O zaman sordum, sadece bir kere işte sen dedim erkeklere mi ilgi duyuyorsun? Evet dedi. Sadece bu kadar ondan sonra fazla üstelemedim. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

LGBTİ+'lar cinsel yönelimlerine dair kendilerine atanan cinsiyet ve cinsel yönelim dışında gizlenmeyerek duygu ve eylemlerde bulunabilmektedirler. Dolayısıyla bazı lezbiyen, gey ve biseksüeller ailelerine açılmadan önce ebeveynleri yönelimleri hakkında fikir sahibi olabildiklerine dair anlatılarda bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan kadınlardan kızları ve oğulları gey ve lezbiyen olanların cinsel yönelimine dair "farklı" olarak niteledikleri davranış ve tutumları gözledikleri ifade edilmiştir.

Evde mesela benim makyaj malzemelerimle uğraşiyor, parlak yılbaşı süsleri olur ya onu boynuna atıyor, kazağını çıkartıyor saç yapıyor hani aslında biraz böyle feminen davranışlar gösteriyordu... (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Biraz böyle fark eder gibi oldum, şöyle fark eder gibi oldum. Yani hani her erkek futbol oynayacak değil ama hani o tarz bir şeye yatkınlığı yoktu hiç yatkınlığı yoktu, hiç oynamak istemiyordu daha doğrusu. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Biraz diğer oğluma göre bu biraz daha böyle naif hani daha kırılığandı. Böyle daha böyle şeylere meraklıydı mesela dantel örtüleri falan çok severdi. Ben böyle makyaj falan yaptığımda severdi, hoşuna giderdi. Bu biraz benim dikkatimi çekmişti. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Araştırmaya katılan annelerin bir kısmının çocuklarının norm dışı olarak affettikleri davranışlarının farkında olmaları ancak bu konu üzerine düşünmemeleri var olabilecek gerçekliği yok saymak istemekle ilişkilendirilebilir. Bu ilişkilendirmeye benzer şekilde 2023 yılında İtalya'da LGB ebeveyni olan ailelerin deneyimlerine odaklanan bir araştırma, ebeveynlerin çocuklarının

davranışlarına dair çeşitlilikleri sezdiklerini ve bu sezginin bir kişinin cinsiyetine uygun nasıl davranması gerektiğine dair beklentiye işaret ettiğini; bu işaretin natrans, heteroseksüel bir kişi imgesiyle benzeşmesi gerektiğini ve benzeşmeyen yerleri “anormal” olarak gördüklerini ancak çocuklarına herhangi bir şey sor(a)madıklarını göstermektedir (Montali et al., 2023). Benzer konuda bir diğer çalışmada Saltzburg (2004), ebeveynlerin LGB öznelerin kendilerine açılmadan öncesinden beri var olan “farklı” olarak tanımladıkları davranışlarını bildiklerini, diğer çocuklarla kendi çocuklarını karşılaştırdıklarını ve yıllarca endişelenmelerine rağmen var olan düşüncelerden kaçtıklarını ifade etmiştir.

Eğer çocuğunuzla ilgili ya da yönelimiyle ilgili bir bilgi sahibi değilseniz bu çok ürkütücü ve korkutucu. O yüzden ürkütüğünüz ve korktuğunuz şeyleri hep sümen altı, dolap içi, halı altı yaparsınız. Ben de bunu yaptım. Yönelimiyle ilgili hep korku içerisinde yaşadığım için hiçbir zaman görmek istemedim. Çünkü detaylı bir bilgi sahibi değildim. Bununla ilgili de görmemezlikten geldim. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Kadınlar yaşadıkları şokun üzerine donabilmekte ve donmanın sonucunda tepkisiz kalabilmektedirler. Annelerin yaşadıkları şok ve korkunun temeli ise sosyo-kültürel ve politik zeminde yaratılan cisheteroseksist ideolojiden kaynaklanmaktadır. LGB öznelerin annelerine açıldıklarında annelerin öğrendikleri bu bilgiyi yok saymaya çalışabilmektedirler. Benzer şekilde LGB özneler annelerine açılmadan önce de anneler normatif davranışlar dışındaki davranışları yorumlayabilmekte ancak gördüklerini ve yorumladıklarını yine yok saymaya çalışabilmektedirler. Araştırmaya katılan annelerin söylemlerine bakıldığında LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra annelerin belirsizlikte kaldıkları, sessizleştikleri, izole oldukları ve günlük rutinlerini yapmakta zorlandıkları söylenebilir.

Gerçekten o öğrendiğim dönemde ruh gibiydim yani. Kaç ay ruh gibiydim. İş yerinde beni ruh diye çağırırlardı. Hani bana mı sesleniyorlardı anlamıyordum. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Hani ben öğrendiğimde 2-3 gün hiç dışarı çıkmamıştım. Normalde evden çok çıkarım hiç üşenmem. Markete çıkarım sürekli. Evde işim olmadıkça muhakkak dışarı çıkarım. Günde 2 saat yürürüm mesela. 11’de ve akşam 7’de binanın çevresinde birer saat yürürüm. Öyle aktifim. Ama onu

duyduğumda 2-3 gün hiç çıkamadım. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Günlük rutinlerini sürdürmekte zorlanan anneler sosyal hayattan izole olmaya başlayabilmekte ve derin şekilde hayatın anlamını sorgulayabilmektedirler. Araştırma katılımcılarından G12, yaşadığı sürece dair hayatın anlamsızlaştığını, hayata dair ümit ve umutlarının tükendiğini ifade ederek heteroseksüel bir varsayım kurgusuyla büyüttüğü ve çocuğu yetişkin bir birey olduğunda öğrendiği bilgiyle çocuğunu kaybettiğini hissederek yaşadığı yası dile getirmektedir.

Hayat anlamsızlaştı aslında. Hayatım çocuklarıma endeksli olmuş olabilir. Hani anne baba olarak endekslememiz de çok normal. Sonrasında bütün umutlarım tükenmiş bitmiş. Hani gerçekten hayatın hiçbir anlamı kalmıyor. Hani intihar etmenin günah olduğunu biliyorum. Eğer öyle olmamış olsa onu bile deneyebilirdim diye düşünüyorum. Çok ciddi bir boşluk yarattı bende. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

Lasala (2000)'ya göre LGB öznelerin annelerine açılmasının ardından anneler ve büyükanneler için evlilik ve torun göremeyecek olma yaşadıkları kaybetme hissini arttırmaktadır. Geleneksel ataerkil heteroseksist toplum için aile, toplumun en küçük yapı taşı olarak görülmekte ve ailenin de annelik gibi kutsallaştırıldığı ifade edilebilir. Kutsallaştırılan aile için evlilik kurumunun inşa edilmeyecek olması ve torun sahibi olunamayacak olması, anneler için yaşanan kayıp döneminde yaşadıkları üzüntüler arasında yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşülen annelerin torun ve evliliğe dair soru sorulmasa dahi yaşadıkları duygular arasında derinden hissettikleri üzüntüyü hem çocuklarının evlendiğini görememek hem de kendileri açısından torun sahibi olamamak olarak temellendirdiği son derece önemlidir.

Sonuçta ben yani hani ya normal demeyim anormal demeyeyim ama çoğunluğun diye konuşayım artık sonuçta onun bir karısı olmayacak. Yani ne bileyim çoluk çocuğu olmayacak. Ben çocuk da çok seven bir insanım. Hani bir birtakım şeylerin olmayacağını kabul etmek o kadar kolay olmuyor. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Araştırma katılımcılarından G9'un torun sahibi olma ihtimalinin kaybı, yas olarak deneyimlenmektedir. G9 anlatılarında kendisine yas sürecini hafifletebilecek telkinlerde bulunarak zorlu duygularla baş ettiğini paylaşmıştır.

Gerçekten insanın çocuğunun çocuğunu görmesi çok güzel bir duygu. Ben o duyguyu yani tanımayacağım. Ama bazı insanların hiç çocuğu olmuyor. Benim de o böyle düşünmem lazım diye ara ara düşünüyorum. Şimdi de arkadaşlarımla çocuklarının çocukları oluyor. Onlar anneanne, babaanne olmaya başlıyorlar, içimi azıcık buruyor ama yapabileceğim bir şey yok ama azıcık buruyor yani. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Phillips ve Ancis (2008) tarafından yürütülen *“The process of identity development as the parent of a lesbian or gay male”* isimli araştırmada bazı katılımcıların torun sahibi olamayacaklarını kabul etmekte zorluk yaşadıklarını gözlemlemişlerdir. Benzer şekilde bu çalışmaya katılan annelerin torun sahibi olmaya dair genel düşüncelerinin ise torun sahibi olamamaya dair üzüntü olduğu görülmüştür. Özellikle araştırmaya katılan annelerden G4 ve G8’in kızları için suni döllemeyi önerdikleri görülmüştür.

İlk zaman aslında üzuldüm sonra toplantıda şey duydum Kıbrıs'ta mı bir yerde dölleme varmış kız ya da erkek isteyebiliyorlarmış o zaman bu çok hoşuma gitmişti. Sonra aman dedim boşver olmasın isterlerse öyle yapsınlar yeter ki mutlu olsunlar dedim. Ya da o da olmazsa hiç umurumda değil. Ben bu bedende oldukça onun yanında olayım isterim. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Açıldıktan sonra tabii bayağı sonra konuşuyoruz. Şey dedim anneciğim çocuk doğurmak için illa bir erkeğe sahip olman gerekmiyor biliyorsun değil mi? Hani döllemeler de var işte Kıbrıs'a gideriz, Yunanistan'a gideriz, suni dölleme olur. Belki çocuk istersin, daha doğrusu ilk şöyle sordum. Hani çocukları gerçekten mi sevmiyorsun yoksa doğal yollarla çocuk sahibi mi olamayacağın için bunu düşünüyorsun demiştim. Hani dedim, diğer türlü de olabilir suni dölleme ile hani? Yok dedi ben dedi çocuk sevmiyorum, ondan sonra tamam dedim. Sadece bu açıdan hani bir anneanne olma şeyi vardı. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında annelerin duyguları çok geniş bir yelpazenin içindedir. LGB öznelerin anneleri ile cinsel yönelimlerini paylaşmaları ile beraber anneler şok, inkâr, reddetme, korku, suçluluk gibi olumsuz duygular yaşayabilecekleri gibi olumsuz bir duygudan ziyade yalnızca LGB öznenin açılma sırasındaki duygusuna, korkusuna da eşlik edebilir. LİSTAG (2019)'ın yayınladığı rehberde de benzer şekilde ailelerin yaşadıkları duyguların çeşitliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu rehberde ebeveynlerin yaşayabildiği olumsuz duyguların dışında bazı ebeveynlerin çocuklarının kendilerine dair farkındalıklarının yüksek

olmasından dolayı sevindikleri, yalnızca çocuklarının ayrımcılığa ve şiddete uğramasından çekindiklerini ifade edenlerin olduğu da belirtilmektedir. Anneler arasındaki duygulara dair bu çeşitliliğin annelerin makbul annelik ideolojisini içselleştirme ve pratik etme deneyimleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Araştırma katılımcılarından G5, G6 ve G8 gebelikten önce dahi çocuğu ile daha ilişkişisel, duygusal bir ilişki geliştirmek istediğini, makbul öğretiler ve kalıplar dışında yeni bir zemin yaratmak istemelerinin sonucu olarak açılma sonrasında şok, inkâr, kayıp hislerini diğer anneler kadar derin yaşamadıkları, destekleyici bir tutum içinde olmaya çalıştıkları görülmektedir.

Kendisi yanıma geldi anne bir şey konuşmak istiyorum dedi. Çok düşündüm, çok araştırdım bunu ancak seninle paylaşabilirim ben kızlardan hoşlanmıyorum ben kendi cinsimden hoşlanıyorum onlara bir şey hissetmiyorum dedi. Tabi ilk duymak nasıl oldu yani şaşırttı. İlk hani soğuk duş etkisi yapıyor sizde. Yani o zaman şunu hissettim aslında bunu duymaya hazırlanmışım içten içe gibi. O verileri belki bilinç altında yorumladım. Bir şeyler var ama kendimce adını koyamadım, kondukmak istemedim daha doğrusu. Onu söylediğinde böyle çok vay neden biz diye düşünmedim açıkçası. Sadece ağlayarak anlattı. Çok mahcup, çok üzülerek anne lütfen beni dışarı atmayın, anne beni şey yapmayın. Çünkü bu tür çocuklar hep dışarı atılmış, ailelerden red görmüş hep onarı okumuş aslında bir sene boyunca hep olumsuz örnekleri okumuş ve böyle bir yalvarmayla konuştuğu için çok üzuldüm. O durum beni çok üzdü. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Anne gelir misin seninle bir şey konuşmak istiyorum dedi. Ben de yanına gittim. Biz odaya girdik sana bir şeyler söyleyeceğim, bir şey anlatacağım. Kızabilirsin ya da ağlayabilirsin dedi. Ama böyle çok tedirgin suratımı inceliyor, ağlamaya çalışıyor. Anlat kızım dedim, dinliyorum ben seni dedim. Benim bir sevgilim var dedi. Olabilir dedim. Ben sana hep söylüyorum yani sevgilin de olabilir, hoşlandığım biri de olabilir diye. "C" benim sevgilim dedi. "C" internetten konuştuğum kız ben lezbiyenim dedi. Ama böyle suratıma bakıp sadece ağlıyor. Olabilir dedim tekrardan. Üzöldün dimi dedi. Hayır üzülmedim dedim. Kızdın dedi. Hayır, kızmadım dedim ama inanmayıp tekrar tekrar soruyor. Yani 5 dakika önceki sen kimsen şu andaki sen de benim için aynı dedim. Öyle bir rahatlama gelecek diye bekledim ama hala böyle bir tedirgin. Ben de ona tekrardan anlatmaya başladım. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Bir gün kızım bana yazdı anne sana kahve ısmarlayayım mı dedi. Çok memnun olurum dedim. Bir yere gittik. Ondan sonra anne sana bir şey söyleyeceğim, bir şey açıklayacağım dedi. Ondan sonra böyle gözleri doldu, elini tuttum dedim ki annecim dedim, emin ol tahmin ediyorum dedim ama dedim sen açıl. Ondan sonra şey dedi bana ben dedi kızlardan hoşlanıyorum dedi. Ağlamaya başladı, gittim sarıldım dedim ki sen dedi bir 10 dakika önce de benim kızımdın. Şu anda benim kızımsın. Şu an senin kalbin, karakterin

her şeyin aynı. Ben dedim her zaman senin yanında olacağım. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

G5, G6 ve G8'in deneyimlerinde de olduğu üzere bazen anneler çocuklarının norm dışı attettikleri davranışlarına dair farkında olmakta ve öznelerin kendilerine açılacağı güne hazırlanabilmektedirler. Bazı anneler için süreç en başta olumsuz duyguların yaşanmasından ziyade öznenin yaşadığı korku ve gizlenmenin azaltılmasına dair eşlik etme şeklinde deneyimlenebilmektedir.

4.2.1.2. Kendini 'Suç'lama

Kadının en önemli görevi olarak görülen annelik görevi kadınlarda büyük bir baskı yaratmakta ve kadınlar yaptıkları tüm eylemleri hatalı olarak görebilmektedir. Geniş bir alan yazına sahip olan annelik çalışmalarının çok azının yetiştirmek, iş sahibi yapmak ve evlenmesini sağlamakla yükümlü olduğu çocuğunun normdışılığı karşısında annelerin deneyimlerini suçluluk ve utanç ekseninde incelendiği görülmüştür (Sutherland, 2010). Bu az sayıda çalışma, annelerin suçluluk ve utanç duygusunu sıklıkla yaşadıklarını göstermektedir. Örneğin 2005 yılında bir üniversitenin eğitim bilimleri fakültesinde okuyan birinci sınıf öğrencilere yapılan bir araştırmada (Meydan Acımış & Tekindal, 2013) katılımcıların büyük kısmı, LGB öznelerin kendilerine açılmaları halinde hayal kırıklığına uğrayacağını ve iyi bir ebeveyn olmadığını düşüneceğini belirtmiştir. Bu kategoride suçluluk kavramının açıklanmasının ardından annelik ile suçluluk/suçla(n)ma kavramlarının nasıl bir arada bu denli sık telaffuz edildiğinin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Sutherland (2010)'a göre suçluluk, yanlış bir eylemde bulunma ihtimali karşısında hissedilen duygular ve cezalandırılma korkusunu içermektedir. Hâkim annelik ideolojisinin dayattığı "makbul annelik" kadınlardan mükemmel olmayı, hata yapmamayı beklemektedir. Mükemmel olmak için çabalayan anneler sürekli olarak bir şeyi yanlış yapma tedirginliği karşısında anneliğini suçlayabilmektedir. Debra ve Mannix (2004)'e göre annelik suçlaması hem kadının kendi anneliğini suçlaması hem de toplumun anneleri suçlaması bakımından çok yaygın

görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden ötürü kadınların çocuklarının sağlığından, davranışlarından sorumlu tutulması kadının kendi davranışı dışında dahi anneliğinin suçlanmasına olanak sağlamaktadır. O halde söylenebilir ki kadınlar için içgüdüsel annelik vurgusu beraberinde kadının suçlanmasını da getirebilmektedir. Ataerkil ideoloji için kadının gebe olduğunu öğrendiği andan çocuğu yetişkin olduktan sonrası da dahil olmak üzere her hareketinin, davranışının incelenmesi kadının kontrol altında tutulması için gereklidir. Örneğin kadın gebe olduktan sonra alkol tüketmesi veya sigara içmesi kadının kötü anne olarak damgalanmasına yol açar. Bebeğe nasıl bakım verdiği, toplum tarafından idealize edilmiş kadınlık ve annelik rollerine uygun olup olmadığı da kadının kontrol edildiği alanlardır. Kadın idealize edilen rolleri ve sorumlulukları yerine getirirse dahi toplum tarafından marjinalize edilmiş bir öznenin annesiye yani özne engelliyse, madde bağımlıysa ya da LGBTİ+ ise anne yeniden suçlanmakta ve dışlanabilmektedir. Phillips ve Ancis (2008) LGB öznelerin ebeveynlerine açıldıklarında ebeveynlerin ilk sorunlarının nedensellik olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda ebeveynlerin pek çoğunun kendi eylemlerinin sonucunda LGB öznelerin cinsel yönelimlerinin heteroseksüel olmadığını düşündüklerini ve endişe duyduklarını belirtmişlerdir (Phillips ve Ancis, 2008). Benzer şekilde araştırmaya katılan annelerin neredeyse tamamının LGB ebeveyni olduğunu öğrendikten sonra öncelikle kendilerini sorguladıkları ve suçladıkları görülmüştür. Armesto ve Weisman (2001)'a göre geleneksel ataerkil toplumda her koşulda suçlanabilecek ve utandırılacak olan anne, LGB ebeveyni olduğunu öğrendiğinde açılan LGB öznenin deneyimini anlamaktan ziyade kendisine dair zihinsel bir düşünme sürecine girmektedir. Bu kendisine dair olan süreçte neyi farklı ve hatalı yaparak norm dışı bir kişi yetiştirdiğini anlamaya çalışmaktadır. Bu araştırma kapsamında annelerin çocuklarının cinsel yöneliminin nedenlerine dair kendi anneliklerini sorgulamaya başlamaları, gebe oldukları ilk andan itibaren tüm süreci gözden geçirmelerine ve kendilerindeki hangi hata ve eksiklikten dolayı olduğuna dair kendilerini sorgulamalarına yol açmaktadır.

Bir kız çocuğu hep öyle hayalimdi ve hep öyle dua ettim içimden. Acaba duayı öyle etmemem mi gerekiyordu?... Sanki hani Allah'ın işine karışılmaz

gibi ne bileyim, niye o kadar istedim falan diye sorguladım kendimi. Yani tabii ki herkes önce sağlıklı olsun diyor ama yani içten içe de sen misin kız çocuk isteyen gibi oldu bilmiyorum. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

LGBTİ+ olmak toplumda “norm dışı yönelime sahip olmak” olarak atfedildiğinden, “normal olmamanın” bir sebebi aranmaktadır. Bu sebebe dair Amerikan Psikoloji Derneği pek çok araştırma yapıldığını; bu araştırmaların hormonal, genetik, sosyo kültürel etkileri incelediğini ancak fikir birliğine varılabilen bir sebep bulunamadığını ifade etmektedir (American Psychological Association, 2008). Benzer şekilde Kaos GL'nin “*Sıkça Sorulan Sorular*” (2022) isimli raporunda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dair çeşitliliğin sebebinin iki yüz yılı aşkın süredir araştırıldığı ancak buna dair bir sebep bildirilemediği ifade edilmektedir. Rapor aynı zamanda heteroseksüelliğin sebebinin araştırılmadığı bir düzende LGBTİ+ olmanın araştırılması, bir sebebe bağlanma çabasının ayrımcı ve eşitsiz bir pratik olduğunu ifade etmektedir. LGBTİ+ olmanın ayrımcılık yaşamamanın temel sebebi olarak görülmesi; LGBTİ+ olmanın yanlış olmak olarak damgalanmasına ve LGBTİ+'ların geçmiş yaşam deneyimlerinde taciz ve tecavüze maruz kalmak ile nitelendirilmesine sebep olmaktadır (Kaos GL Derneği, 2021). Toplumun çok büyük bir kısmı tarafından içselleştirilen tecavüz miti nedeniyle araştırmaya katılan anneler LGB ebeveyni olduklarını öğrendiklerinde “başına bir şey geldi ve ben koruyamadım” korkusu yaşamakta ve kendilerini suçlamaktadır.

Gezi parkında değil de gezi parkı olaylarının olduğu zaman kuğulu parka gitmişti orada dedim başına mı bir şey gelmişti dedim. Hani ondan da korktum. En çok ondan korktum. Yok anne deyince biraz rahatladım ilk inanmadım ama. Sağ olsun biraz anlattı ama pek de fazla bir şey anlatmadı. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Anneliğimi değil de direkt kendimi suçladım. Tabii ki çocuğum bunları yaşarken toplumda kulaktan dolma kirli bir bilgi vardır. Erkek çocuk tecavüze uğrarsa gey olur diye kirli bir bilgi var. Ben tabii ki bu kirli bilgiyi bildiğim için o zamanki benim için kirli bir bilgi değildi bu. Ben o zaman çocuğum böyle bir şeye maruz kaldıysa tacize ya da istismara maruz kaldıysa ben anne olarak neredeydim diye kendimi çok suçladım o dönemde. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Yani acaba ben ihmal mi ettim benlik bir ne var? Hani bir yerde yanlış mı yaptım? Yanlış yaptıysam bunu telafi etme şansım vardı da ben mi görmedim? Telafi edemedim mi? Hani o yetersizlik hissi zaten benim yönetici duyğum yani annemle ilişkimden kaynaklı, çocukluğumdan kaynaklı hem

kıyaslanınca yönetici bir yetersizlik duygunuz oluyor...Dolayısıyla kızımın olan bu sürece de direkt yansıdı yani. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Hayatın her alanına nüfuz etmiş ve her alanda bizleri derinden etkileyen toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler için oluşturduğu ikili cinsiyete ait rol ve davranışların dışındaki tüm kişileri damgalamakta ve baskılamaktadır. Conley (2011)'e göre, normatif toplumsal cinsiyet rollerinin dışında kalan davranış ve tutumlara sahip lezbiyen ve geyler marjinalize edilerek damgalanmaktadır. Mollan (2000)'a göre cinsiyet ifadeleri cinsel yönelime işaret etmemektedir. Dolayısıyla annelerin çocuklarını normatif cinsiyet rollerinden bağımsız yetiştirmesi özünde cinsel yönelim ile ilişkilendirilmemesi gereken bir olgu olması gerekirken kadınların kendi anneliklerini suçlayarak normatifliğin dışında kalan annelik pratiklerini sorguladıkları görülmektedir.

Mesela bana hep mavi şeyler aldıklarında hep reddediyordum. Portakal rengi ve yeşil renk ara renk alıyordum özellikle. Ama bu da ileride karşılaşacağım şeyle ilgili değil aslında hani ileride hayatında bir kadın olacak ama eşit ilişki kursun diyeydi. Yani benim o evlilikle ilgili sorguladığım bir sürü olumsuzluğu üzerinde taşıyıp bi kadına aktarmasın diyeydi o zamanki mantığım 20'li yaşlardaydım biraz idealist yaşlar. Yani dolayısıyla oyuncak tercihim mesela eşimi de etkiliyordum asla silah ve uzantısı şiddet içerin bir oyuncak alınmayacak, hediye de kabul edilmeyecek. İşte ismini seçerken çok düşünmüştük şiddet içermesin, erkeklik vurgusu olmasın işte güç temsili olmasın. Hırpalayan, hırçın, vurucu kırıcı olmayan çünkü köyde yetişmiş çocuklarla bir araya geliyorduk hani onlar sokağın getirdiği güçle daha farklı tepkileri oluyordu. İşte oğlumun öyle olmuyordu. Bu da biraz bana yönelik eleştirilere sebep oluyordu. Çünkü çocukla ilgili bir farklılık, bir eleştiri konusu varsa biliyorsun genellikle aileye, anneye yüklenilir... Benim de bu çok umurumda değildi yani ilk aşamalarda. Sonra yönelimini öğrendiğimde umurumda oldu. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Maskülen giydirdim kızımı. Bu bununla ilgili çok sorguladım ben kendimi. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Kadınlar, çocuktan sorumlu yegâne kişi olarak atanırken aynı zamanda gebelik süreci ve sonrasındaki tüm süreçte her kararı sorgulanan bir konumdadır. Dolayısıyla kadınlar LGB öznelerin kendilerine açılmaları sonrasında gebelik süreçlerini düşünüp bir 'hata' arayabilmektedir. Araştırmaya katılan anneler LGB öznelerin kendilerine açılmalarından sonraki süreçte kendilerinin tüm annelik süreçlerini sorgulamaya başlamaktadırlar.

İlk zaman sorguluyorsun kendini acaba ben hatta hamilelikten itibaren bize hamilelikte falan yanlış mı yaptım? Bir şey mi yanlış bir şey mi yedim içtim diye sorguladım. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Kadınlar çocuklarını yetiştirme şekillerinden çocuklarının yetişkinlik dönemlerinde kim oldukları, neler yaptıkları ve kimi sevdiklerine varana değin sorumlu tutuldukları ve eleştirildiklerinden LGB ebeveyni olduğunu öğrenen annelerde kendi anneliklerini sorgulama alanları çok çeşitlidir. Kadınların kendilerini sorguladıkları bir diğer alan ise anneleri ile birlikte biden fazla kadınla büyümüş LGB öznelerin bir sürü kadın ile büyümesinin sonucunda yönelimlerinin heteroseksüel olmadığını düşünmeleridir.

Üç nesil kadınla beraber yaşadı diye hani anne, anneanne, abla ile onlarla büyüdü diye ben öyle oldu zannettim. (G2; 42 yaş; ilköğretim mezunu; boşanmış; gey annesi)

Annemler erkek çocuğu neden ilgilenmiyorsun, neden hep annesi ilgileniyor? Biraz seninle vakit geçirsin, falan filan diye hep eşime kızıyorlardı, laf söylüyorlardı.(G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

Babası olmayınca çocuk kadınların arasında olursa falan böyle hani böyle inanışlar da var daha çok. Yani baba hayatta olmayınca daha çok kadınlarla yaşayan kadınlarla bir arada olanlar feminen hani o tarz şeyler olur diye biliniyordu. Hani bir de böyle bir düşünce de var yani öğrenilebilen ya ben şey biraz okumaya çalıştım, okudum, rahatsız olabildim, uzaklaştım. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

LGB özneler annelerine açıldıklarında anneler derin bir üzüntü ve korku yaşayabilmekte ve doğrudan kendilerinde hata arayabilmektedirler. Hom (1994) lezbiyen ve gey ebeveyni olan Asya Amerikalı ailelerin deneyimlerine dair yaptığı araştırmada çok çeşitli duygu, his ve tutumlara sahip ebeveynlerin ortak hissettikleri duygunun suçluluk olduğunu ve ailelerin çoğunun kendilerine “neyi yanlış yaptım” sorusunu sordukları sonucuna ulaşmıştır.

4.2.1.3. Zorlu Duygularla (Yalnız) Baş Etmek

Söz konusu çocuklar olduğunda çocuğa bakım veren ilk kişinin anne oluyor olması, çocukla ilgili “sorun” olarak atfedilen herhangi bir durumda annenin

kendisini suçlamasına ve “sorun” olarak nitelenen şeyin sorumluluğunu üstlenmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla eşe, akrabaya açılmak büyük başka bir korku ve suçlanmanın başlaması anlamına gelmektedir. Suçlanabilme riskinin oluyor olması kadınların ilk öğrendikleri anda yaşadıkları duygularını yalnız başına taşımalarına sebep olabilmektedir. Araştırma kapsamında eşlerinin kendilerini suçlayabilme ihtimalinin anlaşılabilmesi amacıyla sorular sorulmuş ve pek çok kadın ilk öğrendiklerinde çeşitli sebeplerle eşlerine açıl(a)madıklarından bahsetmiştir. Kadınlar hem kendilerini suçluyor olmaktan dolayı bir başkasının da kendisini suçlamasından çekinebilmekte; etkili iletişime açık olmayan bir toplum yapısının var oluyor oluşu da duygularını ifade edememesine sebep olabilmektedir. Polat ve Akgün (2010)’e göre eşler arasında duygular ve sorunlar paylaşılamamakta ve dolayısıyla eşler arasında bir yabancılaşma ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak kadınların konuşkan erkeklerin konuşmak yerine iş halleden olarak tanımlanıyor oluşu, kadınların herhangi bir problemi eş ile paylaşmasını zorlaştırmakta; paylaşılabilirdiği takdirde de çoğu zaman paylaşılan olaylar, durumlar eş tarafından yok sayılmaktadır. Dolayısıyla toplumsal inşanın bir gerçeği olarak LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında anneler için yeni öğrendikleri bu bilgiyi eş ile paylaşmaları çoğu zaman kolay olamamaktadır.

Suçlar suçlar tabi. Çocuğa iyi bakamadın da onu tercih etti o tarafa gitti diye suçlar. İşte öğrenmek akıllarına gelmez. Hani araştırmak, öğrenmek akıllarına gelmez. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Suçlayabilirdi çünkü genel olarak kız kardeşleri hani annesi örnek modelleri hep eş ne derse onu yapan tarzda birisi. Ve biraz daha böyle hani ben çocuklarımın yanında yer alan eşimin dediğine de karışabilen tarzda olduğum için suçlayabilir. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

Çoğu zaman kadınlar eşlerinin kendilerini suçlamayacaklarını düşünseler de eşlerinin homofobik, bifobik, transfobik olmalarından, etkili iletişim yerine susmak, öfkelenmek olarak pasif bir davranış geliştirmelerinden ötürü açılmadıklarını ifade etmişlerdir.

Yani tabii ki hani idealinde hani birlikte bir şeyler paylaşmak, sorunları aşmak daha güzel bir şey. Ama genel olarak hani bunu kaldıramayacağını bildiğim için hani babasının kızımı çok sevdiğini biliyorum ama eşim ağırkanlı ve öfke

kontrolü olmayan birisi. O yüzden bilsin istemiyorum. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

Yok öyle bir şey, öyle saçmalık mı var dedi. Konuşmadı sonra. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Eski eşim ile birlikte bir film falan izlediğimizde çıkan eşcinsel ya da trans bireylere karşı dalga geçer, birtakım hakaretlerde bulunurdu. Hatta kızım anlatmıştı: babası üzerinde kırmızı benekleri olan bir böcekle eşcinsel diye dalga geçmişti. O kadar ağırına gitti ki anne dedi bana... Yani sizin anlayacağınız babası tam bir homofobik ve bilmesini istemiyoruz. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

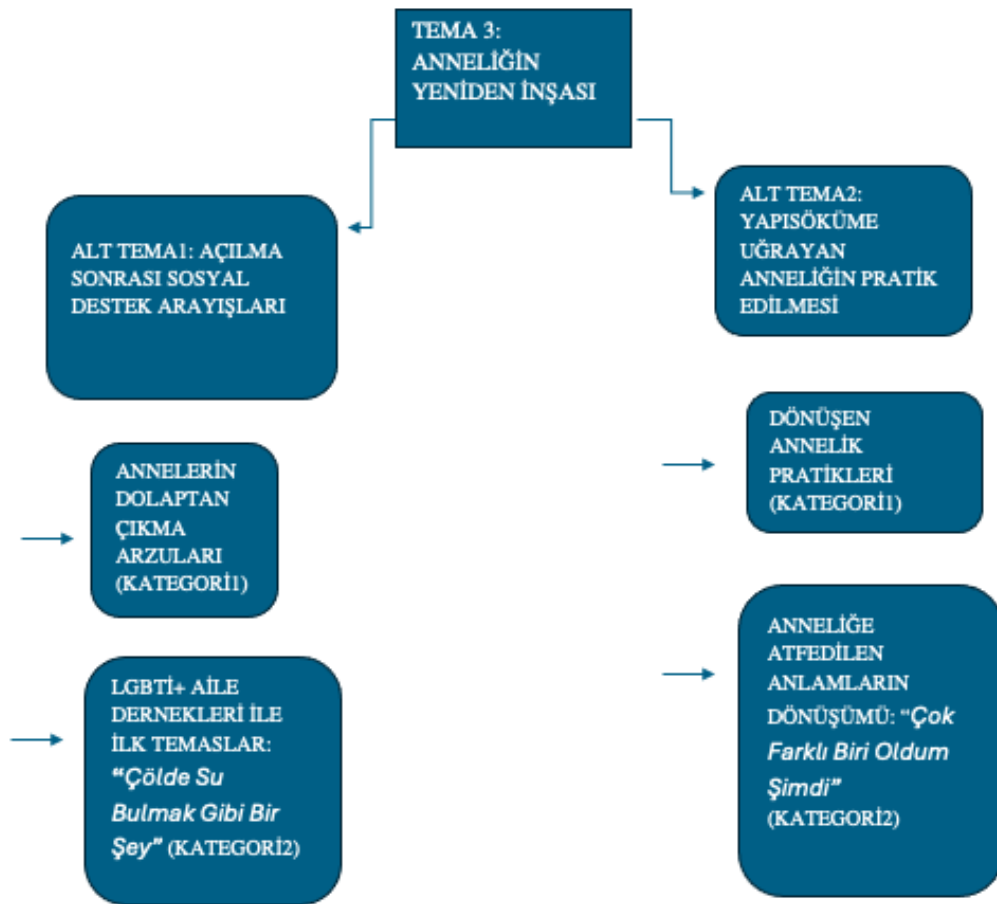
Bu araştırma kapsamında LGB ebeveyni olduğunu öğrenen annelerden yalnızca biri hemen öğrendiği bilgiyi eşi ile paylaşmıştır. Bu oranın bu kadar düşük oluşu, kadınların eşlerinden ve/veya tepkilerinden çekinmelerini ve dolayısıyla sessizleşmelerini beraberinde getirmektedir. Ben-Ari (1995) lezbiyen ve geylerin genelde tek ebeveyne açıldıklarını o ebeveynin ise anne olduğunu ifade ederken bunun şaşırtıcı olmadığını dile getirir. LGB öznelerin ebeveynlerinden yalnızca ya da öncelikle annelerine açılmalarının sebeplerinden bir tanesi otorite figürü, şiddet uygulama ihtimali olabilecek bir kişiye açılmaktan çekinmeleridir. Geleneksel ataerkil yapıda erkeklerin güçlü, savaşçı, duygusal olmayan kişiler olarak toplumsallaşmalarının erkeklerin şiddet failliğini meşrulaştırıyor oluşu annelerden daha az çekinmeye yol açmaktadır. 2013 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarında da üniversitede okuyan kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair daha az ayrımcı tutum ve düşüncede oldukları görülmüştür (Meydan Acımış & Tekindal, 2013). Dolayısıyla kadınların erkeklere oranla cinsel yönelime karşı tutum ve davranışlarında daha az ayrımcı pratikleri olduğu söylenebilir. Bu genelleme, LGB öznelerin açılma sürecinde neden babalara kıyasla annelere daha çok açılabildiklerini anlamada önemlidir. LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonrası pek çok kadının deneyimleri eşe açılmama, açıldığında ise var olan gerçeğin reddedilmesi olarak görülmektedir. O halde denilebilir ki LGB ebeveyni olduğunu öğrenen annelerin yaşadıkları ilk duyguları yönetme ve çocukla olan ilişkiyi yönetme noktasında eşlerin varlığı genellikle söz konusu olamamakta, kadınlar çocukları yetişkin dahi olsa onlarla ilgili herhangi bir konuda her zamanki gibi yegâne sorumlu kişi olarak görülmektedirler.

İkinci tema, LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında kadınların deneyimledikleri ilk tepkiler, duygular ve duyguların bir sonucu olarak da kendini suçlama ve anneliğini sorgulama olarak ifade edilebilmektedir. “Ahlaklı”, “topluma uygun ve faydalı” kişiler yetiştirmekle yükümlü olan anneler yetiştirdikleri kişilerin toplumda norm kabul edilenin dışında bir cinsel yönelime sahip olması dolayısıyla makbul anneliğin dışında bırakılmaktadır. Makbul olanın dışında kalmak kadınlar için şok, inkâr, korku gibi tepkiler vermelerine yol açarken aynı zamanda da kendi anneliklerini suçlamalarına ve sorgulamalarına yol açmaktadır. Kadınlar tüm bu karmaşık duyguların içinde duyguları ile savaşıırken yalnız başlarına kalmakta, eşlerinin varlığından söz edilememektedir. Kadınlar eşlerine açılmadıkça, izole oldukça ve yalnızlaştıkça güvendikleri kişilere açılmayı arzulamaktadırlar. Kadınların kendilerini suçlamayacaklarını düşündükleri kişilere açılmaya dair yani stratejik açılmaya dair istek ve deneyimleri son tema olan üçüncü temada aktarılmıştır.

4.3. ANNELİĞİN YENİDEN İNŞASI

Bu tema, LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonraki süreçte annelerin önce sarsılan, sonra eşe ilk etapta açılmamanın getirdiği yalnızlıkla baş etme yolu arayan ve bu arayış sırasındaki temel motivasyonları yalnızlıklarını gidermek olan annelerin LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekler ile ilişkilenmelerini ve sonrasında yaşanan anneliğe ve kadınlığa atfettikleri anlamlardaki dönüşümleri ele almaktadır. Bu tema, “Açılma Sonrası Sosyal Destek Arayışları” ve ‘Yapısöküme Uğrayan Anneliğin Pratik Edilmesi’ üzerinden 2 alt tema bağlamında ele alınmıştır. Son tema olan bu temanın alt temaları ve kategorileri aşağıdaki şekilde görselleştirilmiştir.

Şekil 4: Anneliğin Yeniden İnşası Tema Haritası

4.3.1. Açılma Sonrası Sosyal Destek Arayışları

Zastrow (2013)'a göre geleneksel cinsiyet rolü kalıpları erkeklerden duyguların bastırılmasını talep etmektedir. Duyguların gösterilmesinin ve konuşulmasının zayıflık olarak adlandırıldığı ve dolayısıyla duygularla yalnızca kadınların ilişkilendirildiği bir kimlik inşasında bu bilgiyle büyüyen kadınlar da erkeklerle duygularını konuşsalar da karşılık bulamayacaklarını bilirler. Kadınlar hem eşleri ile duygularını paylaştıklarında karşılık alamayacaklarını içselleştirmiş hem de "olumsuz" olarak tanımlanan bir bilgi karşısında duygularını paylaştılar dahi daha büyük bir sorun olarak eşin fiziksel, sözel ve/veya psikolojik şiddetine uğrama riskini bilmektedirler. Mutluluk, üzüntü ve öfkenin dışavurumunun cinsiyetlere göre incelenmesini amaçlayan bir araştırmaya (Araz & Akman Direkçi, 2019) göre, kadınların üzüntü ve öfkeyi sözel ve bedensel dil ile

dışavurumu erkeklere oranla daha yüksek iken, erkeklerin üzüntü ve öfkeye dair saldırgan tavırları kadınlara oranla daha yüksektir. Yapılan bu araştırmaya göre erkeklerin “olumsuz” olarak atfedilen duygularını yaşama ve yansıtma biçimleri saldırgan ve tehditkâr olarak ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla kadınlar hem eşleri hem de çocukla olan ilişkileri ilgili sorun olarak görülen herhangi bir durumda sessizliğe mahkûm edilmektedirler. Araştırmaya katılan anneler LGB öznelerin kendilerine açılmasından sonra çok çeşitli duygular yaşayabilseler de yaşadıkları duygulara dair ortak özellikleri öğrendikleri ilk an sessizliğe gömülmeleridir. Söylenebilir ki ilk etapta açılan LGB’lerin karşısında gizlenen annelerin varlığı söz konusu olabilmektedir.

Bu alt tema iki kategori ekseninde ele alınmaktadır. Kategoriler kapsamında LGB ebeveyni olduğunu öğrenen ve sürecin en başında sessizliğe itilen annelerin açılma talepleri ve bu talep ekseninde çevreleri ile paylaştıkça LGBTİ+ ebeveynlerinin kurduğu dernekler ile temaslarını içermektedir.

4.3.1.1. Annelerin Dolaptan Çıkma Arzuları

Toplumsal cinsiyet stereotipleri kadınları ev ile sınırlandıran, işlerini ev ekseninde eşi ve çocuğuyla bağdaştıran cinsiyetçi bir sistemin parçasıdır. Cinsiyetine atfedilen rollerden ötürü pek çok kadın baba evinden eş evine gitmekte ve erkek tahakkümü ile bir ömür geçirmektedir. Ev ile sınırlı yaşamı olan kadınlar için -ki bu kadınlar kamusal alanda da çalışsa birinci öncelikleri her zaman evleri olmalıdır- çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi birinci görevdir. Heteronormatif düzende LGB var oluşa sahip olmak yanlış ve yalnız olmak ile ilişkilendirilebilmekte dolayısıyla annelerin LGB ebeveyni olduklarını öğrendiklerinde kendilerinde hata aramaya başlamasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak annelerin sessizleştiğini ve kimseyle bunu konuşamadıkları ifade edilebilir. 1994 yılında yapılan araştırmada (Hom, 1994) kızı lezbiyen olarak açılan bir annenin bu süreçte kimseyle konuşmadığını ve dünyayla tek başına mücadele etmek zorunda kaldığını ifade etmesi kadınların yaşadıkları baskı ve suçluluğu göstermesi bakımından önemli bir sonuçtur.

Benzer şekilde bu çalışma kapsamında da kızı biseksüel olarak açılan annenin açıldıktan sonra kimseyle bunu konuşmayan, kendisini suçlayan, çocuğunun yöneliminden utanan G12 açılmamayı şu şekilde ifade etmiştir.

En zor tarafı hani mesela kızınız kaçtı, hani kaçtı diyebilirsiniz. Hırsız diyebilirsiniz bence, fakat böyle bir şeyi şey yapamıyorsunuz, paylaşamıyorsunuz kimseye. Bu çok acıklı bir şey ya. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

LGB öznelerin annelerine açılmaları sonrasında annelerin öğrendikleri bu bilgi ile barışmaya başlamaları yaşadıkları deneyimlerle bağlantılıdır. LGB ebeveyni olduğunu öğrenen anneler yaşadıkları ilk şok, korku ve endişe sonrasında bunu çevresiyle paylaşmaya başlayabilmekte, yaşadıkları sessizliği bozmak ve dolaptan çıkmak isteyebilmektedirler. Hom (1994) bazı annelerin dışarıdan herhangi bir destek almamasının ve/veya cinsel yönelimlere dair doğru bilgiyle karşılaşmamasının mutlaka olumsuz sonuçları olacağı anlamına gelmediğini ifade eder. Bu çalışmaya katılan G2 ve G11'de benzer şekilde çocuğu açıldıktan sonra kendisinin de açılmak istediğini ancak şu an için cesaret edemediğini ifade etmiştir.

Kardeşıme söyledim. Başka da kimseye söylemedim. Abim de bilmiyor, ablalarım da bilmiyor, annem de bilmiyor... Bazen açılmak istiyor insan da şey yapamıyor. Güvenemiyor bazen. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Hani ben böyle has Türk insanıyım. Bütün özelliklerini taşıyan. Tamam o zaman bunun şey tarafı insanın içini acıtan tarafı ne olabilir? El alem ne der? Bu benim çok uzun zamandır geçtiğim bir mevzuymuştu. Ben öyle sanmışım. O öğrendiğim bir ay içerisinde çok yüksek derecede değil bunu söylemem lazım. Çünkü o geçirdiğim yani geçmişin aslında orada benim duygu da ne kadar kaldığımı da belirledi. Şimdi ben insanlara ne derim sorusunu 2-3 günü yaşadım. Hatırlıyorum çünkü duşta yaşadım yani. Ama duşta duş alırken yaşadığım o duyguyu hiç unutmuyorum. Böyle bir hani karnınızdan böyle boğazınıza böyle bir sıcaklık yükselir ya benim korktuğumda hissettiğim böyle bir şeydi ya. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

LGB özneler annelerine açıldıklarında kadınlar yaşadıkları ilk ve sonraki duyguları eşleri ile çoğu zaman paylaşmamakta ancak yaşadıkları yoğun duygular ağır geldikçe bir destek arayışına girebilmektedirler. Araştırmaya katılan

annelerin eşlerine ilk şoku atlattıklarında ve biraz daha güçlenmeye başladıklarında açılabilirler görülmüştür.

Eşim yurt dışında yaşıyordu...Oğlum asi ve eskisi gibi değildi. Tekrar bir onu uzmana götürdüm biz niye böyle bir çatışma yaşıyoruz diye. O zaman bana demişti ki siz niye böyle bir ağır yükü tek başınıza yaşıyorsunuz. Babasının da bilmeye hakkı var lütfen onunla paylaşın demişti. Ben hemen çıkar çıkmaz onu aradım...Yalnız başıma olduğum dönemler, yavaş yavaş açılmaya başladığım dönemler. Onu aradım önce bir hüngür hüngür ağladı telefonda. Niye bana söylemedin dedi. Ben destek olurdum niye yalnız hissediyorsun bu konuda dedi. Ve hani çok sorun yaşamadık doğrusu. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Eşim şöyle bir şey yani bir 6 yıl sonra öğrendi bunu. Biz ayrı şehirlerde yaşıyoruz ve onun yaşadığı şehir ile benim yaşadığım şehir arasında illaki farklar var. Ve o abisinin yanında yaşıyor. O yüzden etki altında kalması çok olası bir şey ve kalırdı da. O yüzden doğru zaman bizim güçlenmemizdi. Biz güçlendikçe doğru bilgiyi ona aktardığımız zaman ancak doğru adımlar atılabilirdi. Bilinçsiz ve bilgisiz ona aktarım yaptığımız zaman ikna olmayacaktı ya da farkına varmayacaktı. O yüzden önemli olan onun bilip bilmemesi değil bizim bilgili olmamızdı. Bilgi için biz doğru zamanı bekledik. Bu 6 yıllık süreçte hem ben hem oğlum hem kızım bu konuyla ilgili çok geliştiğimiz ve doğru bilgiye sahip olduğumuz için otomatikman babanın böyle bir kirli bilgisini yok edecek güce sahiptik üçümüzde. O yüzden babanın böyle bir şansı yoktu. Kirli bilgiyi hafızasında tutma şansı yoktu. Doğru bilgiler doğru şekilde aktarıldığı için o da kirli bilgilerin üstünde çok durmadı açıkçası. Tabi ki şu anda onun da net çevreye veya bulunduğu yerde çocuğuyla ilgili ifadesi olmayabilir ama kendisi çocuğuyla ilgili bir problemi yok. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Bazen de kadınlar eşlerine açılacak güveni duysalar, onların tutum ve davranışlarına güvenseler dahi LGB öznelerin babalarından gizleme istekleri nedeniyle eşlerinden gizlemek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum çocuk ve eş arasında sıkışan kadınlar için sessizleşme ve yalnızlaşmayı beraberinde getirebilmektedir. Araştırmaya katılan G8 eşinden bir şeyleri gizlemeye çalışmanın kendisine ne kadar ağır geldiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Artık LİSTAG toplantılarına giriyorum eşim diyordu ki sen ne yapıyorsun devamlı, eskiden böyle toplantıların olmuyordu. Onun dışında psikoloğa gidiyorum işte. Eşimle hesabımız ortak ödemeyi oradan yapıyorum ya bu hani kimdir bu kadın diyordu. Ya diyorum ki işte yok şunu aldım bunu aldım, yok şöyle yaptım. Dedi ki hep aynı kadından mı alıyorsun falan böyle. Bir gün kızım dedim lütfen hani artık zamanı geldi bence dedim çünkü artık tek başına omuzlamaktan çok yoruldu. Ondan sonra o dedi baba senle bir şey konuşacağım diye.(G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Bu kategoride LGB özneler annelerine açıldıklarında kadınların yaşadıkları ilk duygular sonrasında açılma ihtiyaçları ve bunu karşılamaya dair motivasyonları ele alınmıştır. Kaptan (2010)'a göre açılmak yani dolaptan çıkmak aileler için ve özellikle anneler için psikiyatrideki yas süreci ile benzer şekilde işlemekte ve çoğunlukla içlerindeki acıyı derin bir sessizlik ile yaşamaktadırlar. Eşlere açılmanın bu denli zor olduğu bir toplumsal düzlemde kadınlar içlerinde acıyı paylaşmak ve paylaşarak hafifletebilmek amacıyla çevrelerine açılmaya başlayabilmektedirler.

Eşimle paylaşmadım ama güvendiğim arkadaşlarım, dostum dediğim kişilerle paylaştım. Olumsuz bir tepki almadım. O yüzden beni zorlayacak bir durum yaşamadım. Zor bir durumda kalmadım. Ya da açıldığım insanları ben çok iyi seçtim bilemiyorum. Anlayabilecek kapasitede insanlardı. Biraz orada bencillik yapabilirim ya da stratejik düşünmüş olabilirim. (G3; 9 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Yaşadıkları baskılar ve eşlerinden, kök ailelerinden çekinmelerinden ötürü pek çok kadının açılmaya dair deneyimleri stratejik bir şekilde ilerleyebilmekte ve kadınlar yaşadıkları yoğun duygularla bu stratejik seçimler aracılığıyla baş edebilmektedirler.

Şöyle düşündüm ben bunu niye kendi içimde tutuyorum bu çok yanlış dedim. Benim bunları konuşmaya, doğrulamaya ihtiyacım var. O zaman şöyle en yakın arkadaşarımdan değil de bu fikre en yakın olacak kişiyi seçtim. İlk aşamayı stratejik yaptım. İyi ki de öyle yapmışım. Onlar da biz biliyorduk ki zaten ne olacak ki şimdi dediler. Bizim için ne değişebilir dediler. Bu güzel bir açılma başlangıcı oldu. Sonraki aşamada herkesi eve yemeğe davet ediyordum açılıyordum. Böyle sanki özel bir şey hani doğallıkta açılmıyordum yani. Hep böyle sanki onlara etki yaratarak açılmak istiyordum. Hani bir şey paylaşıyorum, derin ve özel bir şey paylaşıyorum sizinle şeyini veriyordum. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Stratejik seçimler yaparak çevrelerine açılmaya başlayan anneler seçimleri dolayısıyla açıldıkları kişiler tarafından suçlanmadıklarını ve utandırılmadıklarını ifade edilmiştir. Açıldıkları kişilerin olumlu tepkileri pek çok anne için destekleyici olup bir başkasına açılma motivasyonu getirmiş olsa da kendi iç dünyalarındaki düşünceler nedeniyle kendisine açılan LGB öznenin cinsel yönelimini olumlayamamasına ve başka bir kişiye açılmamasına da sebep olabilmektedir.

Onlar büyük ihtimalle belki kendi aralarında konuşmuş olabilirler ama bilmiyorum yani ama benimle ilgili herhangi bir şey hani konuşmadık zaten konuşmam da. En küçük kardeşime söyleyeyim mi demiştim kızıma. O da söyle demişti kızım. İkiz gibi hani o benim küçüğümünden çok çok çok iyi anlaşıyor olur yani o ya işte abla üzüldüğün şeye bak dedi. Çünkü onun çocuğu yok. Üzüldüğün şeye bak abla hani bu çok normal bir şey falan ardından ama o hani çocuğu olmadığı için olabilir diye düşünüyorum. Tabii böyle söyleyince o çok üzülüyor da ona söylemiyorum yani. Gerçekten çocuğu olmayan bir insan. Tam olarak anlayamıyor, bir şey başına gelmeyince anlamıyorsun. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

Cisheteroseksüel ataerkil yapının düşünce sistemi içinde lezbiyen, gey, biseksüel olarak açılmak ebeveynler için çocuğunun başına bir şey gelmesi, korunamaması, yeterince iyi ilgilenilmemiş olması ve makbul olmayan bir özneye karşı makbul olmayan bir annelik düşüncesini beraberinde getirmektedir. Cinsel yönelime dair atfedilen anlamlardaki olumsuzluklar, kadınların açıldıklarında yaşayabilecekleri olumsuz tutum ve düşünceye karşı kaygılanmalarına ve açıldıkları kişiyi de olumsuz etkileyebileceklerine dair bir ön inanca sahip olmalarına sebep olabilmektedir.

Kızıma söyledim ama kızım biliyormuş. O zaman çocuğu yeni olmuştu. Emziriyordu. Sütten kesilir diye söylemek istememiştim. Kızım böyle çok beni konuşturmak için çok üstüme geldi. Ben de o anda söyleyince anne ben biliyordum zaten dedi. 1 yıl öncesinden biliyordum dedi. (G2; 42 yaş; ilokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Heteroseksizmin dayatması içine doğmuş ve yaşamlarını sürdürmüş kadınlar cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair yeterli doğru bilgiye sahip olmamalarından ötürü LGB özneler annelerine açıldıklarında anneler korku ve şok yaşayabilmekte; 'başına bir şey gelmiş olma' inancından ötürü yardım arayışına girebilmektedirler. Bu yardım arayışı en başta profesyonel bir destekten ziyade doğru olmayan cevapları da beraberinde getirme riskini taşımaktadır. Kadınlar bu arayış içerisinde mecburen açılmak durumunda kalabilmektedirler.

Eşime söyledikten sonra dayısına söyledim. Bunu bir doktora götürmemiz lazım ama doktor bilmiyoruz, ikimiz de hiçbir şey bilmiyoruz. Dayısı da öğretmen olduğu için ona söyledik. Kızım da o dayısını çok sever. O yüzden paylaşmak istedim. Ve de kızımın eşliğinde. Kızım biliyordu söyleyeceğimi. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Çünkü şeyi de biliyorum kimseye anlatamamanın verdiği baskı da onun için çok kötüydü ve dediğim gibi yeğenim psikolog dedim ki istersen yeğenime söyleyelim biz bu durumu o da bize yardımcı olur. Gidilecek seminer olur, bir şey olur, bir toplantı olur bize bu konuda yardımcı olabilir dedim. Tamam dedi. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Kadınlar toplum içerisinde sürekli olarak yetersiz görülmekte ve çocuklarına dair sorun olarak görülen bir durumla karşı karşıya kaldıklarında suçluluk hissini yoğun bir şekilde yaşayabilmektedirler. 2023 yılında kadınların annelik algılarını araştıran bir araştırmada 30 anne ile görüşülmüş ve bu annelerin %20'sinin anneliğin endişe ve korku uyandıran yönlerine atıf yaptıkları gözlenmiştir (Gökçek & Boyacıoğlu, 2023). Yine benzer şekilde kadınların annelik algılarına dair yapılan başka bir araştırmada kadınların anneliklerinin ilk yıllarında yetersiz hissettikleri ortaya çıkmıştır (Javadifar et al., 2016). Dolayısıyla annelerin yetersiz hissettikleri an yardım bulabilmek amacıyla çevrelerinden bilgili olabilecek bir kişiye açılmak durumunda kalabildikleri ifade edilebilir. Araştırmaya katılan anneler LGB ebeveyni olduklarını öğrendikten sonra doğru bilgiye erişmek; bu konuda hem özne için hem kendisi için destek alabilmek amacıyla çabalamaktadırlar. Bazı anneler LGB özne kendilerine açıldıktan sonrasında LGBTİ+ dernekleri ve LGBTİ+ aile derneklerine de ulaşabilmektedirler. LGB öznenin kendisine açılmasından sonra LGBTİ+ aile derneklerine ulaşabilen aileler kendileri dolaba girmeden ve rızasız açılma olmadan doğru bilgiye erişebilmekte ve açılmaya dair öznenin rızasını alarak süreci yürütebilmektedirler.

Şimdi ben bu süreci kendim yani çocukla götürürken LİSTAG ile tanıştım zaten o dernekleri araştırdım GALADER ile tanıştım. Çevremde yok çünkü ve akıl akıldan üstündür, deneyimler çok önemlidir bunu da bilen biriyim ve onlarla diyaloga girince, takiplerine girince aslında bazı şeyleri daha iyi öğrendim. Mesela çocuğun onayı olmadan kimseye açılmamak gerektiğini, bunun onun bir mahremiyeti olduğunu, ondan izin almadan bunu konuşmanın çok da doğru olmadığı gibi şeyleri çok erken öğrendim. O yüzden hani çevreye açılalım mı açılmayalım mı gibi bir şey çok düşünmedik. O kime istiyorsa, kendisi ihtiyaç duyuyorsa, hayatına giren insanların homofobik olmadığına inanıyorsa söyleyebilir, söyleriz dedik. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Bu kategori LGB öznelerin annelerine açılması sonrası annelerin dolaptan çıkma arzuları esnasında yaşadıkları konuşma-konuşamama ikiliği, açılacak doğru

kişiyi bulma ve açılma süreçlerini içermektedir. Bu alt temanın ikinci kategorisinde LGBTİ+ aile dernekleri ile ilk temas sırasında yaşananlar ele alınacaktır.

4.3.1.2. LGBTİ+ Aile Dernekleri ile İlk Temaslar: “Çölde Su Bulmak Gibi Bir Şey”

Anneler olumlu açılma deneyimleri yaşadıkça ve yalnız olmadıklarını gördükçe güçlenmekte ve içlerindeki suçluluk, korku ve endişe azalmaya başlamaktadır. Tıpkı LGBTİ+'ların açılma sürecindeki üçüncü basamak olan kimlik toleransı aşamasında (Kara, 2021) olduğu gibi anneler kendileri gibi annelerle tanışıp doğru bilgiye eriştikçe LGB öznenin cinsel yöneliminin kabulü aşamasına geçebilmekte; öte yandan olumsuz açılma deneyimleri ile karşılaştıkça bir sonraki aşamaya geçmeleri zorlaşabilmektedir. Dolayısıyla LGB öznelerin annelerine açılmaları sonrasında LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekler ile temaslar annelerin öznenin yönelimini olumlama kolaylaştırıcı etki yaratabilmektedir. Mallon (2000)'a göre LGB öznelerin cinsel yönelimlerini aile üyeleri ile paylaşması genellikle aile krizi olarak deneyimlenmekte ve açılma sonrası süreçte ailenin desteğe ve doğru bilgiye erişmesi gerekmektedir. Bu araştırmaya katılan anneler de LGBTİ+ aile dernekleri ile tanışmalarının desteğe ve doğru bilgiye erişmelerini sağladığını ve yalnız olmadığını fark etmelerinin içlerindeki suçluluk hissi azalttığını ifade etmişlerdir.

Yani bana açıldığı dönemde artık internet vardı. Hani bilgisayarımız da vardı evimizde. Hızla araştırmaya başladım ama bu tam okuma dönemlerime denk geliyor. Yani hem pozitif hem negatif şeyler okuyup hani kendi ölçülerimi kendim oluşturmak istedim. Ama tabii hep elim pozitif şeylere gidiyordu. Bu beni bilgilendirme noktasına getirdi ama yine de içimde bir suçluluk duygusu vardı. Yani hani LGBT+ olmaya hep bir gerekçe arayışına gireriz ya şu olmuştur diye. Bundan tam anlamıyla kurtulamamıştım. Bilgim artmıştı, oğlumla ilişkiyi düzeltmek için ne yapmam gerektiğini biliyordum ama yine de içimde, kalbimde bir sızı vardı. Bu sefer araştırmaya başladım. Xxx hocanın numarasını buldum. İşte Ankara'da düzenli toplanan bir grup olduğunu öğrendim. O zaman iki kişi, üç kişi falan geliyordu toplantıya. Ben gittim ilk toplantıda tamamında ben konuştum. Beni dinlediler ve şeydi hani bizim bu toplantılar biraz entelektüel tartışmalarda olan toplantılardı o zaman. Xxx hocanın da çok katkısı oldu. Benim içimdeki o suçluluk birkaç toplantı sonra pıt diye gitti. Kendiliğinden gitti. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gay annesi)

Toplumdaki yanlış inançlar nedeniyle sapkın ve hasta ilan edilen LGBTİ+'ların anneleri, tüm hayatlarını adadıkları, büyüttükleri çocuklarının cinsel yönelimlerini öğrendiklerinde bunun bir hastalık olduğunu, başına bir şey geldiğini ve/veya bunun tedavi ile 'düzelebileceğini' düşünebilmektedirler. Hem LGBTİ+'ların hem de aile üyelerinin basmakalıp düşünceler ve yanlış inançlar ile yetiştirilmiş olma ihtimali yüksektir (Hammersmith, 1987) ve yanlış bilgilerin dönüşümü için doğru bilgiye erişmek oldukça önemlidir. Doğru bilgiye erişmekle birlikte anneler cinsel yönelimin kaynağını aramayı, bir sebebe bağlamayı, özellikle kendilerinden kaynaklı bir sebebe bağlamayı bırakabilmektedirler.

Baktım bazı aileler var aa dedim yalnız değilmişim. Önceden diyordum neden ben, neden benim çocuğum, neden, niye, Allah'ım hep mi bana veriyorsun, niçin hep böyle diyordum. Ama baktım ki 5-6 aile var daha da çokmuş yani dedim ki yalnız değilmişim. Yalnız olmadığım için dolayı mutlu da oldum. Azcık da olsa, mini minnacık da olsa rahatlamıştım. Tek ben değilmişim, tek benim çocuğum değilmiş o hastalık değilmiş, o yönelimmiş demek. Hani sonuçta hep kendimizde arar dururduk. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Daha çok ebeveynlerin orada olması o suçluluk duygusundan uzaklaştırmıyor da çocuğunuzun kendi beyanı ile uzaklaşıyorsunuz. Hayır benim başıma böyle kötü bir şey gelmedi ve sen kendini bundan dolayı kötü hissetme diye. İşin aslında derinine, mutfağına indiğiniz zaman aslında bunun doğuştan geldiğini, sonradan olunabilecek bir şey olmadığını fark ettiğiniz zaman aslında bir rahatlama geliyor. Sadece ailelerin olması bir rahatlama nedeni değil. Siz bilgilendikçe, daha derin daha derin detay öğrendikçe ve çocuğunuzun beyanı ile ilgili dile getirdiği zaman ancak rahatlayabiliyorsunuz. Ola ki öyle bir şey de yaşanabilir. Yaşandıysa da yaşanabilir de bu çocuğunuzun yönelimini değiştirebilecek bir şey olmadığını da biliyorum. Bunu bilmek de rahatlatıyor insanı. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

LGBTİ+ var oluşların marjinalize edildiği, ayrımcılık pratiklerinin yaygın olduğu cisheteroseksüel ataerkil bir toplumda tıpkı LGBTİ+'ların destek gruplarına erişmemeleri gibi LGB ebeveyni anneler de öznelerin kendilerine açılmasından sonra akran desteği ve profesyonel desteğe erişmekte zorlanabilmektedirler (Hammersmith, 1987). İnternet çağında yaşıyor olunması ve LGB öznelerin açıldıktan sonra annelerine aile dernekleri ile iletişime geçmelerine dair bilgi veriyor olmaları, günümüzde annelerin aile dernekleri ile daha hızlı tanışmasını sağlamaktadır. Aile dernekleri ile hızlıca bir araya gelebilen anneler yaşadıkları

şok, korku, kayıp gibi duyguların altında daha az ezilerek yalnız olmadıklarını, lezbiyen, gey, biseksüel yönelime sahip olmanın yanlış olmadığını ve ortada bir suç olmadığını çok daha hızlı fark edebilmektedirler.

İnternette araştırmaya başlayınca önce LİSTAG çıktı karşıma. Siteyi biraz inceleyince danışma hattını görünce çok mutlu oldum tabii ki. Çölde su bulmak gibi bir şey gibi geldi açıkçası bana. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Benim en büyük şansım Xxx hocaya çabuk gittim ben. Ona gidip o toplantıya katılmayı istedim. Ben oraya çabuk başladım ve çabuk atlattım. Belki oraya gitmesem belki başka olurdu. Bilemiyorum atlatamazdım. Nasıl internette araştırmayı da bilmiyorum. Hani kimseye de bir şey soramıyorum kardeşim erkek. Yani eşime bir şey soramıyorum, televizyonda yok zaten. Oraya gitmek beni çok çabuk toparladı. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

LGB öznelere annelerine açıldıktan sonra annelerin LGBTİ+ aile dernekleri ile tanışmaya başlaması ve derneğe gidip gelmeleri, bir tek kendi başlarına gelen bir şey olduğunu düşündükleri ve kendilerini yalnız hissettikleri anların azalmasına sağlamaktadır. Bu deneyim Bora (2010) tarafından negatif ortaklık olarak tanımlanır ve homojen olmayan bir kimlik olmasına rağmen cinsiyete dayalı baskı ve şiddetin ortaklığına vurgu yapan bir tanımdır. Negatif ortaklık sayesinde anneler için anlaşılma, karşılıklı destek, akran desteği, bilinçlenme, güçlenme bir arada yürür ve anlaşılmadıkları alanlardan anlaşılmaya ve anlamaya başladıkları alanlara dönüşüm başlar (Albayrak, 2019). Her ne kadar birbirinden farklı statüde olurlarsa olsunlar annelerin LGB ebeveyni olduklarını öğrenme deneyimleri üzerinden sahip oldukları negatif ortaklığa dair katılımcının ifadesi şu şekildedir: *“O toplantıya gittim orası bana çok iyi geldi. Hepimize olduğu gibi. Çünkü aynı dert aynı. Çocuklarıyla aynı şeyi yaşayan anneler babalar bir arada.”*

Orada ilk etapta bir temas kurulduğu zaman temas kurulmadan önce sanki yeryüzünde, dünyada, Türkiye Cumhuriyeti'nde tek sizmişsiniz gibi hissediyorsunuz. Ama bu temas kurulduktan sonra sizin gibi bir sürü ailenin mevcut olduğunu, aynı duygularda duygudaş olduğunuzun farkına varıyorsunuz. Yani dünya yıkıldı bir tek ben altında kaldım hissiyatı kayboluyor tabii ki. Ondan sonraki zamanda aynı yolda yürüdüğünüz ailelerin olduğunun farkına varıyorsunuz bu da sizi tabii ki sizi güçlendiriyor, yalnız olmadığınızı hissettiriyor... Yanınızda birilerinin olması, sizin gibi duygudaş insanların olması çok önemli. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Yalnız olmadığımı böyle hani bilinçli annelerin yanında olmak istediğimi, bana iyi geleceğini düşündüm ve ben toplantıya gittim. Toplantıda yaşça benden bayağı büyük hanımefendiler vardı. Kiminin çocuğu yurt dışında üniversite okuyor, kiminin çocuğu yurt dışında evlenmiş, kimisi trans erkek, kimisi trans bayan yani ben bunları görünce ben yalnız olmadığımı fark ettim. (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

İlk benim gibi anneleri orada gördüm ben ya o ilk orada karşılaştım. Yüz yüze toplantılarda gördüm...Böyle çevrede daha çok olduğumuzu gördükçe daha bir güçleniyoruz o zaman. Yalnız olmadığımızı anlıyoruz ve bunu baya bir yaygın bir şey olduğunu da öğrendikçe daha güçlü, her gün daha güçleniyoruz yani. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Anneler bir arada bulundukça, birbirleri ile konuştukça ve paylaştıkça hem yalnızlık duyguları azalmakta hem de profesyonel destek ile cinsel yönelime dair bilgi edindikçe bilginin gücüyle güç bulmaktadırlar. G2 hem akran danışmanlığı hem de profesyonel destek sayesinde hissettiği olumlu değişimi şu şekilde ifade etmektedir:

İlk önce yalnız değilmişim duygusu geliyor, daha sonra zaman ilerledikçe farklı olmadığını, ne biliyim işte tek bizlerden kaynaklanmadığını, yaşam şartları hani yaşam şartları derken nasıl büyüdüğü bir de sarışın olduğu için. Ben bunu okumuştum internetin bir şeyinde. Sarışın mıydı kızıl saçlı olan çocuklarda kız olsun erkek olsun onlarda olur diye okumuştum kim yazdıysa. Bir zaman ona da inandım. Xxx hocaya sordum. Yok dedi öyle bir şey. Mutsuz evliliklerde olur falan diye okumuştum sordum onu da. Orada bir aile vardı biz mutlu bir aileyiz ama bizim çocuğumuz da trans demişti. Yani yalnız olmadığını bilmek, orada konuşabilmek güzel duygular. Hastalık olmadığını bilmek güzel duygular. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Kadınlar ebeveynlerin kurdukları aile dernekleri ve derneklerin toplantıları ile bir arada olmanın getirisi sayesinde duygularını ve düşüncelerini ifade edebilecekleri güvenli bir alana sahip olabilmektedir. Çevrelerine açılmayan, LGB ebeveyni olduklarını öğrendikleri ilk anda duygusu şok, inkâr, korku olan anneler duygularını paylaşamadıkça ve dışarıya karşı gerçek duygularını gizlemek durumunda kaldıkça zorlanabilmektedirler. Alan yazında duyguların düzenlenmesine dair genellikle iki tür stratejinin varlığından söz edilmektedir. Bunlardan ilki yeniden değerlendirme stratejisiyken bir diğeri ise bastırma stratejisidir (Tetik & Cenkseven Önder, 2021). Bastırma stratejisi kişilerin var olan duygularını gizleme, engelleme ve yok saymaya çalışması olarak tanımlanmaktadır (Tetik & Cenkseven Önder, 2021). Aile ve Sosyal Hizmetler

Bakanlığı (2021) duyguların uzun süreli bastırılmasının kişilerde gerilime yol açabileceğini ve bu gerilimin azaltılmasının duyguların dışavurumu ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında annelerin duygularını bastırmak ve yok saymak için mücadele ettikleri düşünüldüğünde yaşadıkları psikolojik gerilimin azaltılabilmesi gerçek duygularını kabul etmeleri ve duygularını dışarı çıkarabilmeleri ile mümkündür. Araştırmaya katılan anneler güvenli duygusal alana sahip olmalarının kendilerinde olumlu değişim yarattığını ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Ben o odada anlattıklarımı hiç kimseye zaten biliyorsun sadece 2-3 kişi biliyor. Ben hiçbirine hiçbir şeyi öyle paylaşmadım. Orada paylaştığım onda birini ben bu paylaştığım kişilere paylaşmadım. İçimden ne geliyorsa hani şöyle diyeyim dilimden döküleni söyledim aman şunu söylemiyim demedim aynı şu an sizinle konuştuğum gibi oldu. O zaman daha üzgündüm hani hiçbir şey bilmiyordum. Oraya gidince herkes yuvarlak oturuyor ve kendinden bahsediyor. Örneğin ben AAA, bilmem ne yaşındayım benim kızım var eşcinsel. Şu zaman öğrendim. Öğrenince şunları hissettim, yaşadım gibi anlatıyorsunuz. Öyle anlatınca geçiyor. Bana sıra geldiğinde hem ağlıyor hem anlatıyordum. O yaş nasıl geldi, o yaşlar nasıl döküldü ve ben nasıl anlattım şaştım ama yapıyormuş. Orada da kaldığı için hani ne sen onları tanıyorsun ne onlar seni tanıyor. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Kendime ait bir alanda hissettim hatta ağlayabildim yani onu söyleyeyim. Çünkü o güne kadar çocuğumun yanında hiç ağlamamaya çalıştım, hiç belli etmemeye çalıştım ama inanılmaz bir iç yorgunluk yaşıyorsunuz çünkü onun adına yani korkunuzu belli etmemeye çalışıyorsunuz, o üzülmesin diye üzüntünüzü belli etmemeye çalışıyorsunuz. Çünkü içinde olduğu hayat çok zor bir hayat olacak bunu biliyorum. Çok kötü bir coğrafyada maalesef yaşaması gerekiyor. İşte öyle bir coğrafya ki yani bırakın bu tarz çocukları kadın olmak bile bu coğrafyada bir eziyet iken bir de böyle yaşamak çok daha büyük bir eziyet olacaktı ve bunların hepsini biliyorum hepsi içimde büyüyor ama hissettirmemek lazım çünkü o bir şekilde geleceğe umutla bakmalı. Bunları hep biriktirmek beni çok şişirdi aslında yani çok doldurmuştu ve o annelerle tanışmak, dernekle tanışmak o yanıyla aslında bana bir terapi gibi de oldu yani öyle söyleyebilirim. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Lezbiyen, gey, biseksüel ebeveynleri birbirinden farklı, çeşitlenen özelliklere sahip olan kadınların çeşitliliklerinin yanı sıra LGB ebeveyni olmalarından ötürü kendilerini suçlamaları, toplum tarafından suçlanmaları ve yalnızca lezbiyen, gey, biseksüel annesi olmalarından ötürü maruz bırakıldıkları baskının ortaklığı olarak deneyimlenmektedir. Bu araştırmaya katılan anneler de negatif ortaklıklarını ifade etmişler ve bu ortaklığın güçlenmelerine olan etkilerinden söz etmişlerdir.

Anneliğimin orada çeşitli annelikleri, davranışları gördüğüm için mesela diyelim ki ben çok baskın bir karakterim ama orada yumuşak karakterli anneleri de görüyorum ve onların da çocuğu gey. Bu anneliğin değiştirdiği bir şey değil. Bunu fiilen görmek iyi geliyordu. Hani farklı farklı annelik biçimlerini görmek iyi geliyor çünkü sen annelik öyle bir mesele ki çocuğun her şeyini etkileyen bir çatı. Ve sen o çatıyı iyi kuramamışsın duygusu veriyor toplum sana. Yani sen de öyle hissediyorsun. Bunun o çatıyla ilgisi yok. Bir sürü çatı var ve o çatılar hep iyi niyetle kurulmuş, güzellikle kurulmuş ve bu ona bağlı bir şey değil. Bunu pratik olarak laboratuvarda öğreniyorsun. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Cetad toplantısında 4 ya da sanırım 5 psikiyatrist var zaten bu konuda uzmanlaşmış onlar yönetiyor, moderatörlüğünü onlar yapıyor. Eski anneler listag kurucuları var. Bir de benim gibi yeni katılanlar vardı... Mesela benim gibi tepki verenler de vardı. Başka tepki veren insanlar da vardı ama payda ortaktı. Payda çocuklardı. Herkes aynı şekilde çocuğu için endişeleniyordu. Yani paydamız çocuklarımızdı. Aslında aynı şeyleri hissedip aynı şeyleri yaşıyoruz. Yani birmiş gibi hissettim. Sanki herkesin hikayesinde ben ve kızım varmış gibi hissettim. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

LGB öznelerin annelerine açılmaları sonrasında anneler geleneksel kalıp yargılarından ötürü kendilerini suçlayabilmekte ve kendilerinde hata arayabilmektedirler. LGB ebeveyni olduklarını öğrenmeleri sonrası bir araya gelen annelerin çeşitli annelik deneyimlerini dinlemeleri kendilerinde suçladıkları, hata olarak niteleyebildikleri şeylerin sonlanabilmesine katkı sunmaktadır. Öte yandan kadınların çeşitlenen deneyimleri dinledikçe deneyimler arasında hiyerarşi kurabildiği de görülmüştür. Örneğin toplantılara katılan ve en zor deneyimin kendisinin deneyimi olduğunu düşünen bir anne deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

İnanın inanın buna çok en acıklı hikâye, hikâye benim hikayemdi. Hani oradaki kadınlar hani maddi olarak çok özür dilerim maddi olarak daha güçlüydüler ve benim yaşadığım hem maddi hem manevi yani çok zorluk yaşayan, hakikaten en acıklı hayat benimkisi bence ve o onlar benim hayatımı duyunca insanlar şok oldu biliyor musunuz? (G7; 50 yaş; lise mezunu; boşanmış; gey annesi)

G7'nin aksine G10 ve G12 ise yaşadıklarının diğer annelerin yaşadıklarına göre daha "hafif" deneyimler olduğunu ve daha zoru olabildiğini görmenin baş etmelerini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

Mesela ben az çok mesela bu açılma konusunda çok öyle aşırı kötü deneyimler yaşamadım. Benden çok çok farklı kötü şeyler yaşayanları gördük işte yani kendimi çok şanslı hissettim. Orada daha farklı kötü şeyler yaşayanları gördükçe kendimi daha şanslı gördüm. Daha iyi hissettim, iyi ki ben öyle değilim dedim yani. Çok çok farklı şeylerle karşılaşıyorsun mesela. Ve ben daha iyiyim diye düşündüm orada. (G10; 59 yaş; ortaokul mezunu; dul; gey annesi)

Biraz online toplantılara katıldım o zaman covid başlamıştı. Onlinea falan katıldım gizli gizli. O işte insanların dertlerini gördükçe trans olanlar var. Yani birçok insanda ciddi sıkıntılar var... Ya ben hani bir açıdan özellikle trans olanlara gerçekten üzülüyorum, çok ciddi sıkıntı yaşıyorlar. Anne baba hani ayrıca üzülüyorum dedim ama bu arada artık bir şey içinde çok üzülmemeye çalışıyorum. İnsanın başına gelince her şeye katlanıyormuş. Ama çok zor bir durum diye düşünüyorum. Çocuk açısından anne baba açısından gerçekten çok zor. Birazcık da olsa kendimi hani bak öyle de olabilirdi o zaman ne yapacaktın gibi teselli ediyorum. Yine de kabul edemedim. Ben hala da içimde yani bir şey, yani yara derinlerde bir yara. (G12; 60 yaş; lise mezunu; evli; biseksüel annesi)

4.3.2. Yapısöküme Uğrayan Anneliğin Pratik Edilmesi

Steinberg karşılıklı destek/dayanışma sürecini, kişilerin yalnızca kendi seslerini duyurdukları yani sadece duygu ve düşüncelerini paylaştıkları bir süreçten ziyade yeni bir sesin var olabileceği bir süreci işaret etmektedir (Tunç, 2013). Buradaki yeni sesin var edilmesi annelerin en başta kaygı ve korku dolu paylaşımlarının, el alem ne der söylemlerinin dışında yeni bir söylem üretmeye başladıkları, özgürleştikleri bir paylaşım/destektir. Bu alt tema iki kategori ekseninde ele alınmaktadır. İlk kategoride öncelikli olarak kadınların anneliklerine yeniden bir bakış değerlendirilmekte; ikinci kategoride ise anneliklerine atfettikleri anlamlardaki değişimlere odaklanmaktadır.

4.3.2.1. Dönüşen Annelik Pratikleri

Geleneksel ataerkil toplum yapısında kız çocukları annelerine “yardım” etmeyi öğrendiği, büyüklerine hayır dememenin erdem olarak görüldüğü bir sosyalizasyon ile büyümektedirler. Dolayısıyla sınır kavramını bilmeden, sürekli kendinden taviz verilmenin öğretildiği bir toplum yapısında anneler de sınır hakkında bilgi sahibi olamayabilmekte ve çocukların her şeyine dahil olabilecekleri hakkını kendilerinde görebilmektedirler. Bunun sebebi ise çocuk ve

çocukluk algısıdır. İkel çağlardan itibaren çocuca ve çocukluğa atfedilen anlamlar çocuğun üzerinde tahakküm kurmak, ebeveynin özellikle babaların çocuklar üzerinde sınırsız söz hakkının olması ile ilişkilendirilmiştir (Karadoğan, 2019). Dolayısıyla tarihsel süreçler boyunca çocukla kurulan ilişkinin hiyerarşik kalıyor oluşu annenin çocuk üzerinde de sınırsız hak sahibi olduğu düşüncesini doğurabilmektedir.

Aslında hani bu süreç karşımızda yetişkin insanların olduğu, sınırlarının olduğu, her şeye müdahale edemeyeceğin, onun saygı, sevgi, ebeveyn olsa da soramayacağın, karışamayacağın, tartışamayacağın şeyler olduğunun farkına vardığın uzun öğrenme süreci aslında. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Annelerin LGB özneler üzerindeki sınırsız gücü zaman içinde de dönüşüme uğrayabilmiş ve LGB özne ile daha yatay ilişkilermelerin olduğu örnekler de kendisini var edebilmiştir. Kişisel sınıra dair yapılan çalışmaların artıyor oluşu kişilerdeki bu bilincin de oluşmasında etkili olabilmektedir. Kişisel sınır üzerine yapılan çalışmalarda kişisel sınır hakkında bilgi sahibi olmanın ve sınırları koruyabilmenin daha güvenli ilişkilerin oluşmasına katkı sunduğu belirtilmektedir (Tabukamu, n.d.). Bu çalışmaya katılan ve aile dernekleri ile ilişkilermiş olan annelerden ikisi örneğin öznelerin sınırı hakkındaki bilgi düzeylerini şu şekilde aktarmışlardır:

Onları çocuk olarak görmüyorum. Onları birey olarak gördüğüm için annecilik yapmıyorum. Aman şunu ye, şunu şöyle vs gibi bir anneliğim yok. Tamamen onları birey olarak görmek ve çocuk olmaktan çıkmaları onlar için daha besleyici, daha iyi geliyor sanırım. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Bu da onun kendi kimliği. Ben onu reddedemezdim ki. Yani ben onu doğurdum diye onu tekeline alamazdım. Ben birçok ailenin hikayesini okuduğumda şey çıkmıştı mesela karşıma benim onunla ilgili hayallerim vardı, hayallerim yıkıldı diye. Benim hiçbir zaman kızımın evliliğiyle ilgili bir hayalim olmadı ya da kızımın erkek arkadaşıyla ilgili hayalim olmadı. Onun hayatı seçtiği yolda sadece onu destekleyeceğim diye düşündüm. O yüzden ters bir tepki vermedim ya da ne bileyim şok olmadım. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Susan Forward *Zor Bir Ailede Büyümek* adlı kitabında çeşitli toksik ebeveynlerden bahsetmektedir. Forward'a göre, sevginin koşullu sunulması toksik ebeveyn yaklaşımlarından birini oluşturmaktadır. Sevginin koşullu olduğu

ebeveyn-çocuk ilişkisinde sevginin sunulması belirlenen koşulların gerçekleşmesi ile ilişkilendirilir (Forward & Buck, 2011). Araştırmaya katılan annelerden bazıları da geleneksel aile yapısı içerisinde var olan düzeni sorgulamadıkları ve dolayısıyla öğrendikleri sevgi biçimini sürdürdükleri; LGB öznelerin kendilerine açılması sonrasında yaşadıkları dönüşümlerle koşullu sevginin farkına vardıklarını ifade etmişlerdir.

Biz ebeveynler biraz şartlı seviyoruz çocuklarımızı. Yani şöyle olursan, böyle olursan gibi. Hep bir şey yüklüyoruz ve bu gerçek sevgiden bizi alıkoyan bir şey aslında. Hani birini yeterince tanırsan ancak gerçekten sevgini geliştirme şansın olur. Bu süreç aslında birbirimizi tanıma sürecine getirdi bizi. Benim heteroseksüel bir çocuğum olsaydı bu kadar tanır ve farkında olur muydum? Hala çatıştığımız ve doğru bulmadığım şeyler oluyor elbette. Ama bu ilişkimizin özünü kaybettiğimiz bir şeye dönüşmüyor. Ben her şeyimi onla paylaşabilirim. Her şeyi algılar mesela bir ilişkide yaşadığım sıkıntıları yani ben bunu heteroseksüel çocuğum olsa bu kadar açıklıkla paylaşabilir miydim bundan kuşkuluyum. Benim evladıma karşı olan sevgimi aslında farkındalıkla arttırdığını düşünüyorum. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Ben koşulsuz sevmeyi öğrendim. Bu sadece çocuğunuzla ilgili değil, çocuğunuzdan dolayı çevrenizdeki birçok şeyi de koşulsuz sevmeyi öğreniyorsunuz aslında onlarla bağlantılı. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Yani annelik hani gerçek anlamda koşulsuz bir sevgi. Ben onu çok çok çok derinden biliyorum artık. Yani her haliyle her koşulda içimde kocaman bir sevgi var yani. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Anneler koşulsuz sevgiyi öğrendikçe ve yaşamlarına entegre etmeye başladıkça; çocukları ile kendi aralarındaki ilişkilerin geliştiğini, birlikte daha fazla vakit geçirmeye başladıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Anne-çocuk arasında gerçeklerin biliniyor oluşu yabancılaşma hissini azalttığı ve birlikte geçirilen süreyi arttırdığı düşünülmektedir.

Sanki daha gelir konuşur, bana bir şeyler yani ne biliyim mutfakta yardım eder, temizliğe yardım eder, çamaşır asmaya yardım eder. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Önceden biz kızımınla çok vakit geçiremiyorduk, bir şeyler paylaşamıyorduk. Ben problemliyim işte ben vicdan olarak çok şeydim. Hatta ben bunun için tedavi falan bile gördüm. Yani ben şöyle kızıma yeteri kadar vakit ayıramadım. Kızım bebekken hep çalışmak zorundaydım, hep kendimi suçladım hep kendimi suçladım ama işte öğrendikten sonra hayır hayır sorun

bende değilmiş yani kızımın içine bir duygu varmış. Bana bunu söyleyemiyormuş, içten içe yaşıyormuş. Zorbalık görüyormuş ve bunu bana anlattı ve artık çok mutluyuz, beraberiz, el eleyiz. Yani daha iyi hissettim. Daha doğrusu öğrendikten sonra daha güçlü hissettim. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Koşulsuz sevginin inşa edilmeye başlanması ve birlikte geçirilen sürenin artışı gerçek duyguları ve düşünceleri paylaşabilmeyi de beraberinde getirebilmektedir. Araştırmaya katılan anneler kendi deneyimlerinde çocuklarıyla olan ilişkilerinin cinsel yönelimlerini öğrendikten sonra ve akran desteği almaya başladıkları süre sonrasında çocuklarıyla gerçekleri konuşabildikleri, birbirlerinden sır saklamadıkları ve şeffaf bir ilişkinin başladığını ifade ettikleri görülmüştür.

Valla ben sanki evin içinde pek fazla konuşmuyorum dışarda konuşuyorum. Bana evde konuşmayan birisiydim öyle diyorlardı. Dışarda gevezeydim. Ama bu aralar tabi ki kaç senedir evde daha fazla konuşuyorum. Çocuklarımla falan konuşuyorum artık. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Ya aslında şey benim çocuğumla ilgili herhangi bir problemimiz yoktu ama tabi ki yönelimini öğrendikten sonra daha netiz daha güvenilir bir ilişkimiz var. Yani o en azından çok daha rahat. Benim çok anlayışla ve çok böyle yadırgamayacak bir gözle bakacağımı bildiği için o çok rahat... En azından %90 paylaşımlarımız net yani. Benim de aynı şekilde. Ben de aynı şekilde paylaştığım şeyin çocuğumla ilgili yadırganmayacağını, kınamayacağını çok farkındayım. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Kızım bana sevgilisini, aşkını anlatıyordu. Çok hoşuma gidiyordu. Yani karşıdaki kişi çok önemli değildi benim için, benim için kızımın duyguları çok önemliydi. O kadar heyecanla anlatıyordu ki bunu böyle hoşuma gidiyordu. (G6; 53 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Bu kategoride kadınların annelik deneyimlerinde ne tür değişimler yaşadıkları, LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonraki süreçte toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliğine dair bilgilerin artması, dayanışabildikleri negatif ortaklıkların oluyor oluşu makbul kılınan anneliğe karşı özgürleştirici bir anneliğin inşasını göstermektedir. Bu alt temanın son kategorisinde ise LGB öznelerin annelerine açılmalarından önceki ve sonraki dönemde annelerin anneliğe atfedilen anlamlarına dair bakış açılarına göre değerlendirmelerini içerecektir.

4.3.2.2. Anneliğe Atfedilen Anlamların Dönüşümü: “Çok Farklı Biri Oldum Şimdi”

LGB özneler annelerine açıldıktan sonra anneler kayıp hissi yaşamakta; çocuğu yetiştirdiği, heteroseksüel varsaydığı ve evlenmesini, çocuk sahibi olmasını hayal ettiği dönemlere geldiğinde ise çocuğu için yas tutmakta ve sonraki süreçte yeni bir sosyal inşanın mümkün olması ile birlikte yaşantılarında ve anneliğe bakış açılarında dönüşümler yaşamalarını sağlamıştır. Hem kendi hayatlarındaki geleneksel sıkışmış bir cinsiyete hapsolmaları hem de anneliğin gelenekselliğine karşı bir sorgulama ile kadınlık ve annelik deneyimlerinde özgürleştikleri görülmüştür. Bu özgürleşmeyi G10 dikey ilişkilenden yatay ilişkileneğe geçiş ile başladığını *“Sanki ilk zamanlar kendimize öğretmen gibi buyururken aslında biz öğrenciymişiz. Bunu öğrendim. Yani öğrenci gibi hissettim kendimi mesela öğrendim. Çok şey öğrendim. Ben çok farklı biri oldum. Daha böyle açıldım, kafa yani düşüncelerim bakışım değişti. Dediğim gibi çok farklı biri oldum yani şimdi”* şeklinde ifade etmiştir. Nitekim annelerin ifadelerinden anlaşılan anneliğe affettikleri anlamlardaki değişimler ve tüm sorgulamalar geleneksel bakış açısının kendilerini bilgisiz kıldığı ve özgürleşmenin bilmek ile mümkün olduğunu düşündürmüştür. Anneler bilginin gücüne dair affettikleri anlamlardaki dönüşümleri nasıl etkilediğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Vallahi cahiliye dönemiydi herhalde o dönemim yani. Bu dönemim de bilgelik dönemi diyorum ben yani yeniden öğreniyorum. Önceki dönem tüm olgunluklarımı ve olgun olduğumu düşündüklerimi düşününce biraz cahilmişim. Yani bir cahillik varmış orayı ben biraz cahiliye dönemim diyebilirim. Ama bu dönemimi de bilgelik dönemi diyorum çünkü yeniden öğreniyorum. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Valla öğrendikten sonrası özgürleşmek, sosyalleşmek daha çok öğrenmek. Yani mesela bir başkası gelse bana ben geyim, lezbiyenim tek sana söylemek istiyorum diye konuşsa ben de olumlu şekilde cevap veririm. Bilinçli şekilde. Çok fazla kafaya girmiyor ama en azından tepkim kötü olmaz, güzel karşılarım, tepkimi güzel veririm. (G2; 42 yaş; ilkokul mezunu; boşanmış; gey annesi)

Bir bebeğe bakım verilmesi, yetiştirilmesi, bebekle kurulan bağın şekli nesilden nesile aktarıldığı ifade edilmektedir (İstikbal, 2020). Kız çocuklarının küçük yaştan itibaren annelerinin yaptığı tüm işleri taklit etmeye başlaması oynadıkları oyun yoluyla içselleştirilmeye başlamakta ve aslında annenin kadınlık ve annelik deneyimi kız çocuğu için ilerideki bürüneceği kişiliği oluşturmaktadır. Dolayısıyla

anneliği annesinden öğrenen ve oynadığı oyuncak bebeğe bakım vermekle başlayan kız çocuğu ileride sorgusuz sualsiz çocuk sahibi olduğunda öğrendiği anneliği sürdürebilmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen annelerden G3 anneliği nesilden nesile nasıl öğrendiğini ve yaşadığı süreç sonrasında anneliğinin nasıl özgürleştiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Çocuğumun yönelimini bilmediğim zamanki süreci sorguladığımda toplum, el alemin öğrettiği annelik, ikinci döneme geçtiğimiz zaman benim hissettiğim, istediğim ve yaşadığım bir annelik. Yani önceki başkalarının öğrettiği annelik şimdi kendimin yaşadığı, deneyimlediği ve doğru olan annelik bana göre. (G3; 39 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

G3'ün bahsettiği gibi annelik kendi annesinden, çevresinde gördüğü kadınların anneliğinden ve toplumda gördüğü ve duyduğu genel anneliğe dair olan geleneksel makbul kabul edilen anneliği kendi annelik deneyimlerinde doğrudan uyguladığını; LGB öznenin kendisine açılması sonrasında ise yaşadığı sosyal ve bireysel değişimler ve sorgulamalar sayesinde anneliğinin hissettiği bir şey olduğu ifadesi ve hissettiği, deneyimlediği anneliği doğru olarak gördüğü ifadesi oldukça önemlidir. Araştırmaya katılan annelerin pek çoğunun deneyimi nesilden nesile aktarılmış ve sorgulanmadan sürdürülmüş kalıp yargıları, davranışları içerdiğini göstermiştir. Anneler kalıp yargıları sorguladıkça ve geleneksel yaklaşımdan uzaklaştıkça, anneliği fiziksel bakım vermekten duygusal bakım verme şeklinde dönüştürdükçe özgürleştiklerini ifade ettikleri görülmüştür.

Gey olduğunu öğrendikten ve bir kriz sürecini geçirdikten sonraki dönem çok daha özgür hissettiren bir şey oldu. Beni daha çok onunla kurduğum sevgi ve birliktelik, o güçlü bağ ilgilendiriyor. O güçlü bağda bağımlılık değil belki daha öncesi için böyle söylenebilir ama şimdi daha özgürleştirici, daha bağımsız anneliğimi de daha bağımsızlaştıran, beni de anneliği yeniden tanımlatan, daha özgür hissettiren yani böyle yeni bir bağ daha güçlü bir bağ kurduğumu hissediyorum. En azından benim duygu dünyamda öyle. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

LGB öznelere annelerine açıldıktan sonra anneler ilk açılmanın etkisiyle yaşayabildikleri çeşitli duyguların yanı sıra el alem ne der korkusu içine girebilmekte ve el alem korkusu nedeniyle gizlenmeye mecbur kalabilmektedirler. Ancak dayanışmanın başlaması ve yönelimlerini olumlu olmaya başlamaları ile birlikte yaşadıkları korku el alem ne der sorusundan yetişkin kişiler olsalar dahi

çocuğumun başına bir şey gelir mi sorusuna evrildiği görülmüştür. Annelerin bu dönüşüm yolculuklarında yaşadıkları kaygılar da bu bağlamda dönüşüme uğrayabilmektedir. Kaygının dönüşmesi ve LGB'lere karşı şiddet riskinin var olabilme ihtimali ile annelerin zihinlerinde kaygı yaratmaya başlayabilmekte, koruma güdüsünde artışı beraberinde getirebilmektedir.

Bu kadar koruyucu değildim. Daha fazla koruyucu refleksim gelişti ve ben belki de bu zorluktan kaynaklı olabilir bu. Biraz daha bir de şey daha naiftim, biraz daha savaştı oldum aslında. Yani tırnaklarımı çıkartmam gerektiğini anladım. Çünkü gittiğim her yerde çocuğuma dönük bir şeyin olabileceği şeyiyle hep gardımı alarak gidiyorum. Çünkü bunları yaşıyoruz hayat içerisinde orada söylenmiş, kırıcı bir lafı onarmak ile meşgul oluyorum. Kendim ne kadar zorlansam da onun için bu işi basitleştirmeye çalışıyorum. (G5; 51 yaş; lisans mezunu; evli; gey annesi)

Araştırmaya katılan bazı anneler LGB ebeveyni olduklarını öğrendikleri ve yaşadıkları tüm süreci gözden geçirdiklerinde anneliklerinin LGB ebeveyni olduklarını bilmeden öncesine göre daha fazla duygularını yoğun yaşamaya başladıklarını, duygularının daha farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin G4 duygularının yoğunlaşmasını şu şekilde tarif etmiştir:

Önceden de duygusaldım aslında ama ilk dönem için de duygusal anneydim. Ama bunu öğrendikten sonra daha duygusal oldum. Gözünün içine bakıyorum hep. Hani ben mutlu oldukça kabul edince daha mutlu oldu. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Araştırma kapsamında görüşülen annelerin yalnızca ikisi LGB öznelerin kendilerine açılma öncesi ve sonrası dönemi düşündüğünde anneliklerine affettikleri anlamlarda değişim olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer annelerin anlatılarında daha geleneksel olan, hiyerarşik ilişkilenen, otorite figürü oldukları kısımların törpülediği gözlemlenirken yalnızca iki anne süreç öncesi ve sonrası olarak kavramsal ve anlamsal bir farklılıktan söz edemediğini ifade etmiştir. G11'in anlam değişikliği yaşamaması, en baştan itibaren geleneksel kalıp yargılarının dışında bir annelik geliştirme çabası içinde olması ile karşılıklı ilişki içerisindedir. G11'in "*annem gibi bir anne olmayacağım*" söylemi üzerinden bir annelik inşa etmesi ve kendi annelik pratiğini fiziksel bakım dışında duygusal bakımla ilişkilendirmesinin süreç öncesi ve sonrası arasında bir anlam farklılık

yaşamamasına sebep olduğu düşünülmektedir. G9 ise kendi annesinden anneliği “öğrenmediği”nden anneliği bilen biri olmadığına yaptığı vurgu, anneliğin pratik edilen bir kimlikten ziyade öğrenilmiş bir kimlik olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Dolayısıyla anneliğin öğrenilmiş bir olgu olarak atfetmek, anneliğin dönüşümünü görünmez kılmaktadır.

Benim için anneliğin açılmayla değişecek bir durumu yok... Ben hiç öyle hizmet eden biri olmadım. Yani hani kendini çocuğu için parçalayan falan hiç öyle biri olmadım. Yani bunu artık üzülerek mi söyleyeyim hayatımda gerçekten ben çocuğu için yaşayan biri değilim. Çünkü ben çocuğum için yaşarsam ona faydalı olamam ki yani öldürürüm onu öyle değil mi? Çünkü önce kendimi öldürmüş olduğum için. Çünkü ben mutluyum ben iyiysem benim çocuğum da iyi. O yüzden hani öyle yıkayım, paklayayım işte öyle illa sıcak yemek koyayım falan. Ben zaten sürekli çalışan bir insandım. Kızım da buna uyum sağladı. Ben de kızıma uyum sağladım. Yani bu aslında bir denge kurma hali ama onu o dengeyi maddi kuramıyorsunuz ki. Bunu yaşayarak öğreniyorsunuz. Ya burada yanlış yapmışım. Hadi o dersi alıyorsunuz ve onu bir daha yapmamaya çalışıyorsunuz. (G11; 50 yaş; lisans mezunu; boşanmış; lezbiyen annesi)

Hani ben çok anneliği de bilen biri değilim. Dediğim gibi bana kendime göre yine genç bir anne oldum. Ben elimden geldiği kadar hani kitaplar okudum. Ama olabildiği kadar bir annelik yaptım hani? Sonrasında da hani gey olması bende kendimle alakalı şeyler dışında ona karşı onu böyle çok koruyucu, kapsayıcı bir şey olmam yani. Çünkü o çok hani o anlamda yine şanslıyım. Kendi ayakları üzerinde durabilen bir insan. Orada da çok değişmedi anneliğim hani o anlamda böyle? Yani kendi özelimde çok ayırt edemiyorum, edecek durumum yok. Ben her halükârda o zaman da onu çok seviyordum. O zaman da yaşının gerektirdiği şeyleri yapıyordum. Yani bakımıydı, osuydu, buydu eğitimiydi. Sonra zaten kendisi büyüdü, şimdi yurtdışında yani ben yine aynı anneyim, yani sadece kabul aşamasında kendimle ilgili olan kısmı çalıştım. Kendimle ilgili olan kısımları halletmeye çalıştım. Onun dışında çocuğum yine aynı çocuk yani ben öyle anlatayım. (G9; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Kadınların anneliklerine dair bakış açılarında bir değişiklik olsun ya da olmasın annelerin genel olarak süreç içinde uzun bir yolculuk yaptıkları ve bir kısmının aile dernekleri sonrasında bu derneklerde gönüllü çalışmalarda yer almaya devam ettiği, aktivizm yapmaya istekli oldukları ve dayanışmanın parçası olmanın güçlenmenin kendisi olduğunu hissettikleri söylenebilir. Annelerin tüm yaşadıkları bu süreç göz önüne alındığında şu an ifade ettikleri her koşulda öznelerin yanında olan, onları destekleyen ve koşulsuz seven ebeveyn olma süreçleri diğer

ebeveynlere destek olma konusunda kendilerini motive etmiş ve kendilerini derneklerin bir parçası olarak görmelerini sağlamıştır.

Koşulsuz onun yanında olurum. Tartışmamı da ederim ama her koşulda arkasında olur, onun için dünyayı yakarım. (G4; 61 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Ben artık ilk rolüme döndüm. Kadınlık rolüme. Anne olmadan önce kadındım. Kadınlık rolüme döndüğüm için hani anne olduktan sonra kadınlık ikinci plandaydı ama şimdi ben annelik görevimi tamamladığım için ben kadınıyım. Bir bireyim o yönde ilerliyorum. İyi bir LGBTİ+ aktivistiyim diyebilirim. (G3; 49 yaş; lise mezunu; evli; gey annesi)

Oryantasyona katılıyorum ama bir annemiz var, o beni arıyor işte böyle dertleşmek için gibi... Oryantasyona katılmamı istediler. Ben de katıldım. Umarım faydalı olabilirim yani mesela örneğin yarın şey yapacağız. Ben çok hevesleniyorum. Yarın böyle boncuklar, inciler, kolyeler falan yapacağız. LİSTAG derneğinde satılması için. Mesela derneğimize gelir olsun diye kızımınla beraber gideceğim örneğin oraya. (G8; 37 yaş; lise mezunu; evli; lezbiyen annesi)

Hani ben hemen bir şeye girdim daha bunun için ne yapabilirim ne yapabilirim bu grubu nasıl çoğaltabiliriz diye. Hemen bir danışma hattı edinmemiz lazım. Kendi özel numaramı veriyordum her yere. Önce bir telefon edinmemiştik. Böyle böyle çoğaldı. Hani şu an Ankara'daki en eski ebeveyn benim. (G1; 56 yaş; lisans mezunu; boşanmış; gey annesi)

Kadınların güçlenme pratikleri incelendiğinde yaşadıkları tüm sıkıntı, üzüntü, korku sonrası bulabildikleri dayanışmanın kendilerinde bıraktıkları olumlu izi bir başkası içinde sürdürülebilir olması ile karşılaşılmaktadır. Örneğin Albayrak (2019) *Feminist Sosyal Çalışma Perspektifiyle Çocuğun Uyuşturucu Madde Bağımlılığında Hakim Annelik İdeolojisine Karşı Annelik Pratiği Anlatıları* isimli doktora tezinde annelerin Nar-Anon aracılığı ile çocuğu madde bağımlısı olan diğer anneler ile bir araya gelmeleri ve buradaki bir arada olma halinin, dayanışmanın kendilerini güçlendirmesi ve bir annenin sonrasında kendisinin yaşadıklarını başka birinin yaşamaması için mücadele edeceğini ifade etmesi dayanışmanın sürdürülebilirliğinde kadınların yaşam deneyimleri ve deneyimlerini bir başkasının yaşamaması için dert edinmeleri önemli bir benzerliktir.

Son temada ele alındığı gibi, annelerin açılma arzularının karşılık bulduğu ve açıldıkça rahatlamaya, hafiflemeye başladıkları bir süreci beraberinde getirmiştir. Kadınlar açıldıkça ve açılma deneyimleri olumlu sonuçlandıkça kendilerine yönelik suçlama ve sorgulamaları azalmaya başlamaktadır. Bu olumlu işlemeye başlayan süreci aile dernekleri ile tanışmak izlemekte ve aile derneklerinin varlığı annelerin yalnız olmadığı ve kendilerinde hata olmadığını öğrenme sürecini beraberinde getirerek kadınları özgür kılmaya başlamaktadır. Kadınlar özgürleştikçe anneliğe atfettikleri makbul anne tanımının dışına çıkmakta ve daha eşitlikçi, koşulsuz sevginin inşa edilebildiği yeni bir ilişki geliştirmektedir. Kadınların kurum olan annelikten ziyade annelik pratiğini deneyimleyebildikleri bu süreç kadınların bir diğer kadının elinden tutma çabası içine girdiğini ve dayanışmanın, aktivizmin kendilerine güç verdiğini göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Bu araştırma kapsamında lezbiyen, gey, biseksüel ebeveyni olan makbul anneliğin dışına itilmiş kadınların annelik deneyimlerine odaklanılmış; yaşadıkları baskılar, utandırılmalar, suçlamalar ve açılma pratikleri ile baş etme mekanizmaları üzerine derinlemesine görüşmeler yapılarak nitel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma, feminist sosyal hizmet yaklaşımının teorik çerçevesine yaslanmaktadır.

Araştırma dört soru üzerinden ilerlemektedir. İlk olarak kadınların annelik deneyimlerinin nasıl inşa edildiğini keşfetmek üzere kadınların kendi anneleri ile ilgili deneyimleri ve evlenme ve çocuk sahibi olmaya dair yaşam süreçlerini öğrenmek amaçlanmıştır. İkinci olarak LGB öznelerin annelerine açıldıktan sonra annelerin neler hissettikleri, neler deneyimlediklerini anlamak amaçlanmıştır. Üçüncü soru, kadınların LGB öznelerin yönelimlerine dair açılmaya dair ihtiyaçları, kime açılacaklarını nasıl belirledikleri ve açılma sonrası hane üyesi ve arkadaşlar/yakın çevre ile olan ilişkinin incelenmesini kapsamaktadır. Son soruda ise kadınların açılma sonrası ve LGBTİ+ ebeveyni aile dernekleri ile ilişkilenecekleri sonrası annelik deneyimlerinde ve anneliğe attıkları anlamlardaki değişimlere odaklanılmıştır.

Araştırma kapsamında 12 kadın ile görüşülmüş; görüşmeler ortalama 1.5 saat sürmüştür. İlk olarak Word üzerinden ilk kodlar oluşturulmuş ve ilk kodlar potansiyel temalar altında toplanmıştır. İkinci aşamada, MAXQDA programı üzerinden temaların kodlanmış veri içerikleriyle uyumu kontrol edilerek tematik harita oluşturulmuş; her bir tema açık şekilde tanımlanarak ve sadeleştirilerek veri içeriği son kez analiz edilmiştir. Bulguların analizi sürecinde toplam 12 kategori belirlenmiş, belirlenen 12 kategori, 5 alt temanın içinde 3 ana temanın altında birleşmiştir. Bu üç ana tema şu şekilde oluşturulmuştur: (1) Anneden Çocuğa

Miras: Makbul Annelik, (2) Makbul Anneliğin Sarsılışı, (3) Anneliğin Yeniden İnşası. Bu temalardan birincisi; araştırmanın birinci sorusuna, temalardan ikincisi; araştırmanın ikinci sorusuna ve temalardan sonuncusu ise; araştırmanın üçüncü ve dördüncü sorusuna dair bulguları içererek sorulara yanıt vermektedir.

Araştırmanın ilk sorusu, kadınların annelik algısının gelişmesine katkı sunan makbul anneliğin toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini anlamaya yönelik katılımcıların kendi anneleri ile ilişkisi ve cisheteroseksist ataerkil aile yapısında evlilik ve çocuk sahibi olma deneyimleri toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Kadınların kendi anneleri olan ilişkisinde anneliğin kendi yaşamının feda edildiği, benliğin eşe, çocuğa, akrabalara adanmasını gerektiren bir kimlik olduğu ve adanmanın doğal sonucu olarak da sevgi biçiminin hizmet etmek ile özdeşleştiği görülmektedir. Katılımcılardan biri annesinin birlikte yaşadığı erkeğin eşine bakım vermesini anlatırken *“babamın ilk eşi de yatalak bir kadıncağızmış”* şeklinde tarif ederek kadının bakım emeğinin sömürülmesi ile psikolojik şiddet arasındaki yordayıcılığın boyutuna işaret etmiştir.

Yaşamlarını feda etmenin getirdiği bakım emeğinin fazlalık, kadınların sevgiyi giydirmek, yedirmek gibi bir başkasının fiziksel gereksinimlerini karşılamak şeklinde deneyimlemelerine yol açabilmektedir. Araştırmaya katılan kadınlar, anneleri ile olan ilişkilerini yüzeysel, sıradan, geleneksel olarak ifade etmekte; özünde anneliğin sevgiyi duygusal bakımından öte fiziksel bakıma yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Buradaki önemli vurgu kadınların annelik deneyimlerinin bakım emeği temelinde yoğun bir iş olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Anneliğin yoğun bir emek gerektirmesi aslında kadınların anneleri için annelerini annelik kimliğinden uzaklaştırarak annelerini insan olarak tanımlamalarına; iyi bir anneydi demenin zor olduğu ve bunun yerine iyi bir insandı demelerine yol açtığı fark edilmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların çok büyük bir kısmı, evlilik ve çocuk sahibi olmayı özgür iradeleriyle isteyerek verdikleri bir karardan ziyade olması gereken bir yaşam basamağı olarak ifade etmektedir. Kadınların evlenmeyi ve evliliğin

“doğal” bir sonucu olarak çocuk sahibi olmayı yaşamın olağan bir akışı olarak görmeleri özünde kişinin cinsiyetine bağlı olarak ataerkil toplumdaki toplumsallaşma ile öğrendiği bir bilginin hayata yansması olarak yorumlanabilmektedir. O halde söylenebilir ki geleneksel ataerkil toplumsallaşmayla birlikte kişiler eylemlerini öğretiler bağlamında sürdürmektedirler (Korkmaz, 2022). Dolayısıyla kadınların annelerinden -annelerinin toplumsal yapıdan- gördükleri annelikleri sürdürdükleri de görülmüştür. Burada annelerin deneyimleri iki şekilde ayrılmıştır: Annelerinden gördükleri anneliği sürdüren annelere karşı annelerinden farklı bir annelik inşa etmek isteyen annelerin varlığı da söz konusudur. Annelerinden farklı bir annelik inşa etme talebinin ise kadınların annelerini iyi olarak görmedikleri noktada iyi anne olma isteğine karşılık geldiği ifade edilebilir. Buraya örnek olarak ise bir katılımcının içten içe kendisine “*senin gibi anne olmayacağım*” demesi verilebilir. Albayrak (2019) da yürüttüğü araştırmada bazı annelerin kendi annelerinden öğrendikleri anneliğin dışında özgürlükçü, yenilikçi, arkadaşça ilişkiler geliştirmek istediklerini vurgulamaktadır. Lee Cori (2018) anneleri ile ilişkileri sınırlı olan, duygusal bağın tam olarak gelişemediği, baskıcı ve güvensiz ilişkilere sahip olan kadınların, çocuklukta açılan yaralarını sarmak için yeni bir anne-çocuk ilişkisi inşa etmek isteyebildiğini belirtir. Dolayısıyla bu araştırmada yeni bir annelik pratiği inşa etmek isteyen kadınların bu talepleri çocuklukta açılan yaralarını iyileştirmek ile ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Cisheteroseksist ataerkil toplum yapısının bir mensubu olarak heteroseksüel atanmış kadınlar, evlenmeden öncesinden itibaren çocuk sahibi olmayı ve nasıl bir anne olmak istediklerini hayal etmişlerdir. Kadınların çocuk sahibi olmaya dair motivasyonlarını ele alan bir araştırmada (Aşçı & Gökdemir, 2021), doğurganlığa dair yapısal faktörlerin yanı sıra makbul kadınlık, makbul aile gibi düşünsel faktörlerin de son derece önemli olduğu ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların evlilik öncesinden itibaren nasıl bir anne olacaklarını kurgulamaları, hayatlarına dair toplumun genel değer yargılarını sürdürdüklerini düşündürmektedir. Araştırmaya katılan kadınlar evliliği hiç düşünmediklerini ve yaşanan coğrafyadan dolayı evlenmeleri gerektiğini bildikleri bir hayat yaşadıklarını ifade ederken katılımcılardan birinin evliliğe ilişkin “*Hayata işte bir*

yerden tutunayım diye herhalde eşime tutundum” ifadesi, evliliğin kadınlar için yaşam içinde yapmaları gereken bir sorumluluk olduğunu göstermektedir. Ataerkil ideoloji kadının emeğini, bedenini, cinselliğini ve doğurganlığını kontrol altında tutmanın tüm yollarını arayan bir sistem olarak görüldüğünde bir kurum olan evlilik kurumu ataerkil ideoloji için önemli bir araçtır (Kaçar, 2007). Nitekim araştırmaya katılan kadınlar için de evliliğin hayata tutunmak için eşe tutunmak gibi ifadeler kullanmaları bunun açık bir örneğidir.

Kadınlar kendilerinden beklenen toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarında evlendikten sonra “doğal” olarak çocuk sahibi olmayı istemekte ya da istemeleri gerektiğini bilmektedirler. Kadınlar ataerkinin öğretileri olan toplumsal cinsiyeti içselleştirmekte çünkü kendilerine atfedilen “iyi olan yani makbul” olabilmek hali yalnızca kendilerinden beklenen rol ve sorumlulukları gerçekleştirdiklerinde mümkün olabilmektedir (Kalender, 2022). Eğer bir kadın evlendiyse yeniden “iyi” olabilmek adına bu sefer de çocuk sahibi olması gerektiğini bilmektedir. Araştırmaya katılan kadınlardan bazıları çocuk sahibi olmayı planlı bir gebelikten ziyade plansız bir gebelik olarak deneyimlemiş; bazıları ise çocuk sahibi olmayı “*ya evlenince normal olarak yani istiyorsun bir tane çocuk istiyorsun*” şeklinde evliliğin olmazsa olmaz unsuru olarak ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan annelerin pek çoğu çocuk sahibi olmadan öncesinde çalışma yaşamına dahil olduklarını ancak çocuk doğduktan sonra işten ayrılmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma katılımcılarından birisi çalışma yaşamına dair “*Doğmadan hamilelik dönemi öyle rutin geçti. Ama şey vazgeçmiştim artık müfettişlik sınavlarına hazırlanmaktan.*” ifadesiyle gebelik sonrası çalışma yaşamına dair beklentinin değiştiğine vurgu yapmıştır. Kadınlar ataerkil toplum yapısı tarafından dayatılan “gerçek” ve “değerli” görevi olan anneliği seçmeleri sonucunda çalışma yaşamından ayrılabilirler. Kadınların mekânsal olarak özel alana ait olduğunun kabulü, toplumsal cinsiyet rollerine göre kadının naif olması, bakım veren kişi olması ile ilişkilendirilmekte ve değişen dünya koşullarında çalışma yaşamına giren kadınlar için kutsal olan annelik görevleri başladığında çalışma yaşamı ikinci planda kalmaktadır.

Kadınlar gebe kaldığını öğrendiklerinde işten çıkmayı düşün(dürül)mektedir. 2021 yılında Gaziantep'te yapılan *Çalışan Kadınların Annelik ve İş Hayatı Deneyimleri* adlı araştırmaya (Özdemir, 2021) göre de kadınların anne kimliği kazanması ve bu kimliğe özgü rol ve sorumlulukların cinsiyetine özgü uyması gereken sorumlulukları ile birleştirilmesiyle kadınlar için ağır bir sorumluluk başlamaktadır. Dolayısıyla kadınların var olduğu mekânsal alanlarda değişiklikler başlamakta; kadınlar kamusal alandan uzaklaşarak özel alanda kalmak durumunda kalmaktadır. Kadınların çalışma yaşamlarına bakıldığında ise fazla mesai yaptıkları ve fazla mesaiye rağmen düşük ücret aldıkları görülmektedir. Fazla mesainin getirdiği fiziksel ve zihinsel yorgunluğun önemli bir sonucu kadının eve, evi içindeki işlere, duygusal ve fiziksel bakıma ayırdığı sürenin azalmasıdır (Pekel, 2019). Katılımcıların çoğu çalışan bir kadın olarak çocuk bakmanın çok zor olduğunu ifade etmiştir. Kadınlar formel ya da enformel istihdam ile çalışma yaşamına girdikçe kadından beklenen toplumsal cinsiyet rolleri değişmemiş; çalışan ve geleneksel rollerine bağlı kalarak ev içinde de çalışmaya devam eden kadın için günün 24 saati mesai başlamış ve kadınlar için artan sorumluluklar beraberinde yeni sorunlar getirmiştir (Ersoy, 2009). Nitekim kadınlar çocuğa ve çocuğun bakımına yetemediklerini deneyimlemek zorunda kalmakta ve her halükârda kadınlar iş yaşamından çıkmak ve/veya çıkarılmak durumunda kalmaktadır.

Kadınların gebelik sonrasında yaşadıkları duygulara bakıldığında genel olarak tüm katılımcılar çocuk haberine çok mutlu olduklarını, beklemedikleri bir haber olduğunu ifade etmenin yanı sıra ortaklaşan duygulardan birisi de artan ve artacak sorumluluktan ötürü kaygı yaşamalarıdır. Sorumluluğun ağırlığı karşısında kadınların kaygı yaşadığı sonuçlar arasındadır. Kadınlar ayrıca artan sorumlulukları karşısında yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ataerkil düzen çocuk bakımı ve yetiştirilmesini yalnızca kadınların sorumluluğuna bırakmakta ve kadınların temel görevi gebe kaldıklarından itibaren çocuğu hayatın tüm merkezine almak olmaktadır (Takak, 2023). Çocuk merkezli yaşamaya mahkûm edilen kadınlar için yaşamlarının bundan sonraki bölümünde kendi ihtiyaç ve isteklerini geri plana almaları; çocuklarının bakımı, istekleri, duygusal ve fiziksel

gerekliliklerini ön plana çıkarmaları beklenmektedir (Walls et al., 2014). Kadınların kendi ihtiyaç ve isteklerinin önüne çocuğu koyuyor oluşu haliyle kadının kimliğinin silikleşmesine ve hayatı boyunca tam olarak var edemediği kimliğini yeniden var edememesine de yol açmaktadır. Hem bu araştırmadaki çeşitli anlatılar hem de Albayrak (2019) tarafından yürütülmüş araştırmının anlatıları göz önüne alındığında kadınların hayatlarının her döneminde olduğu gibi yeniden kimliklerinden vazgeçmeleri ve kendini bir başkasına adanmaları söz konusudur. Kendi benliğini yok sayarak yalnızca çocuğu için var olan kadın alacağı her karar ve atacağı her adımda yalnız bırakılmaktadır. Karar verme yetkisinin bu kadar az olduğu bir cinsiyette bu kadar çok sorumluluk sahibi olmak kadınlarda doğal olarak yetersizlik hissini pekiştirmekte, becerememekten korkmalarına sebep olmaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusu, LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında öğrendikleri bilgi karşısında neler hissettikleri ve deneyimlediklerini anlamaya yöneliktir. Bu kapsamda katılımcıların LGB öznelerin kendilerine açılması sonrası şok, inkâr, öfke ve korku gibi çeşitli duygular yaşayabildikleri görülmüştür. Heteroseksist toplum yapısında LGB öznelerin annelerine açılması, kadının hem varoluşunu hem de toplumsal statüsünü belirleyen bir kimlik olarak annelik (Bozkurt, 2019) statüsünün değersizleştirilmesini beraberinde getirebilmektedir. Bununla da ilişkili olarak anneler LGB ebeveyni olduklarını ilk kez öğrendiklerinde pek çok duyguyu beraber deneyimleyebilmektedirler. Aynı anda çeşitli duygular yaşayan annelerden biri yaşadığı ilk şok anında *“Yani kızgınlık var, biraz kırgınlık da var. Genel olarak hani kızgınlık hayal kırıklığı, öfke hepsi bir arada diyebilirim”* ifadesiyle açılma sürecinde annelerin pek çok duyguyu bir arada hissedebildiklerini görünür kılmaktadır. Alanyazın incelendiğinde ailelerin ilk tepkilerinin kendilerinde travmatik bir deneyim olarak niteledikleri ile karşılaşılmaktadır (Baltezure, 2006). Araştırma katılımcılarından biri de LGB bir öznenin annesi olmanın kendisi üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir: *“Hayatı tamamen bitti onun için. Ağlayamadım yani epeyce bir toparlayamadım.”*

Anneliğin kadınlar için bir toplumsal statü ve kimlik haline getirilmesi, 19.yy. itibariyle derinleşen cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınların temel bakım veren addedilmesi ile ilişkilidir (Soğancı, 2019). Ataerkil ideolojinin temel fikirlerinden olan kadının bakım yükünün kadının toplumsal statüsü ile olan bu ilişkisi, evlilik öncesi bir statüsü olmayan kadının evlilik ile bir kazandığı statü ile başlar; çocuk sahibi olmasıyla elde edilen kutsal annelik statüsü ile devam eder. Kadın artık eş olmanın yanı sıra annedir ve toplum için bu kimliği ile “değerli”dir. Kadın anne olduğu andan itibaren çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamalı ve “sağlıklı”, “toplum yararına faydalı” çocuklar yetiştirerek toplumsallaşmasına hizmet etmeye başlamak ile yükümlüdür. Ailenin öncelikli amacı olan toplum yararına faydalı, iyi çocuklar yetiştirmekten sorumlu olan kadın vatandaşlık eğitiminin ilk öğretmeni (Şirin, 2013) olarak kurgulanmıştır. Nitekim çocuk sahibi olarak kimlik kazanan kadın toplum yararına “faydalı”, “ahlaklı”, “iyi” çocuk yetiştirme göreviyle kutsallaştırılmışken LGB öznelerin annelere açılması ile birlikte anneler sarsılan statüleri ile görevlerini “doğru” yerine getirmemeleri yönünde suçlanarak dışlanmakta ve ayıplanmaktadır. Dolayısıyla anneler LGB öznelerin kendilerine açılması sonrası bunu gizlemek zorunda kalabilmekte ve doğrudan kendilerini suçlamaya başlayabilmektedirler. Robinson, Walters ve Skeen tarafından 1989 yılında LGB öznelerin ebeveynlerine açılması sonrasındaki tepkilerine yönelik yapılan bir araştırmada 402 ebeveyne ulaşılmış ve çocuklarının cinsel yöneliminden dolayı kendisini suçlayan annelerin oranı %48 iken, kendisini suçlayan babaların oranı %33 olarak gözlenmiştir (Robinson et al., 1989). Ailede toplum yararına, “ahlaklı”, “iyi” kişiler yetiştirme göreviyle kutsallaştırılan kimliğin babalık değil de annelik kimliği oluşu, LGB’lerin cinsel yönelimleri nedeniyle kendi suçlayan annelerin oranının babalardan çok daha fazla olmasını anlaşılır kılar.

Kadınlar yetiştirdikleri, büyüttükleri ve heteroseksüel varsaydıkları çocuklarının kaybını ilk anda yaşayabilmektedirler. Elisabeth Kubler-Ross’a göre yas beş evrede gerçekleşmektedir (Saraç, 2022). Kubler modelinde yas tutmaya sebep olacak durumla karşılaşıldığında kişi farkında olmadan da bu beş evre ekseninde yas sürecini yaşadığını ifade etmiştir (Saraç, 2022).

Robinson, Walters ve Skeen (1989)'in araştırmasında annelerin %66'sı beş aşamalı yas sürecini deneyimlediklerinin gözleendiği ifade edilmiştir. Nitekim yas sürecinde sıklıkla görülebilen inkâr, şok ve kendini suçlama LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında annelerin bu bilgi karşısında varsaydıkları, kurguladıkları geleceğin yok oluşunun yasını tutmakla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin öğrendikleri ilk andan itibaren kendilerini suçladıkları, "neden" ve "nerede yanlış yaptım" sorusuna cevap aramaya çalıştıkları görülmüştür. Strommen (1989)'e göre de LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında anneler güçlü bir başarısızlık ve suçluluk duygusu yaşadıklarını ifade etmektedir. Anneler yetiştirdiği yetişkin kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel olduğunu öğrendikten sonra gebelikte yanlış bir şey yiyip içtiklerini, bebekken toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dışında oyuncaklar oynattıklarını, cinsiyete atanan renkler dışında giydirdiklerini, üç kuşak kadınla büyümeleri ve tüm bunlar dışında çocuğu ihmal etmekle ilişkili olarak çocuğun cinsel istismara uğrayıp uğramadığına dair kendi anneliklerinde hata aradıkları tespit edilmiştir.

Annelerin eşlerine açılma deneyimleri incelendiğinde 1 anne dışında diğer hiçbir annenin öğrendiği an eşine açıl(a)madığı görülmüştür. Bu 1 anne örneği yalnızca ne yapacağını bilemeyip panik halde eşi ile paylaşmış diğer kadınlar eşlerinin tepkilerinden çekindikleri, verecekleri tepkiyi kestiremediklerini, eşlerinin homofobik olduklarını bildiklerinden ötürü paylaşamadıklarını ifade etmeleri yaşadıkları eril tahakkümün bir göstergesidir. Ataerkil toplum inşası erkeklerin duyguların paylaşılamadığı, anlayışsız, kavgaya meyilli bir kişilik geliştirmesini desteklemekte ve ataerkil düzen kendisini var ederek her alanda etkili olmaya devam ettiği görülmektedir. Bu bakış açısına bağlı olarak erkeklere atfedilen bu anlamlar ise eşler arası veya baba-çocuk arası ilişkilerin güçlü bir bağ geliştirmesine ise çoğu zaman alan bırakmadığı ifade edilebilmektedir. Boxer ve arkadaşları, LGB öznelerin ebeveynlerine açılacaklarında babalarından ziyade annelerine açıldıklarını ifade ederken bunun sebebinin anne-çocuk arasındaki ilişkinin kalitesiyle ilgili olmadığını; ancak baba-çocuk arasındaki kaliteyle doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir (Floyd et al., 1999). Aile içerisinde

çocuklar babalarından korkarken aynı şekilde kadınlar da eşlerinden korkabilmektedirler. Dolayısıyla kadınlar LGB ebeveyni olduklarını eşleri ile paylaşamamakta, paylaşırsa ise suçlanabileceği gerçeği ile yüzleşme ihtimalleri olacağından çekinmektedirler. *“Bazen çok tepkisel yani öfke hâkimi yok. Ben bilemiyorum yani bilemiyorum hiç bilemiyorum”* diyen bir katılımcı eşinin günlük rutinde öfke kontrolü problemi yaşadığı için eğer eşi ile paylaşırsa nasıl bir tepki alacağını bilemediğini, bu bilinmezliğin kendisini korkuttuğunu ve bu nedenle eşinden gizlediğini ifade etmesi ataerkil bir düzende kadınların eşlerine karşı sindirildikleri, duygularını ve düşüncelerini paylaşamadıklarını tam olarak göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu, eşlerine açıl(a)mayan, öğrendikleri bilginin şoku ile baş başa kalmış kadınların açılmaya dair motivasyonları, kime açılabilirlikleri ve açılma deneyimlerini anlamaya yöneliktir. Annelerin çevrelerindeki insanlardan sır gibi sakladıkları LGB ebeveyni anne oldukları bilgisi kendilerine ağır gelmekte ve bununla barışmak, duygularını anlatıp rahatlayabilmek amacıyla açılmak istedikleri görülmektedir. Tüm yükü taşımanın getirdiği ağırlık nedeniyle ilk süreçte dolaptan çıkan LGB özneye karşı annelerin dolaba girebildikleri tespit edilmiştir. Ancak kadınlar açılmak istediklerinde kime açılacakları önlerinde büyük bir soru olarak durmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların bu soruya cevap ararken suçlanmayacağını düşündükleri, güvenebilecekleri kişiler aramaları stratejik bir baş etme yolu olarak gözlemlenmiştir. Benzer şekilde *LGBT Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Gökkuşığı Aile Grubu Örneği* isimli yüksek lisans çalışmasında da ebeveynlerin en az olumsuz tepki alabileceğine inandığı kişilere açıldıkları görülmüştür (Yıldırım, 2018). Annelerin ilk açılma deneyimleri ise sonraki açılma kararı alma süreçlerinde son derece etkili olmaktadır. Sonraki açılma kararı alma süreçleri ise dışsal motivasyon ile açıklanabilir. Dışsal motivasyonun sağlanabilmesinde dış dünya tarafından verilen ödül ve cezalar mevcuttur ve kişiler aldıkları ödül ve cezalara göre tatmin olmaktadır (Gagne & Deci, 2005). Dışsal motivasyon faktörlerinin ikiye ayrıldığı ve faktörlerden bir tanesinin sosyal motivasyon olduğu ifade edilmektedir. Sosyal motivasyonun kapsamı arkadaşlık ilişkileri,

destek almayı içererek ilişkilerin niteliği ve samimiyetine vurgu yapmaktadır (Aslan & Doğan, 2020). Dolayısıyla anneler ilk açıldıklarında açıldıkları kişiden destekleyici tepkiler alabilirlerse açılmaya dair karşıdaki kişi/kişilere ve kendilerine güvenleri artmaktadır. Nitekim araştırmada da açıldıktan sonra kurdukları ilk olumlu bağın annelerin deneyimlediği utanç duygusunun, kendilerine yönelttikleri suçlamaların azalmasına ve bir sonraki açılma deneyimlerinde daha rahat hissetmelerini beraberinde getirmiştir. Araştırma katılımcılarından G2 açılmaya dair deneyimini *“Alışıyorum bakın alışıyorum. Önceden konuşurken içim doluyordu”* şeklinde ifade ederek görüşmede kendisini rahatça ifade ettiğine, nefesinin daralmadığına, gözlerinin dolmadığına vurgu yapmıştır.

Eşlerine açılabilen anneler uzun süre eşlerinden bunu sakladıklarını, önce kendilerinin güçlenmeye ihtiyaç duyduklarını, çevrelerine açılmaya başladıkça, konuşabildikçe eş ile paylaşabilme gücü bulabildiklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar stratejik seçim yaparak suçlanmayacaklarını düşündükleri yakın arkadaş, aile üyesi veya akrabalarına açılmaya başladıklarını ancak hala tüm herkese açılmadıklarını ifade ederek yaşadıkları baskının büyüklüğünü görünür kılmışlardır. Örneğin pek çok aile üyesine, akrabaya açılan bir anne *“Bir dedeye söyleyemedik çünkü dede çok eril bir adam hani hep erkek torun hastalığı olduğu için bizimkilerde yani onu çok algılayacak bir yaşta değil açıkçası. Anneanne halalar artık öğrendiler onun rahatlığı var.”* şeklinde ifade ederek açılmada benimsediği kriterin temelini neliğini ortaya koymuştur. Cisheteroseksist bir düzende açılmanın verdiği kaygı, ataerkil ideolojiden temellenen baskıcı söylem ve eylemlere içkindir.

Kadınların güç buldukça açılabildikleri, destek arayışına girebildikleri görülmüştür. Destek arayışlarına girmeleri ise LGBTİ+ ebeveyni olan aile dernekleri ile karşılaşmalarına, bir araya gelmelerine alan açtığı tespit edilmiştir. Annelerin LGBTİ+ aile dernekleri ile tanışmaları ve tanıştıktan sonraki süreçte deneyimlerine bağlı olarak anneliğe atfettikleri anlamlardaki dönüşümler araştırmanın son sorusu olan dördüncü sorusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusu, açılma sonrasında çeşitli duygular yaşayan anneler yas sürecinin sonlarına doğru yetişkin çocuğunun cinsel yöneliminin kabulü için arayışlara girebildikleri görülmüştür. El alemden endişelenen, kendisini suçlayan, LGB öznelerin zor ve ayrımcı pratiklerle karşı karşıya kaldıkları bir yaşama sahip olacağını bildiği için üzülebilen ve ağlayan anneler destek arama sürecine girdiklerinde LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekler ile karşılaşmakta ve akran desteği alabilmektedirler. Kadınlar kendilerini yalnız hissetmediklerini, yalnızca kendilerinin “başlarına gelen bir durum” olmadığını gördüğünde rahatlama içine girdiklerini ifade etmekte ve ağlayabilmek, konuşabilmek gibi duygu boşaltım pratikleri ile iyileşebilmek için adım atmaktadırlar. Kadınların adım atmaya başlamasının sonucunda akran destek grubuna dahil olmaları rasyonel stratejiler geliştirmeye başlamalarını sağladığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan anneler aile dernekleri ile hızlı tanışmalarının kendilerini kolay toparlamalarında çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Dernekler ile tanışmak, açılma sonrasında annelerin deneyimledikleri suçluluk duygusu ile baş etmelerini kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Anneler ne kadar hızlı akran desteğine ulaşarak yalnız olmadıklarını öğrenirlerse yaşadıkları iyileşme ve bu süreci olumlama süreci o kadar hızlı ilerlediği görülmüştür. Örneğin açılma sonrası ilk deneyimlerine ilişkin *“Hatta o gece ben LİSTAG’ın sitesini bayağı bir incelemiştim. Ertesi gün ben LİSTAG ile iletişime geçtim.”* ifadesinde G6 doğrudan destek almaya yöneldiğini ve süreç içinde deneyimlenen çeşitli olumsuz olarak ifade edilen duyguları minimum hissederek doğru bilgiye eriştiği bu süreçte ne kendisini ne LGB olarak açılan yetişkin çocuğunu suçlamadığını belirtmiştir.

DeVine’ye göre aile sistemi, olumsuz deneyimlenen birçok duygudan sonra farkındalık ve kabullenme ile ilerleyen bir sistemdir (Strommen, 1989). DeVine ailelerin kendilerine LGB olarak açılan öznelere dair verdikleri tepkilerin ilk üç aşamasında şok, inkâr, kabullenememe gibi duyguları barındırdığını ancak son iki aşamada olumlamaya giden bir aile sistemi olabildiğini ifade ederek bu son iki

aşamanın entegrasyonla ilişkisine vurgu yapmaktadır (Strommen, 1989). Dolayısıyla annelerin yaşadıkları iyileşme adımları ilk yaşadıkları şok ve o şokun içinde çeşitli duygular ile birlikte geldiği görülmüştür.

LGB öznelerin annelerine açılmaları ile birlikte uzun bir duygusal yolculuğa çıkan annelerin aradan geçen günler, aylar ve yıllar ile sevgiyi yeni bir şekilde inşa etmeye başladıklarını ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Anneler araştırmanın ilk sorularından olan annelik nedir sorusuna bakım vermekle ilgili fiziksel bakım ihtiyaçlarını karşılamaya dair geleneksel bir tanım yaptıkları ve hatta tanım yapmakta zorlandıkları gözlemlenirken görüşmenin sonlarına doğru tüm yaşadıkları süreci aktardıktan sonra yeniden sorulan annelik nedir sorusuna *“koşulsuz sevgi”, “emek”, “el ele olmak”, “çocuğu mülk olarak görmemek ve sınırların farkında olmak”* şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Dolayısıyla LGB özneler ile birlikte heteroseksist düzenle mücadele etmek, geleneksel kalıp yargılarından sıyrılmaya başlamak annelerin anneliğe atfettikleri anlamları değiştirdiği söylenebilmektedir. *Travma ve İyileşme* kitabında Herman (2016) yaşanan travmadan sonra iyileşmenin kişinin güçlenmesi ve güçlenmeye bağlı olarak çevreyle ilişkilerinin iyileşmesi, yeni çevrelere sahip olması ile mümkün olabildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla LGB öznelerin annelerine açılması sonrası *“buhran”* yaşamış anneler yaşadıkları travmadan iyileşebilmek için çeşitli baş etme yolları geliştirerek akranları ile bir araya gelmekte, birbirlerinden güçlenmekte olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar birbirlerine iyi geldikçe heteroseksist ataerki ideoloji tarafından üretilen makbul annelik kalıplarını sorgulamakta ve makbul olan annelikten sıyrılarak yeni bir annelik inşa etmektedirler. Kadınlar bu süreçte makbul olan annelikte *“öğreten”* konumunda olan doğal olarak ilişkinin üst kademesinde duran anneden *“öğrenen”* konumuna yani ilişkilenede eşit konumda durarak yatay ilişkilenen bir ebeveynliği deneyimledikleri görülmüştür. Aynı zamanda makbul olarak tanımlanan annelik deneyiminde kadınlar çocuklarının bakımları için kendi hayatlarını feda eden, yediren, içiren, okula götüren, iş sahibi olmasına emek veren, evleneceği gün için çeyiz hazırlayan her türlü fiziksel ve duygusal bakımını üstlenen bir deneyimi yaşamaktayken bu süreçle beraber anneler annelik pratiğini fiziksel bakımdan

çok duygusal bakım ile ilişkilendirmişlerdir. Araştırma katılımcılarından G3 yaşadığı farkındalık ile yeniden bir bebeğe bakım vermeye başlasa *“Şimdi şey düşünüyorum mesela üçüncü bir çocuğum olsa nasıl yetiştirirdim kesinlikle çok başka yetiştirirdim. Yani bir söz vardır. El alem diye put vardır herkes ona tapıyor. Aslında o çerçeve içinde biz de onun içindeymişiz ama farkında değiliz. Ben kendim onun içindeymişim ve farkında değildim. Bir kere üçüncü bir çocuğum olsa düşünüyorum nasıl yetiştirirdim bir kere cinsiyeti ile ilgili hiçbir şekilde bir baskı ya da bir davranış gözetmeden yetiştirirdim. Bu davranış olarak, sözlü olarak, düşünsel olarak ya da her şekilde yani giyimiyle, kuşamıyla, rengiyle hiçbir kısıtlama getirilmeden bunu yapardım. Ama önceki iki çocuğum için düşündüğüm anneliğimde bunu yaptım mesela. Erkek çocuğudur mavi. Kız çocuğudur pembe işte sarı, kırmızı gibi. Bunu yapmazdım mesela.”* önceki deneyimlerinden çok daha farklı bir pratik içinde olacağını düşündüğünü belirtmektedir. Son olarak ise anneler pratikleri değiştikçe, hayata başka şekilde bakmayı içselleştirdikçe bir başka anneye daha dokunmak için destek aldıkları, birlikte iyileştikleri dernekler ile dayanışmakta ve derneklerde gönüllü sorumluluklar alarak bir başka annenin hayatına dokunmaya çalıştıkları görülmüştür. Anneler aile derneklerindeki oryantasyon programına katılarak akran danışmanlığı hattında dönüşümlü gönüllü çalışmakta, derneğe fayda sağlayabilmek için boncuk, oya yapıp satarak derneğe katkı sunduklarını ve derneğin çalışmalarının sürdürülebilir olmasına katkı sunduklarını ifade etmektedirler. Deprem sonrasında kadın dayanışmasının kurulduğu ve bir arada olmanın getirdiği güç ile iyileşmeye çalışan kadınlar iyileşmenin mücadele ve bir arada olmakla mümkün olabileceğini (Denizaltı, 2023) ifade ettikleri gibi LGB öznelerin annelerine açılması sonrası kadınların güçlenebilmesi, iyileşebilmesi ve makbul kılınan anneliğin dönüşümünde mücadele edilebilmesi için dayanışma örnekleri önemli bir kadın dayanışması örneğidir.

5.2. SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİ VE UYGULAMASINA DAİR ÖNERİLER

Bu çalışma feminist sosyal hizmetin bilgi ve değerleri kapsamında yürütülmüştür. Heteroseksist ataerkil ideoloji içinde annelik ile kimlik kazanan kadınlar, ideolojinin makbul olarak tanımladığı anneliği sergilemek durumunda bırakılmakta, makbul olmayan bir davranış dışına çıkamamaktadırlar. Yaşam şekilleri, sosyalleşme, çocuğu yetiştirme şekilleri ile makbul olarak tanımlanan bir kadın çocuğu yetişkin olduktan sonra cinsel yönelimini annesi ile paylaşması sonucunda “ahlaklı”, toplum yapısına “uygun” kişi yetiştirmeme eleştirisiyle birlikte kadını makbul sınıflamasının dışına itmekte ve kadınlar utanmakta, kendilerini suçlamakta, utandırılmakta ve suçlanmaktan korkmaktadırlar. Dolayısıyla annelerin yaşadıkları baskıya karşı önerileri geliştirmek, kadınların özgürleşmesine katkı sunabilmek için oldukça önemlidir.

Sosyal Hizmet Eğitime Dair Öneriler

- Sosyal hizmet uzmanları, kadın müracaatçılar ile yaşadıkları yaşam zorlukları üzerine çalışırken baskı ve güç ilişkilerinin farkında olmaları, analiz edebilmeleri ve eşitsiz güç ilişkilerini yapı sökümü uğratarak kadınların güçlenmesine eşlik etmelidir. Feminist sosyal hizmet uygulaması için sosyal hizmet lisans eğitimi alan tüm öğrencilerin baskı karşıtı ve feminist sosyal hizmet yaklaşımlarına hâkim olabilmesi sağlanmalıdır.
- Sosyal hizmet lisans eğitimi alan tüm öğrencilerin, aldıkları tüm derslerin toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken şekilde hazırlanması; öğrencilerin mezun olduklarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edebilecek kapasitede mezun olmaları sağlanmalıdır.
- Lisans eğitimlerinde öğrenim gören tüm öğrenciler için de toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı ayrımcılık gibi eğitici ders içerikleri konulmalı ve bu içerikler yalnızca sosyal bilimlere bağlı bilimlerde değil tüm bölümler için zorunlu derslerden olmalıdır.
- Sosyal hizmet öğrencilerinin mezun olmadan öncesinde grup çalışması katılımcısı ve kolaylaştırıcısı olma deneyimi elde edebilecekleri bir müfredattan geçmeleri önemlidir. Eğitimlerin geneline bakıldığında

eğitimler mikro düzeyde uygulama yapmaya yönelik hazırlanmaktadır. Sosyal hizmet öğrencilerinin mezo ve makro düzeydeki çalışmaları içselleştirebilecekleri bir eğitim alabilmeleri sağlanmalıdır.

Sosyal Hizmet Uygulamasına Dair Öneriler

- Annelik kurumunun inşası nesilden nesile aktarılan ve sorgulan(a)mayan toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları cinsiyetlere belirli rol ve sorumluluklar yüklemekte ve kişilerden cinsiyetlerine “uygun” olan rol ve sorumlulukları gerçekleştirmesini beklemektedir. Annelik kurumu da kadınlara yüklenen ve duygusal bir anlam geliştirilerek “kutsallaştırılan” bir görev ve kimliktir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları hedef sistemin yaşam döngüsü ve gelişimsel düzeyine uygun olacak şekilde toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi eğitici faaliyetler geliştirerek toplumsal inşanın kökten değişebilmesi için eğitici rolünü aktif bir şekilde kullanmalıdır.
- Pek çok toplumsal grup ile çalışan sosyal hizmet mesleğinin çalıştığı gruplardan birisi de kuşkusuz çocuklardır. Çocuklarla çalışabilmek için okul sosyal hizmeti uygulaması devreye sokulmalı ve okullarda sosyal hizmet uzmanları çocukların gelişimi, yaşadıkları veya yaşayabilecekleri riskler üzerine çalışırken toplumsal cinsiyete dair eğitici faaliyetler geliştirmelidir. Bu noktanın önemli olmasının sebebi, sosyal hizmet uzmanlarının geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulan(a)mayan yapısının kişilere yüklediği ağır rol ve sorumluluklara dair kişilerin farkındalığının artmasına katkı sunmasıdır.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV) gibi vakıflarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının niceliksel olarak sayısı artırılmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları TAPV'nin sunduğu cinsel sağlık eğitimi, kadın sağlığı eğitimi, güvenli annelik eğitimi gibi eğitimler alarak çalıştıkları kadın grupları ile mezo düzeyde güçlenme temelli grup çalışmaları ile ataerkil

ideoloji tarafından inşa edilen makbul anneliğin dönüşümü için aktif çalışmalar yürütmelidir.

- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından sunulan Anne Destek Programı ve Baba Destek Programı konusunda sosyal hizmet uzmanları eğitici eğitimi alarak bu eğitimi çalıştıkları kurum, kuruluşlarda anne ve babalara sunmalıdır. Anne ve babalar için doğru kaynaklara yönlendirme yapabilmek amacıyla alandaki bu kaynakların farkında olarak makbul aile, makbul anne kavramlarının dönüşümü için ebeveynlerin gelişimine katkı sunmalıdır.
- Ayrımcı, LGBTİ+ fobik olmayan ve dolayısıyla heteronormatif olmayan bir sosyal hizmetin (Kaos GL Derneği, 2020) inşasının mümkün kılınması için sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları kurumlarda sosyal hizmetin rollerinden olan savunuculuk rolleri kapsamında faaliyetler yürütmesi son derece önemlidir.
- Kadınların yaşadıkları ve zorluk olarak deneyimledikleri yaşam pratiklerinde SHUDER'e ulaşarak yönlendirme talebinde bulunacakları bilgiye erişmeleri ilk anda doğru kontakt kişinin bulunması için son derece önemlidir. Bu nedenle SHUDER'in görünürlüğünün artırılması, savunuculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi kadınların yalnız başına hissettikleri, kadınlıklarını, anneliklerini suçladıkları bir düzlemde kalmamaları ve doğrudan hem profesyonel hem de akran desteğine erişmelerinin sağlanması önemlidir.
- Kadınların yaşadıkları zorluklar karşısında sosyal hizmet ile ilişkilenebildikleri ilk kurumlar genellikle SHM ve ŞÖNİM'ler olmaktadır. Dolayısıyla SHM ve ŞÖNİM'de çalışan sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilgisinin olması, LGBTİ+ ebeveyni aile derneklerine dair bilgilerinin olması ve başvuran bir annenin LGB ebeveyni olmasından kaynaklı yaşadığı zorlukları dile getirmesi durumunda kadınları bu derneklere yönlendirebilmesi kadınların yaşadıkları izolasyondan çıkabilmeleri için önemlidir.
- LGBTİ+'ların sağlık hizmetlerine erişimi üzerine yapılan araştırmada ruh sağlığı hizmetlerine erişimde engeller ve ayrımcılıklar yaşandığı

gözlenmiştir (Kemaloğlu, 2023). Dolayısıyla söylenebilir ki LGBTİ+'lar ve aileleri güvenli, erişilebilir ve ayrımcılıktan uzak bir ruh sağlığı desteği almakta güçlük çekmektedirler. Psikolojik desteğe atfedilen olumsuz anlamların yanı sıra LGB ebeveyni olmasından ötürü destek almak isteyen bir anne düşünüldüğünde ruh sağlığı uzmanına açılmanın suçlanmasına ve anneliğinin ayıplanmasına yol açabileceği kaygısı da annelerin destek almasının önündeki engellerdendir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları Türkiye Psikiyatri Derneği ve Türk Psikologlar Derneği ile iş birliği içinde olmalı, kapsayıcı hizmetler üzerine bir arada çalışma yöntemleri geliştirmelidir.

- Özel alana hapsedilmiş kadınların sosyal destek mekanizmalarına ulaşmaları önündeki engellerin giderilmesi ve kadınların yalnız hissetmelerinin önündeki engellerin ortadan kaldırılabilmesi için kadınların bir araya gelip sosyalleşebileceği, ilgilerini çeken alanlarda kendilerini geliştirebileceklerini alanların artırılması yalnız hisseden, aile içinde konuşamayan kadınların duygularını paylaşabilecekleri alanların olması bakımından önemlidir. Meslek edindirme kurslarında sosyal hizmet uzmanlarının istihdamı ve sosyal hizmet uzmanlarının güçlenme temelli grup çalışmaları yürütmeleri kadınların yalıtılmışlıklarının azaltılabilmesini sağlamada etkili olacaktır.
- Kadının İnsan Hakları (KİH) tarafından yürütülen Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı kapsamında kadınlara 16 haftalık bir grup çalışması ile medeni haklar, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, çalışma hakkı, cinsellik, doğurganlık, çocuk hakları gibi oturumlardan oluşan eğitim programı düzenlenmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu eğitim programına katılarak sonrasında eğitici eğitimi almaları ve çalıştıkları alandaki kadınlarla bilinçlenmeye dayalı grup çalışmaları yapmaları kadınların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını sorgulamasına, ataerkil düzen içindeki konumlanışlarını fark etmelerine ve heteroseksist ataerkil düzenle mücadele ederek kadınlığa ve anneliğe bakış açılarının dönüşmesine katkı sunmaları önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları güçlenme temelinde bilinçlenme oturumları yaparak çocuklarıyla ilgili bir

“sorun” alanında kendilerini suçlayan, yetersiz gören kadınların güçlenmelerine katkı sunabilir.

- LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekler, oluşumlardan şu an aktif olarak İstanbul’da LİSTAG, Ankara’da GALADER ve İzmir’de İzmir Aile Grubu faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak annelerin LGB ebeveyni olduklarını ilk öğrendiklerinde yaşadıkları çeşitli duyguları yönetmenin kolaylaşabilmesi ve makbul anneliğin bir sonucu olan yetersizliği yeniden pekiştirerek kadının kendi anneliğini suçlamasının azalmasında diğer ebeveynler ile bir araya gelerek ulaşabildikleri profesyonel ve akran desteği önemli katkılar sunmaktadır. Bu nedenle yerelde aile gruplarının bir araya gelebilmesi için savunuculuk yapmak kadınların güçlenebilmesi için önemlidir.
- Tıbbi sosyal hizmet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının hastanelerin psikiyatri bölümleri ile koordineli çalışmaları, hastane içindeki personellerin toplumsal cinsiyete dair bilinçlenmeleri için kurum içi eğitimler düzenlemeleri önemlidir.
- Sosyal hizmet uzmanlarının vaka yönetimi rolü dışında kalan savunuculuk ve eğitici rolleri gereği bahsedilen tüm eğitici eğitimi programları ile ilişkilmesi ve danışmanlık verdiği tüm gruptan kadın ve erkeklerle bu çalışmaları yürütmesi toplumsal değişim için oldukça önemlidir. Kadınlarla çalışırken sosyal hizmet uzmanlarının annelik ideolojisinin baskıcı bir ideoloji olduğunu ancak buna karşın annelik pratiğinin kadınlar için özgürleştirici olduğunu fark etmesi önemlidir. Dolayısıyla kadınlarla çalışırken annelik pratiğine yapılacak dikkat çekme -bilinçlenme- kadınların özgürleşebilmesi için önemli bir adım olacaktır.
- LGB öznelerin annelerine açılması sonrasında kadınların ilk anda yaşayabildikleri şok, inkâr, korku gibi duygular ve zamanla bu duyguları takiben gelen anlama ve olumlama süreci kadınların destek aldıkça daha güvende ve hızlı yürütebilecekleri bir süreçtir. Bu bakımdan kadınların profesyonel destek alabilecekleri doğrudan kurumların olması önemlidir. LGBTİ+ aile derneklerinde sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi ve sosyal hizmet uzmanlarının ebeveynlerle çalışırken hem mikro düzeyde

uygulamalar yapması hem de grup çalışmaları açarak kadınların anneliklerinin sarsılışı ve inşası sürecinde sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirmelerine alan açılması önemlidir.

- Araştırmaya katılan annelerin bir kısmında görüşme sürecinin başlarında herhangi bir olumsuz deneyim yaşamadıklarını paylaşmaları ancak görüşme ilerledikçe kendilerini açabilmeleri kadınların olumsuz duygularını bastırmaları ve “iyi” olanın geçmişte “kötü” hissetmemek ile ilişkili olacağı ön kabulü ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda kadınların tüm yaşamlarına sirayet eden “makbul”ün kırılabilmesi ve tüm duygu, düşünce ve tavırlarında bireyselleşebilmeleri amacıyla feminist bilinç yükseltme gruplarına dahil olarak toplumsal cinsiyetin kadınların hayatları üzerindeki her bir noktasını fark etmelerini sağlamak önemlidir. Bu bağlamda feminist bilinç yükseltme gruplarının oluşturulabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Akgün, R., & Polat Uluocak, G. (2010). Evlilikte Etkili İletişim ve Problem Çözme: Bir Toplum Merkezindeki Kadınlarla Gerçekleştirilen Grup Çalışması. *Aile ve Toplum*, 11(6), 9–22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198131>
- Aksu, B. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi*. STGM Yayınları.
- Aktaş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53–72.
- Albayrak, H. (2019). *Feminist Sosyal Çalışma Perspektifiyle Çocuğun Uyuşturucu Madde Bağımlılığında Hakim Annelik İdeolojisine Karşı Annelik Pratiği Anlatıları* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alparlan, B. (2020). *Nesiller Arası Aktarımda Kadınlık ve Annelik İnşaları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, H. (2022). Evli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Belirlenmesi. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 2(2), 67–84.
- American Psychological Association. (2008). *Understanding sexual orientation and homosexuality*. American Psychological Association. <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>
- Ankara: LİSTAG LGBTİ+ Aileleri ve Yakınları Derneği. (2019). *Çocuklarımız Aile ve Yakınlar İçin Bir Rehber*. www.listag.org
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (n.d.). AÇEV. Retrieved January 17, 2024, from <https://www.acev.org/>
- Araz, A., & Akman Direkçi, E. (2019). Mutluluk, Üzüntü ve Öfke Dışavurum Tarzlarında Cinsiyet ve Yaş Farklılıkları. *Yeni Symposium*, 57(1), 16–24. <https://doi.org/10.5455/NYS.20190616103633>
- Armesto, J. C., & Weisman, A. G. (2001). Attributions and Emotional Reactions to the Identity Disclosure (“Coming Out”) of a Homosexual Child. *Family Process*, 40(2), 145–161. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2001.4020100145.x>
- Aşçı, Ö., & Gökdemir, F. (2021). Doğurganlığa ve Çocuk Sahibi Olmaya Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Kocaeli Med J*, 10(1), 194–205.
- Aslan, M., & Doğan, S. (2020). Dışsal Motivasyon, İçsel Motivasyon ve Performans Etkileşimine Kuramsal Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291–301.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi?* (Akkıyal Berna, Ed.; Çev: A. Emekçi). İletişim Yayınları .
- Baltezore, E. L. (2006). *Perceived Parental Relationships Following Disclosure of Sexual Orientation by Lesbian, Gay, and Bisexual Offspring* [Master Thesis]. The Faculty of Humboldt State University .
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar*. Ayizi Yayınları.
- Beeler, J., & Diprova, V. (1999). Adjustment Following Disclosure of Homosexuality by a Member Themes Discerned in Narratne Account. In *Journal of Marital and Family* (Vol. 25).

- Behary, W. T. (2023). *Narsisist İle Ateşkes* (Çev: M. Caner). Psikonet.
- Belsky, J., & Isabella, R. (1985). Marital and Parent-Child Relationships in the Family of Origin and Marital Change Following the Birth of a Baby: A Retrospective Analysis. *Child Development, 56*, 342–349.
- Ben-Ari, A. (1995). The Discovery that an Offspring Is Gay: Parents', Gay Men's, and Lesbians' Perspectives. *Journal of Homosexuality, 30*(1), 89–112. https://doi.org/10.1300/J082v30n01_05
- Bora, A. (2010). *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası* (Tansel Güney, Ed.). İletişim Yayınları.
- Bora, A., & Üstün, İ. (2005). "Sıcak Aile Ortamı": Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler.
- Bozkurt, A. (2019). *Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Budgeon, S. (2014). The Dynamics of Gender Hegemony: Femininities, Masculinities and Social Change. *Sociology, 48*(2), 317–334. <https://doi.org/10.1177/0038038513490358>
- Bütün, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları*. <https://www.aile.gov.tr/media/2535/melekbutun.pdf>
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 20*(1), 53–65.
- Cankurtaran, Ö., & Kelebek Küçükarslan, G. (2021a). Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar. In A. Bora & Ş. İnce (Eds.), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (pp. 8–21).
- Cankurtaran, Ö., & Kelebek Küçükarslan, G. (2021b). Toplumsal Cinsiyete Dair Kavramlar. In A. Bora & Ş. İnce (Eds.), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (pp. 8–21).
- Cass, V. C. (1979). Homosexuality Identity Formation. *Journal of Homosexuality, 4*(3), 219–235. https://doi.org/10.1300/J082v04n03_01
- Cass, V. C. (1984). Homosexual identity formation: Testing a theoretical model. *The Journal of Sex Research, 20*(2), 143–167. <https://doi.org/10.1080/00224498409551214>
- Chess, S. (1982). The "Blame The Mother" Ideology. *International Journal Mental Health, 11*(1–2), 95–107.
- Çilmi, M. (2020). *Türkiye'de Feminist Yöntem İle Yapılan Nitel Araştırmaların Eleştirel Bir Analizi* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Conley, C. L. (2011). Learning about a child's gay or lesbian sexual orientation: Parental concerns about societal rejection, loss of loved ones, and child well being. *Journal of Homosexuality, 58*(8), 1022–1040. <https://doi.org/10.1080/00918369.2011.598409>
- Cori, L. (2018). *Anne'nin Duygusal Yokluğu* (Çev: B.Haktanır). Koridor Yayıncılık.
- Debra, J., & Mannix, J. (2004). Giving voice to the burden of blame: A feminist study of mothers' experiences of mother blaming. *International Journal of Nursing Practice, 10*(4), 150–158. <https://doi.org/10.1111/j.1440-172X.2004.00474.x>

- Degges-White, S., Rice, B., & Myers, J. E. (2000). Revisiting Cass' theory of sexual identity formation: A study of lesbian development. In *Journal of Mental Health Counseling* (Vol. 22, Issue 4). <http://www.sagepub.com/>
- Denizaltı, S. (2023). Bizi Mücadele ve Sosyal Dayanışma İyileştirecek. In *Kadın İşçi*. <https://www.kadinisci.org/guncel/bizi-mucadele-ve-sosyal-dayanisma-iyilestirecek/>
- Derin, S. (2021). *Sosyal İçermede Duygu Yönetimi Sosyal İçerme Eğitim Programı* (Proje İzleme Grubu, Ed.). T.C Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/media/120202/sosyal-duygu-yonetimi.pdf>
- Donovan, J. (2001). *Feminist Teori*. İletişim Yayınları.
- E. Uzogara, E. (2015). Perceptions of Motherhood: Differences among Racial Majority and Minority Women. *International Journal of Culture and History (EJournal)*, 1(1), 67–70. <https://doi.org/10.18178/ijch.2015.1.1.012>
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. In Ecevit Yıldız & N. Karkiner (Eds.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (pp. 3–30). T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın Ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209–230.
- Fausto-Sterling, A. (2000). The five sexes, revisited. *The Sciences*, 40(4), 18–23. <https://doi.org/10.1002/j.2326-1951.2000.tb03504.x>
- Floyd, F. J., Stein, T. S., Harter, K. S. M., Allison, A., & Nye, C. L. (1999). Gay, Lesbian, and Bisexual Youths: Separation-Individuation, Parental Attitudes, Identity Consolidation, and Weil-Being. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6). <https://doi.org/https://doi.org/10.1023/A:1021691601737>
- Forward, S., & Buck, C. (2011). *Zor Bir Ailede Büyüme* (C. Kınık, Ed.; Çev: A. Terzi). İletişim Yayınları.
- Gagne, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26(4), 331–362. <https://doi.org/10.1002/job.322>
- Gattamorta, K., & Quidley-Rodriguez, N. (2018). Coming Out Experiences of Hispanic Sexual Minority Young Adults in South Florida. *Journal of Homosexuality*, 65(6), 741–765. <https://doi.org/10.1080/00918369.2017.1364111>
- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 71–90. www.toplumvekultur.com
- Gökçek, A. İ., & Boyacıoğlu, N. E. (2023). Kadınların Annelik Algısına Yönelik Bir Metafor Analizi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 205–219. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1184420>
- Güdül Özge, Çolak Özlem, Önen Pınar, & Şah Umut. (2017). *Psikologlar İçin LGBTİ'lerle Çalışma Kılavuzu* (Güdül Özge, Çolak Özlem, Önen Pınar, & Şah Umut, Eds.). TODAP. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/todaptan-psikologlar-icin-lgbtlerle-calisma-kilavuzu.pdf>
- Hammersley, M. (1992). *On Feminist Methodology*. 26(2), 187–206. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/0038038592026002002>

- Hammersmith, S. K. (1987). A Sociological Approach to Counseling Homosexual Clients and Their Families. *Journal of Homosexuality*, 14(1–2), 173–190.
https://doi.org/10.1300/J082v14n01_13
- Hançer, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının “Annelik” Kimliğine Eleştirel Bir Bakış. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(2), 177–202. <http://dergipark.gov.tr/ktc>
- Herman, J. (2016). *Travma ve İyileşme* (Çev: T. Tosun). Literatür Yayıncılık.
- Hom, A. Y. (1994). Stories from the Homefront: Perspectives of Asian American Parents With Lesbian Daughters and Gay Sons. *Amerasia Journal*, 20(1), 19–32.
<https://doi.org/10.17953/amer.20.1.fw4816q23j815423>
- Hooks, B. (2017). *Feminizm Herkes İçindir*. Bgst Yayınları.
- İstikbal, E. N. (2020). *Anne Çocuk İlişkilerinin Nesiller Arası Aktarımının Annelerin Anlatıları Üzerinden Niteliksel Yöntemle Araştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Javadifar, N., Majlesi, F., Nikbakht, A., Nejdat, S., & Montazeri, A. (2016). Journey to Motherhood in the First Year After Child Birth. *Journal of Family and Reproductive Health*, 10(3), 146–153. <file:///Users/havvakafes/Downloads/JFRH-10-146.pdf>
- Johnston, L. B., & Jenkins, D. (2003). Coming out in mid-adulthood: Building a new identity. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 16(2), 19–42.
https://doi.org/10.1300/J041v16n02_02
- Kabacaoğlu, G. (2015). *Gey ve Lezbiyenlerde Açılma Süreci: Nitel Bir Çalışma* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaçar, Ö. (2007). *Toplumsal Cinsiyet Ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlardaki Değişimi Anlamak Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’deki Son Değişimleri Anlamak* [Yüksek Lisans Tezi , Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <http://hdl.handle.net/11630/2661>
- Kadının İnsan Hakları. (n.d.). *KİHEP*. Retrieved January 17, 2024, from <https://kadinininsanhaklari.org/>
- Kalender, E. (2022). Ataerkil Düzenin Kadın Yaşamı Üzerine Etkisi: Âşık Garip Hikâyesi. *Turkish Studies - Language*, 17(4), 1277–1297.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.62709>
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Source: Gender and Society*, 2(3), 274–290. <https://about.jstor.org/terms>
- Kaos GL Derneği. (2020). *Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet Mümkün* .
<https://kaosgldernegi.org/images/library/sosyal-hizmet-web.pdf>
- Kaos GL Derneği. (2021). *LGBTİ+ Temel Kavramlar Atölye Kolaylaştırıcı Kılavuzu* (Dikmen Kerem & Öz Yasemin, Eds.; Güven Umut). Kaos GL Derneği .
<https://kaosgldernegi.org/images/library/kolaylas-tirici-kilavuz.pdf>
- Kaos GL Derneği. (2022). *Sıkça Sorulan Sorular*.
<https://kaosgldernegi.org/images/library/sss-2022-web.pdf>
- Kaptan, S. (2010). Aileleri Dolaptan Çıkararak Listag. In Erol Ali & Öztöpe Nevin (Eds.), *Anti-Homofobi Kitabı / 2 Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma* (Kaos GL, pp. 103–104). Ayrıntı Basımevi.
- Kara, Y. (2018). Feminist Kuram ve Sosyal Hizmet Uygulaması. 1. *International Congress of Human and Social Sciences Research*, 1151–1167.

- Kara, Y. (2021). *LGBTİ+'lara Yönelik Kapsayıcı ve Olumsuzlayıcı Sosyal Hizmet Uygulaması* (Y. Kara, Ed.). Ceket Medya.
- Kara, Y. (2022). *Açılma Sürecinde LGBTQ Bireylere Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Queer Grup Çalışması Örneği* [Doktora Tezi]. T.C. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195–226.
- Karaman, E. D., & Doğan, N. (2018). Anelik Rolü Üzerine: Kadının "Anelik" Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1475–1496.
- Kelleci, A. (2023). Aile İçi Şiddet ve Şiddet Döngüsü: Bir Alanyazın Derlemesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47(1), 87–97.
- Kemaloğlu, A. (2023). *Türkiye'deki LGBTİ+'ların Ruh Sağlığı Hizmetlerine Erişimi* (D. Güzel, U. Güner, M. Köylü, & K. Dikmen, Eds.). Kaos GL Derneği, 17 Mayıs Derneği . <https://kaosglderneği.org/images/library/ruh-sag-lig-i-4.pdf>
- Kesen, H. (2019). *Feminist Teori ve Anelik: Feminist Politika (2009-2015) ve Amargi (2006-2015) Dergilerinde Anelik Olgusu* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesen, H. (2022). Kadın Kalarak Anne Olmanın İmkani: Feminist Politika ve Amargi Dergilerinde Anelik Söylemi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 31–44. <https://doi.org/10.29228/mukatcad.9>
- Kılıçaslan, A. (2007). *Ebeveynliğe Geçiş Döneminin Çeşitli Doğum Öncesi ve Doğum Sonrası Etkenler Açısından İncelenmesi* [Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/42918.pdf>
- Korkmaz, H. (2022). Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması . *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 54–71.
- Ladd-Taylor, M., & Umansky, L. (1998). Introduction. In M. Ladd-Taylor & L. Umansky (Eds.), *Bad Mothers: The politics of blame in twentieth-century America* (pp. 1–31). New York Press. https://books.google.com.tr/books?id=HQQUcGAAQBAJ&pg=PA170&lpg=PA170&dq=Cold+War+rhetoric,+sexism,+and+the+%E2%80%98mom%E2%80%99-bashing+that+emerged+in+the+1940s&source=bl&ots=5dmjEfv6m7&sig=ACfU3U1vZMoriOx5xUN_ueWbQ7eAsTN5lQ&hl=tr&sa=X#v=onepage&q&f=false
- Lasala, M. C. (2000). Lesbians, Gay Men, and Their Parents: Family Therapy for the Coming-Out Crisis. *Family Process*, 39(1), 67–81. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2000.39108.x>.
- Lefaucheur, N. (1992). Anelik, Aile ve Devlet . In Duby Georges, Perrot Michelle, & Thebaud Fraçoise (Eds.), *Kadınların Tarihi YirminciYüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru* (Çev. A. Fethi, Vol. 5, pp. 401–418). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Leira, A. (2011). Models of motherhood. In *Welfare States and Working Mothers* (pp. 12–40). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511898259.003>

- Leskošek, V. (2011). Historical Perspective on the Ideologies of Motherhood and its Impact on Social Work. *Social Work and Society International Online Journal*, 9(2), 206–215.
- Lin, Y. J., & Hudley, C. (2009). Taiwanese mothers' reactions to learning that their child is lesbian or gay: An exploratory study. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 3(3–4), 54–76. <https://doi.org/10.1080/15538600903285605>
- Lundy, M. (1993). Explicitness: The Unspoken Mandate of Feminist Social Work. *Affilia*, 8(2), 184–199.
- Maguen, S., Floyd, F. J., Bakeman, R., & Armistead, L. (n.d.). *Developmental milestones and disclosure of sexual orientation among gay, lesbian, and bisexual youths*.
- Mallon, G. P. (2000). Gay and Lesbian Adolescents and Their Families. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 10(2), 69–88. https://doi.org/10.1300/J041v10n02_04
- Meydan Acımış, N., & Tekindal, M. A. (2013). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Hudson & Ricketts Tutum Ölçeğine Göre Cinsel Yönelimlere Bakışı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(2), 38–45. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198318>
- Montali, L., Vignati, A., & Benozzo, A. (2023). Between Liberation and Shock: Italian Parents' Experiences of Their Children Coming Out. *LGBTQ+ Family: An Interdisciplinary Journal*, 19(2), 107–127. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/27703371.2022.2157358>
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 303–312.
- Orme, J. (2009). Feminist Social Work. In *Critical Practise in Social Work* (pp. 199–208).
- Ortner, S. B. (1974). Is Female to Male as Nature Is to Culture? In M. Z. Rosaldo & L. Lamphere (Eds.), *Woman, culture, and society* (pp. 68–87). Standfort: Standfort University Press.
- Özcan Elçi, D. (2020). *Anneliğin Toplumsal İnşası ve Anne Ol(a)mayan Kadınlar*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, E. (2021). *Çalışan Kadınların Annelik ve İş Hayatı Deneyimleri: Gaziantep Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü.
- Özel, F. S., Söylevi, S., Yılmaz, Ş., & Akman, G. (2021). Toplumsal Cinsiyetin Gebelik, Doğum ve Doğum Sonu Dönemde Kadın Sağlığına Etkisi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 51–60. <https://doi.org/https://doi.org/10.47115/jshs.971559>
- Özkan, H. (2015, December 13). "LGBTİ çocuklar dolaptan çıkarken aileler dolaba giriyor." Kaos GL.
- Öztan, E. (2015). Feminist Araştırmalar ve Yöntem. In F. Saygılıgil (Ed.), *Tolumsal Cinsiyet Tartışmaları* (pp. 271–289). Dipnot Yayınları.
- Pekel, E. (2019). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 30–39.
- Phillips, M. J., & Ancis, J. R. (2008). The process of identity development as the parent of a lesbian or gay male. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 2(2), 126–158. <https://doi.org/10.1080/15538600802125605>
- Reyhan Aktaş, F., & Dağlı, E. (2022). Doğum Anılarının Üç Kuşak-Kuşaklararası Aktarımı ve Üçüncü Kuşaktaki Doğum Algısına Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık*

- Bilimleri Dergisi* , 11(3), 1143–1150. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1995214>
- Ridgeway, C. L., & Smith-Lovin, L. (1999). The Gender System and Interaction. *Annu. Rev. Sociol.*, 25, 191–216. www.annualreviews.org
- Riessman, C. K., & Quinney, L. (2005). Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work*, 4(4), 383–404.
- Robinson, B. E., Walters, L. H., & Skeen, P. (1989). Response of Parents to Learning That Their Child Is Homosexual and Concern Over AIDS: *Journal of Homosexuality*, 18(1–2), 59–80. https://doi.org/10.1300/J082v18n01_03
- Şahin, F. (2016). *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (D. Şaşman Kaylı & F. Şahin, Eds.). Nika.
- Saltzburg, S. (2004). *Saltzburg / Learning That an Adolescent Child Is Gay or Lesbian: The Parent Experience Learning That an Adolescent Child Is Gay or Lesbian: The Parent Experience*.
- Saraç, Y. (2022). Ölüme ve Ölmeye Dair Ölümsüz Bir Eser: Elisabeth Kübler-Ross'un "Ölüm ve Ölmek Üzerine" Kitabı. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 9(3), 114–119.
- Sarıtaş, S., & Bozkurt, A. (2020). Annelik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *International Journal of Humanities and Research*, 4(4), 40–47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1137635>
- Savin-Williams, R. C. (1989). Coming Out to Parents and Self-Esteem Among Gay and Lesbian Youths. *Journal of Homosexuality*, 18(1–2), 1–35. https://doi.org/10.1300/J082v18n01_01
- Savin-Williams, R. C., & Ream, G. L. (2003). Sex Variations in the Disclosure to Parents of Same-Sex Attractions. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 429–438. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.17.3.429>
- Schafer, S. (1976). Sexual and social problems of lesbians. *The Journal of Sex Research*, 12(1), 50–69. <https://doi.org/10.1080/00224497609550921>
- Schippers, M. (2007). Recovering the feminine other: Masculinity, femininity, and gender hegemony. *Theory and Society*, 36(1), 85–102. <https://doi.org/10.1007/s11186-007-9022-4>
- Schulz, P. (2017). Universal basic income in a feminist perspective and gender analysis. In *Global Social Policy* (Vol. 17, Issue 1, pp. 89–92). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177/1468018116686503>
- Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi* (Çev: A.Tunç Kılıç). Agora Kitaplığı.
- Sharky, O. (1998). Schooled Mothers and Structured Play: Child Reaig in Turn-of-the-Century-Egypt. In *Remaking Women: Feminism and Modernity in Middle East* (pp. 126–170). New Jersey: Princeton University Press.
- Şirin, F. S. (2013). İktidar ve Çocuk. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 1275–1284.
- Smith, J. (2015). *Recovering from Silence. Composing Self in Time, Spaces, and Friendships: A Narrative Inquiry with Four Mothers Supporting Adolescent Children through Long-Term Addictions Treatment*. <https://doi.org/10.11575/PRISM/27562>
- Smith, J. M., & Estefan, A. (2014). Families Parenting Adolescents With Substance Abuse—Recovering the Mother's Voice: A Narrative Literature Review. *Journal of Family Nursing*, 20(4), 415–441. <https://doi.org/10.1177/1074840714554397>

- Soğancı, E. (2019). *Annelik Statüsünün Bir Güç Kaynağı Olarak Şiddet Uygulamaya Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Strommen, E. F. (1989). Family Member Reactions to the Disclosure of Homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 18(1–2), 37–58. https://doi.org/10.1300/J082v18n01_02
- Sutherland, J.-A. (2010). Mothering, Guilt and Shame. *Sociology Compass*, 4(5), 310–321. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00283.x>
- Tabukamu. (n.d.). *Kişisel Sınırlar*. Retrieved January 10, 2024, from <https://www.tabukamu.com/kisisel-sinirlar>
- Takak, Ö. (2023). *Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Tek Ebeveyn Kadınların Annelik Deneyimleri: Zorluklar, Baş Etme Yöntemleri ve Sosyal Hizmet İhtiyaçları* [Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tansel İlic, D., & Yıldırım, P. (2018). Araçsal Akla ve Pozitivizme Karşı Çıkan Bir Feminist Metodoloji. *Folklor/Edebiyat*, 24(96), 201–209.
- Terry, J. (1998). "Momism" and the Making of Treasonous Homosexuals. In *Bad Mothers: The politics of blame in twentieth-century America* (pp. 169–190). New York University Press. https://books.google.com.tr/books?id=HQQUcGAAQBAJ&pg=PA170&lpg=PA170&dq=Cold+War+rhetoric,+sexism,+and+the+%E2%80%98mom%E2%80%99-bashing+that+emerged+in+the+1940s&source=bl&ots=5dmjEfv6m7&sig=ACfU3U1vZMoriOx5xUN_ueWbQ7eAsTN5lQ&hl=tr&sa=X#v=onepage&q&f=false
- Tetik, S., & Cenkseven Önder, F. (2021). Çocuk ve Ergenlerde Duygu Düzenleme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(2), 87–100. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.942135>
- Timurturk, M. (2019). Annelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 64–78.
- Tokdemir, K. (2021). Hegomonik Annelik Anlayışı Üzerine: Anne Olmayı\Olmamayı Tercih Etmek Mümkün Mü? In S. Shoen, M. A. Yılmaz, & T. Fırat (Eds.), *International Science, Culture and Academic Research Congress in Global World Congress Proceedings Book* (pp. 185–191). ISCYA. <https://www.researchgate.net/publication/354751768>
- Tokdemir, K. (2023). Ataerkil, Cinsiyetçilik ve Heteronormatif Bağlamda Annelik Rolünün Yeniden Üretimi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 214–221. <https://www.researchgate.net/publication/372753118>
- Tunç, M. (2013). Feminist Grup Çalışması: Temeli, Kapsamı ve Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 209–229.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı. (n.d.). TAPV. Retrieved January 17, 2024, from <https://www.tapv.org.tr/#>
- Türkiye Anne Ruh Sağlığı Farkındalık Birliği. (n.d.). *Doğum Sonrası Kaygı Bozukluğu*. Retrieved December 13, 2023, from <https://www.anneruhsagligi.com/tr/icerik/22/dogum-sonrasi-kaygi-bozuklugu>
- Uçakçı Asaloğlu, C., Ercan, F., Erdem, E., & Tüfekçi Akcan, A. (2020). Kadınların Anneliğe İlişkin Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(75), 1546–1561. <https://doi.org/10.17755/esosder.441265>

- Uğuz Arsu, Ş., & Tekindal, M. (2021). Nitel araştırmalarda anlatı araştırmasının tanımı, kapsamı ve süreci. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 85–124.
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 35, 29–56.
- Walls, J. K., Helms, H. M., & Grzywacz, J. G. (2014). Intensive Mothering Beliefs Among Full-Time Employed Mothers of Infants. *Journal of Family Issues*, 37(2), 1–25. <https://doi.org/10.1177/0192513X13519254>
- Willoughby, B. L. B., Doty, N. D., & Malik, N. M. (2008). Parental reactions to their child's sexual orientation disclosure: A family stress perspective. In *Parenting* (Vol. 8, Issue 1, pp. 70–91). <https://doi.org/10.1080/15295190701830680>
- Yatkın, E. O. (2022, August 15). *Savaşma, Kaçma ve Donma*. Altı Üstü Psikoloji . <https://altiustupsikoloji.com/yazilar/bilimselicerik-2519/>
- Yavuz, M. Y., & Bilge, Ç. (2022). Annelik Hüznünden Postpartum Depresyon ve Psikoza. *Haliç Üniv Sağ Bil Der*, 5(1), 1–10. <https://doi.org/10.48124/husagbilder.845299>
- Yıldırım, N. G. (2018). *LGBT Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri ve Sosyal Hizmet Gereksinimleri: Gökkuşuğu Aile Grubu Örneği* [Yüksek Lisans]. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zastrow, C. (2013). Cinsiyetçilik ve Eşitliği Sağlama Çabaları. In Çiftçi Durdu Baran (Ed.), *Sosyal Hizmete Giriş* (Çev: Ç.Karaca, pp. 595–635). Nika Yayınevi.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 09/05/2024	
Tez Başlığı Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında "Makbul" Anne İdeolojisinin Dışında Bırakılan Kadınların Deneyimleri	
Yukarıda başlığı verilen tezinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 140 sayfalık kısmına ilişkin, 09/05/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezinin benzerlik oranı % 1'dir.	
Uygulanan filtrelemeler*:	
1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç	
2. ☒ Kaynakça hariç	
3. ☒ Alıntılar hariç	
4. ☐ Alıntılar dâhil	
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezinim herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Ad-Soyad/İmza	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Havva Nur KAFES
	Öğrenci No	N21132500
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Hizmet
	Programı	Sosyal Hizmet

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Prof. Dr. Ozlem CANKURTARAN)

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orjinallik Raporu Master's Thesis Dissertation Originality Report	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF SOCIAL WORK	
Date: 09/05/2024	
Thesis Title (In English): The Experiences of Women Excluded From The "Ideal" Mother Ideology in The Context of Feminist Social Work	
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 09/05/2024 for the total of 140. pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 1 %.	
Filtering options applied**:	
1. ☒ Approval and Decleration sections excluded	
2. ☒ References cited excluded	
3. ☒ Quotes excluded	
4. ☐ Quotes included	
5. ☒ Match size up to 5 words excluded	
I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.	
Kindly submitted for the necessary actions.	
Name-Surname/Signature	

Student Information	Name-Surname	Havva Nur KAFES
	Student Number	N21132500
	Department	Social Work
	Programme	Social Work

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Prof. Dr. Ozlem CANKURTARAN)

EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 09/02/2023 15:10
Sayı: E-35853172-300-00002683057

00002683057

Sayı : E-35853172-300-00002683057
Konu : Havva Nur KAFES Hk. (Etik Komisyon İzni)

9.02.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 11.01.2023 tarihli ve E-12908312-300-00002620566 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Havva Nur KAFES**'in **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında hazırladığı “**LGBTİ+ Çocuğa Sahip Kadınların Annelik Deneyimleri**” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **24 Ocak 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Serhat ÜNAL
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6B4CA1B2-1ED3-45BF-B7FA-82BD949CE565

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

QRKOD

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: .

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 3. YARI- YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Öncelikle biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? (yaşınız, medeni haliniz, kaç çocuğunuz var, eğitim düzeyiniz? gibi. Kendinizle ilgili neler paylaşmak isterseniz.
2. Çocukluğunuzda annenizle ilişkinizden bahsedebilir misiniz, annenizi nasıl anımsıyorsunuz? Anneniz sizce nasıl bir anneydi? Çevrenizdekiler annenizin anneliğine dair olumlu olumsuz şeyler söyler miydi?
3. Evlenmeye nasıl karar verdiniz?
4. Anne olmaya nasıl karar verdiniz?
5. Gebe olduğunuzu öğrendiğinizde neler hissettiniz? / Gebelik sürecinizden bahsedebilir misiniz?
6. Çocuğunuz doğduktan sonrasında neler hissettiniz?
7. Anne olmak nasıl bir şeydi? Anneliği nasıl tanımlıyordunuz?
8. Nasıl bir anne olmak istemiştiniz? Anne olarak model aldığınız biri var mı?
9. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrenmeden önce ilişkiniz nasıldı? Birbirinizle duygu ve düşüncelerinizi paylaşır mıydınız? Gün içinde birlikte vakit geçirir miydiniz? Evet ise neler yapardınız?
10. Çocuğunuzun cinsel yönelimini nasıl öğrendiniz?
11. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrendikten sonra ilk neler hissettiğinizden bahsedebilir misiniz? Hissettikleriniz ne kadar sürdü?
12. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrendikten sonra ilişkiniz nasıldı?
 - a. Cinsel yönelimini öğrenmeden öncesiyile kıyasladığınızda sizce ilişkinizde olumlu ya da olumsuz değişiklikler olmuş muydu Olduysa ne tür değişiklikler olmuştu?
13. Bu süreçte kendinizi, anneliğinizi sorguladığınız, suçladığınız bir dönem oldu mu? Olduysa hangi konularda kendinizi sorguladınız, suçladınız?
14. Çocuğunuzun yönelimini öğrendikten sonra ailenin diğer üyelerine, arkadaşlarınıza veya akrabalarınıza açıldınız mı?
 - a. Çocuğunuzun cinsel yönelimini çevrenizden kimseyle paylaşmadıysanız sizi paylaşmamaya ve sessizliğe iten sebepler nelerdi?

- b. Paylaştıysanız kiminle/kimlerle paylaştınız? Nasıl tepkiler aldınız ve bu tepkiler karşısında neler hissettiniz? Ve siz bu tepkilere nasıl karşılık verdiniz?
- c. Paylaştıysanız paylaşmadan önceki ve sonraki süreci düşündüğünüzde sizce ilişkinizde değişiklikler oldu mu?
15. Çocuğunuz cinsel yönelimini aileden başka bir kişi ile paylaştı mı? Eğer paylaşmadıysa sonraki süreçte siz eşinizle paylaştınız mı?
- a. Eşiniz ile çocuğunuzun cinsel yönelimini paylaştıysanız eşiniz nasıl karşıladi? Neler hissetti? Eşiniz sizi ve anneliğinizi suçladı mı? Eşinizin verdiği tepkilere nasıl karşılık verdiniz?
- b. Eşiniz ile paylaşmadıysanız paylaşmamanızın sebepleri sizce nelerdi?
16. LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekleri ne zaman öğrendiniz?
- a. Öğrendikten hemen sonra bu dernekler ile iletişime geçmek istediniz mi?
- b. Bu derneklerin varlığı size neler hissettirdi, ne düşündürdü?
- c. Bu dernekler ile ilişkilenecek size nasıl geldi? dernekte farklı annelerin olması size nasıl hissettiriyordu?
17. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrenmeden öncesinde LGBTİ+'larla ilgili neler biliyordunuz, neler düşünüyordunuz?
- a. Size göre LGBTİ+'lar..... cümleyi tamamlayabilir misiniz?
(çocuğunuzun cinsel yönelimini bilmeden önceyi düşünerek bu soruyu yanıtlar mısınız?)
- b. LGBTİ+'larla ilgili bu fikirlere sahip olmanızı etkileyen toplumun belirli yönleri var mı?
18. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrendikten sonrasında şu an LGBTİ+'lar hakkında neler düşünüyor, hissediyor ve biliyorsunuz?
19. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrendikten sonrasında hissettiğiniz tüm duygular, çevrenizle paylaşabilme, paylaşamama, LGBTİ+ ebeveyni ailelerin kurdukları dernekler ile örgütlendiyseniz örgütlenmeye başlama süreçlerinizi düşündüğünüzde şu an anneliği nasıl tanımlıyorsunuz?

20. Çocuğunuzun cinsel yönelimini öğrenmeden önce ve sonra olarak ikiye ayırdığınızda anneliğe bakış açınızda, anneliğe atfettiğiniz anlamlarda değişiklikler oldu mu? Olduysa ne tür değişiklikler bahsedebilir misiniz?
- a. Anneliğe bakış açınız çocuğunuzun yönelimini öğrenmeden ve öğrendikten sonra olarak ikiye ayrılrsa kavram olarak iki dönem için ayrı ayrı nasıl tanımlarsınız?

EK 4. GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı Adayı,

Elinizde tutmakta olduğunuz Gönüllü Katılım Formu, “LGBTİ+ Çocuğa Sahip Kadınların Annelik Deneyimleri” adlı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Bu tez ile LGBTİ+ çocuğu olan kadınların annelik deneyimlerine odaklanılacaktır. Sizler gibi kadınların yalnızca çocuklarının cinsel yönelimlerinden ve cinsiyet kimliklerinden kaynaklı yaşadığı baskıları, anneliklerinin ayıplanması ve utandırılmasını ve yaşadıkları ötekileştirilmeyi görünür kılmak bu araştırmanın amacı dahilindedir.

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Senatosu’nun Etik Komisyonu tarafından 24 Ocak 2023 tarihinde incelenmiş ve E-35853172-300-00002683057 sayılı yazıyla etik açıdan uygun bulunmuştur. Etik uygunluk sürecine ilişkin varsa sorularınızı araştırmacılara sorabilir, isterseniz üniversitemiz ile iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır ve araştırmaya katılmayı kabul etmeniz, sonrasında araştırmadan çekilemeyeceğiniz anlamına gelmemektedir. Görüşme gerçekleşmiş olsa dahi araştırmadan çekilme hakkınız bulunmaktadır. Araştırmadan çekilmek istemeniz halinde yapılan görüşme ve elde edilen veriler imha edilecek ve araştırmada kullanılmayacaktır. Bu araştırmaya katılım hiçbir tehlike oluşturmayacaktır. Görüşme sürecinde herhangi bir noktada rahatsız olursanız bunu araştırmacılarla paylaşabilir ve bu sorunun ortadan kaldırılmasını isteyebilirsiniz.

Araştırma soruları yalnızca sorumlu araştırmacı ve yardımcı araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Verilerin daha doğru ve kolay raporlanabilmesi amacıyla izniniz doğrultusunda ses kaydı alınacaktır. Ses kaydı alınmasını onaylamıyorsanız bunu rahatça ifade edebilirsiniz. Böyle bir durumda araştırmacılar görüşmeyi not tutarak sürdürecektir. Onayınız dahilinde alınan ses kaydı gizlilik esaslarıncı kullanılacak olup yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacak ve üçüncü kişiler ile paylaşılmayacaktır. Araştırma sürecinde sormak istediğiniz soruları sorabilir, araştırmanın sonucu ile ilgili bilgi istemeniz halinde formun sonunda yer alan iletişim bilgilerinden araştırmacılara ulaşarak bilgi alabilirsiniz.

Teşekkür ederiz.

Araştırmacıların;

Adı Soyadı: Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

Havva Nur KAFES

Adres: Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

Telefon:

E-Mail:

İmza:

Katılımcının;

Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Tarih: